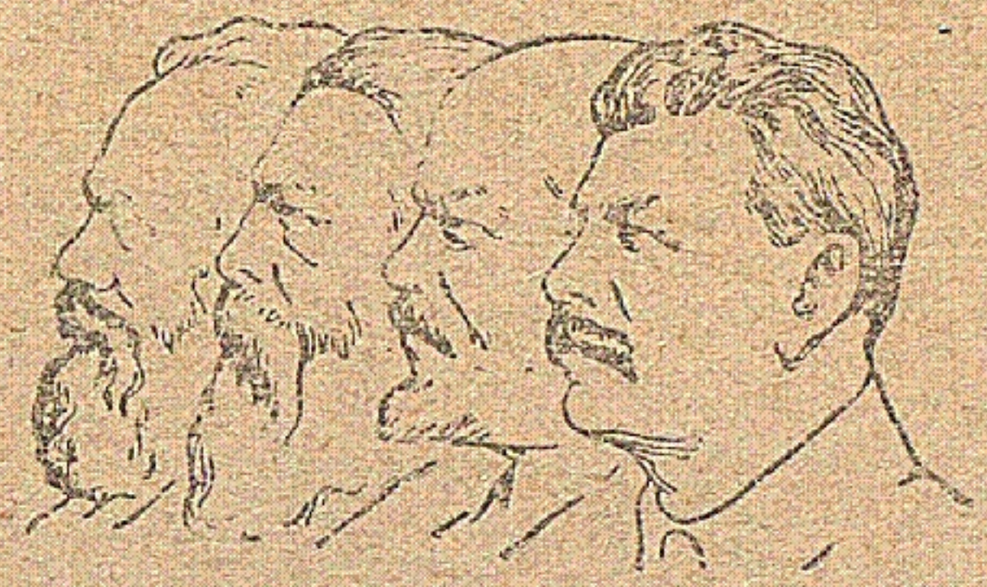
1—5.

ЧУКЈЛ ÇER ÇYZJNJN PROLETARLARЬ, BJRJGJNDER!

PROPAGANDA

ÇANA

YGJT

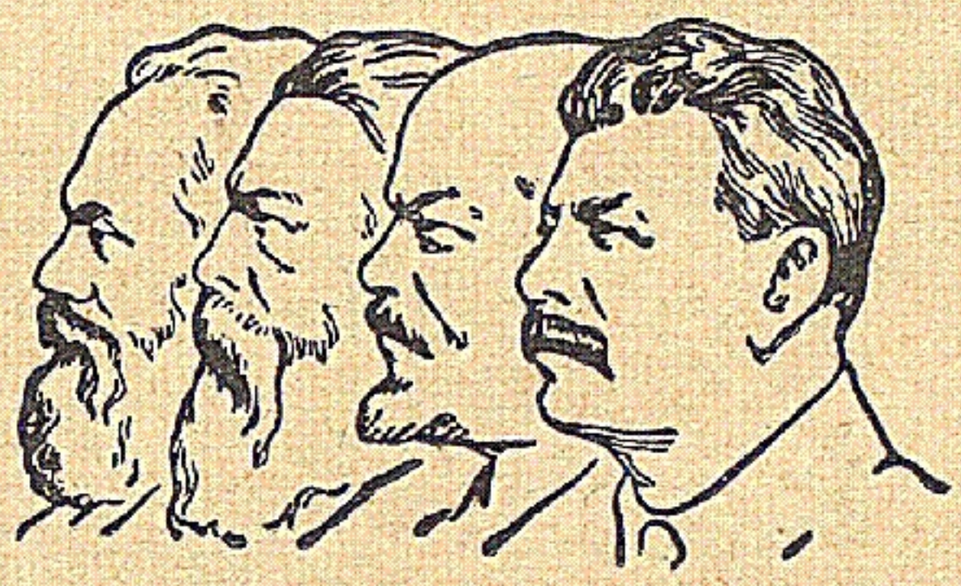
1 - 5

APREL 1938

QK'B/P CENTRALЬQ KOMITETJNJN PARTIJA BJROPAZЬ
ALMA-ATTJ QAZAQSTAN

BYKJL ÇER ÇYZJNJŊ PROLETARLARЬ, BJRJGJŊDERI!

85

PROPAGANDA ÇANA YGJT

3

YIJN 1938

QK(в)P ORTALЬQ KOMITETJNJŊ PARTIA BASPASЬ
ALMA-ATA QALASЬ

A133 3B42

Bvkjl çer çvzjnin proletarlarь, ejrjgjnder!

PROPAGANDA ÇANA YGJT

QAZAQɬSTAN K(B)P ORTALЬQ KOMITETJNJN ÇURNALЬ

AIЬNA 1 RET CЬQADЬ

Redaksianьn adresj: Alma-Ata, Ykmet yij, QK(B)P Ortalьq Komitetj, belme № 10, Telefon № 33—61

№ 3 YIEN 1398

Qazaqɬstan Kommunistjk (bolcevikter) partiasьnьn Ortalьq komitetinjn YNDEUJ

Barlьq sailaucьlarqa, çўmьscьlarqa, çўmьscь əielderge, carualarqa, carua əielderge, Qьzьl Armiaqa, sovet intelligentsiasьna

SAJLAUCЬ ÇOLDASTAR!

1937 çьlqь dekabrdjn 12 kynj, Stalindjk Konstitutsia boiьnca Sovettj Sotsialistjk Respublikalar Soiuzьnьn Йlь Sovetjnjn sailauь bolьp ettj. Вўl sailauda bolcevikter partiasь partiada çoq çўmьscьlarmen, carualarmen, qьzmetcjlermen, intelligentsiamen blok çasap, odaq bolьp cьqtь. Kommunister men partiada çoqtardьn stalindjk blogь aita qəlqandai tamaca çendj. SSSR Йlь Sovetjnjn sailauь kөp йlttь sovet qalqьnьn temjrdei berjk morəldьq-saiasi bjrljgjn, kommunistjk bolcevikter partiasьna, Sovet ykmetjne çana qalqtardьn йlь kөsemj Stalin çoldasqa өlceusjz berjlgendjgjn, ceksjz syijspencjljgjn bykjl dynie çyzjne aiqьn kөrsetjp ettj.

Йlь Sovetter Soiuzьnьn onbjr soiuzdьq respublikalarь өzderjnjn Йlь Sovetterjnjn sailauьna əzjrlenjp çatьr. Soiuzdьq respublikalardьn Йlь Sovetterjnjn sailauьnda bolcevikter partiasь, SSSR Йlь Sovetjnjn sailauьndaqьdai, partiada çoq çўmьscьlarmen, carualarmen, qьzmetcjlermen, intelligentsiamen blok çasap cьqadь.

«Bolcevikter partiasь partiada çoqtardan jrgesjn aulaq salmaidь, qaita sailauqa partiada çoqtarmen blok çasap, odaq bolьp, çўmьscьlar men qьzmetcjlerdjn professialьq soiuzdarьmen, komsomolmen çana partiada çoqtardьn basqa йiьmdarь men, qoqamdarьmen bjr blok bolьp keledj».

1938 çьlqь yiennjn 24 kynj Qazaqьstan enbekcjlerj Йlь Staljndjk Konstitutsianьn prinsipterjne syienjp çasalqan QSSR Konstitutsiasь boiьnca Qazaqtьn Sovettj Sotsialistjk Respublikasьnьn memlekettjk өkmet biljgjnjn çoqarqь organьn — Йlь Sovetjn sailaidь.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevikter) partiasь, QSSR Йlь Sovetjnjn sailauьna kommunister men partiada çoqtardьn stalindjk blogьnьn tuьn çoqarь йstap keledj, bjzdjn respublikamьzdьn barlьq sailaucьlarь, SSSR Йlь Sovetjnjn sailauьndaqьdai, өz daustarьn kommunister men partiada çoqtardьn вўzьlmas berjk blogь йsьnqan kandidattarqa beredj dep esepteidj.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevikter) partiasь qaita tuqan qazaq qalqь senedj dep esepteidj, aldьmьz-

VB 6764 1

daqь sailauda ol qoldaidь dep esep-teidj.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevik-ter) partiasь qalqtьn osь senjmjne laiьq enbek sjnjrdj me? Ol qaita tu-qan qazaq qalqь qoldaidь dep esep-teuge pravalь ma?

Qazaqьstan kommunistjk (bolce-vikter) partiasь Bykjl soiuzdьq Kom-munistjk (bolcevikter) partiasьnьn ças ətretj bolьp tabьladь. Ol qazaq qalqьnьn tolьp çatqan çaularьna qar-sь kyreste, kontrrevolutsiacьl alac-or-daqa qarsь, burçuaziacьl ültcьldarqa qarsь, trotskicjl-buxarincjl banditтar-qa qarsь kyreste qürьlьp, östj çana nьqaiьp keledj.

BK(b)P Ortalьq Komitetjnjn çana qalqtar kөsemj Stalin çoldastьn bas-cьlьqьmen Qazaqьstan kommunistjk (bolcevikter) partiasь qazaq qalqьn tabьstan-tabьsqa bastap çetkjzjp kel-dj, lenindjk-stalindjk internatsiona-lizmnjn tuьn çoqarь üstadь, Qazaq-tьn sovettjk sotsialistjk respublikasьn ornatьp, onь nьqaitu ycjn qazaq qal-qьnьn kyresjn bastap otьrdь, qazaq qalqьnьn çana sotsialistjk ülь Otanь-mьzdaqь barlьq qalqtardьn arasьnda-qь dostьqtь büzьlmastai berjk etjp nьqaitьp otьrdь.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevik-ter) partiasь Lenin — Stalin partiasь-nьn ülь ideialarьn çyzege asьru ycjn çan-tənjmen kyresjp otьrqanьn, qalq-tьn jsjn tabandь tyrde, aqьrьna deijn qorqai alatьndьqьn, lenindjk-stalin-djk Ortalьq Komitetke çana qalqtar-dьn danьcpan, dana kөsemj ülь Sta-linge ceksjz berjlgendjgjn, sotsiali-zmnjn çenuj ycjn, lenindjk-stalindjk ült saiasatьnьn saltanat qürub ycjn çyrgjzgen tolьp çatqan kyresterde spattaldь.

Stalin çoldastьn çana BK(b)P Orta-lьq Komitetjnjn tjkelei bascьlьqь ar-qasьnda Qazaqьstan bolcevikterjnjn jstegen jsterj, kyresjnjn qortьndьla-rь respublikamьzdьn barlьq enbekcj-lerjne aian.

Qazaqьstan Sotsialistjk Ülь Өktəbr revolutsiasьna deijn qandai edj, sovet өkmetjnjn tүsьnda qandai boldь?

Qazaqьstan өtken zamanda patca-cьldьqtьn en artta qalqan, en kөp ezjlgen kolonialarьnьn bjrj boldь. Orьs pomeccikterj men kapitalisterj feodaldarmen çana bailarmen odaqta-sьp, qazaq qalqьn kolonialьq qülqa ainaldьrdь, onь adam balasьnьn en elementarlь pravalarьnan aiьrdь, onьn tvorcestvolьq kycterjn tüncьqtьrdь, onь qürьp bjtudjn cegjne deijn çet-kjzdj.

Sotsialistjk Ülь Өktəbr revolutsiasь, pomeccikter men kapitalisterdjn өk-metjn qülatьp, өkmet basьna çümьscь tabьn qoiьp, kolonialьq qüldьqtьn çana ülttьq ezucjljktjn büqavьn büz-dь, patcalь Reseidjn ezjlgen qalqta-rьnьn bərjne cьn bostandьq alьp ber-dj, olardь sotsializmnjn erkjn çana ten pravalь qürьlьscьlarьnьn xaljne deijn kөterdj. Otanьmьzdьn barlьq qalqtarьmen bjrge çana tүrmьsqa qazaq qalqь da kөterjldj, ol өz taqь-rьnьn qoçasь bolьp aldь çana ülttьq qaita tuudьn, caruacьlьq çana mədə-niettjk gyldenudjn danqьl çolьna-tystj.

Qazaqьstan artta qalqandьqtьn çana orta qasьrlьqtьn eljnen, kolonialьq qüldьqtьn, qaiьrcьlьqtьn çana prava-sьzdьqtьn eljnen, Lenin—Stalin par-tiasьnьn qalauь boiьnca, stalindjk ülь semia — SSSR qa kjrjp otьrqan gyl-dengen industrialdь-agrarlь sotsialis-tjk respublikaqa ajnaldь.

Kjmde-kjm qazaq qalqьnьn büdan bьlaida erjktj boluьn, qazaq qalqь SSSR qalqtarьnьn tuьsqandьq semia-sьnьn arasьnda büdan bьlai da tabьs-tarqa çetjp otьruьn, Qazaqьstan Ülь SSSR dьn açьramaitьn bөlegj bolьp otьruьn kөzdep, soqan ümtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn blogь üsьnqan kandidattarqa daus beredj.

Өtken zamanda qazaq qalqь ekj çaqtan bjrdei ezjljp — patcacьldьqtьn ezucjljgjnen çana bailardьn, xandar-dьn, sültandardьn ezucjljgjnen zar enjredj.

Qazaqtьn Sovettjk Sotsialistjk Res-publikasьnda, bykjl sovetter eljndegj-dei, eksploatator taptar məngj çoiьl-dь, bai men kulak məngj çoiьldь. Qazaq SSR nda, bykjl sovetter eljn-degjdei, өndjrjs qüraldarь men sai-

mandarьnьn çeke mencjktjljgj qürьtьldь, adamdь adam eksploatatsia çasauь çoiьldь. Sotsialistjk mencjk Qazaqtьn Sovettjk Sotsialistjk Respublikasьnьn вїlçьmas berjk negjzj bolьp tabьladь.

Kjmde-kjm qazaq qalqьnьn kulakbai qїldьqьnan məngj azat boluьn, qazaq qalqьnьn өzjne çana өz Otanьna enbek etujn kөzdep, soqan їmtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn blogь їsьnqan kandidattarqa daus beredj.

Өtken zamanda qazaq qalqь bьtьranqь edj. Patcacьldьq çana bailar Qazaqьstanda tїqьm-tїqьmnьn, rurudьn, їlt-їlttьn arazdьqьn qozdьrdь.

Sovet өkmetjnjn tїsьnda qazaq qalqь qaita tїtastь, bjrjkken їlt bolьp qїraldь, өzjnjn їlttьq sovettjsotsialistjk respublikasьn ornattь çana Lenin — Stalin partiasьnьn bascьlьqь arqasьnda, їlь orьs qalqьnьn tuьsqandьq kөmegj men sotsializmge, baqьttь çana quanьctь tїrmьsqa çettj.

Kjmde-kjm qazaq qalqьnьn їlttьq ezjlucjljkten çana qїldьqtan вїdan вьlai da azat boluьn, qazaq qalqь өzjnjn sotsialistjk otanьn qїrьp, nьqaita berujn kөzdep, soqan їmtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn blogь їsьnqan kandidattarqa daus beredj.

Өtken zamanda Qazaqьstannьn өz өndjrjs kəsjвj bolqan çoq. Patcacьldьq çana bailar Qazaqьstannьn өndjrjstjk kycterjnjn damuьna barьnca вөget çasap otьrdь. Qazaqьstannьn çer qoinьnda orasan mol bailьqtarь çatsa da, qazaq qalqь qaiьrcьlьqta, actьqta boldь.

SSSR da sotsializmnjn çenuj вykjl eljmjzde өndjrjs kəsjвjnjn gyldenujn qamtamasьz ettj. Sotsializmnjn çenuj вjzdjn respublikamьzda da өndjrjs kəsjвjnjn jrj ocaqtarь salьnuьn qamtamasьz ettj. Patcaldьqtьn tїsьnda katorganьn ornь bolqan, cet el çьrtqьctarь bilep-tөstegen orьn bolqan rudalь bai Altail sovet өkmetj tїsьnda Otanьmьzdьn ençu-marçanь bolьp aldь. Qazaqьstannьn ortalьqьnda өndjrjs kəsjвjnjn asa jrj alьptarь salьndь, olar eljmjzdj industrialandьrudьn tjregj bolьp aldь. Stalindjk вesçьldьqtar jcjnde SSSR daqь 3-kөmjr kocegarkasь — Qaraqandь salьndь, asa jrj mїnailь Emba audanьnьn eksploatatsiasь kyceitjldj, asa jrj mьs alьptarь Pribalqac, Çezqazoqan mьskombinattarь salьndь çana salьnьp çatьr. Qazaqьstannьn ontystjgjnde Cjmkent qorqasьn zavodь çїmьs jstep çatьr.

Sovet өkjmetjnjn tїsьnda Qazaqьstanda çanadan 120 jrj өndjrjs kəsjp orьndarь salьndь, sovet өkmetj respublikamьzdьn өndjrjs kəsjвjne, temjr çol qїrьlьsьna 5 milliard som çїmsadь. Qazaq respublikasь mьstь, mьrctь, qorqasьndь, kөmjrlj respublika, jrj tamaq өndjrjs kəsjвj bar respublika bolьp aldь.

Qazaqьstan өtken zamanda qatьnas çolь çoq el edj, sovet өkjmetjnjn tїsьnda 6.700 kilometr temjr çol salьndь. Stalindjk вesçьldьqtardьn jcjnde 6 mьn kilometr su çolь, 13 mьn kilometr əue çolь menгerjldj. Respublikanьn industrialanuь men вjrge ondaqan çana qalalar salьndь, qala qalqь kөp ese өstj. Qazaqьstannьn kəsjp orьndarьnda kəzjr 700 mьnnan asa çїmьscьlar men qьzmetcjler jstep çyr. Qazaq qalqьnan çїmьscьlar, inçenerler, texnikter kadrlarь qїraldь.

Вїl tabьstarqa qaita tuqan qazaq qalqь їlь orьs qalqьnьn kөmegjmen, SSSR daqь barlьq qalqtardьn tuьsqandьq kөmegjmen, lenindjk-stalindjk їlt saiasatьn yzdjksjz çyzege asьrudьn arqasьnda çettj.

Kjmde-kjm Qazaqьstannьn sotsialistjk өndjrjs kəsjвj вїdan вьlai da өrkendei berujn, Qazaqьstannьn çer bailьqtarь tamaca sotsialistjk otanьmьzdьn gyldenujne, onьn otan qorqau kycj yzdjksjz nьqaiuьna, enbekcjler вїqarasьnьn zattьq-tїrmьs xaljnjn ondala berujne qьzmet etujn kөzdep, soqan їmtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn blogь їsьnqan kandidattarqa daus beredj.

Өtken zamanda Qazaqьstannьn aul caruacьlьqь damudьn en tөmengi dəreçesjnde bolqan. Kulak, koloniza-

tor, bai men feodal eŋ qolaiь, eŋ cйrailь on milliondaqan desetina çerdj biledj, milliondaqan malqa ie boldь, al, qazaq caruasьnьŋ ylesjne ecnərse timedj. Onь aul caruacьlьqь men mal caruacьlьqьn өrkendetuge ecqandai çaqdai bolmaqan, adamca tйrmьs qйruqa myldem çaqdai bolmaqan, qйmdar men cөlderge qarai ьqьstьrdь. Aulda da, orьs derevnesjnde de, qazaq-orьs stanitsasьnda da, өzbektjŋ qьstaqьnda da eŋbekcjler bйqarasь kolonizatorlardьŋ kulaktar men bailardьŋ aiuandьq eksploatatsiasьnan zar eŋjredj.

Kəzjr, bykjl eljmjzdjŋ carualarь siaqtь, qazaq carualarь da pomeccikterdjŋ çana kulak-bailardьŋ qйldьqьnan məŋgj qйtqarьldь. Sovet өkmetj qazaq carualarьn 10 milliondaqan gektar çerdjŋ, million-million bas maldьŋ qoçasь ettj. Sovet өkmetj Qazaqьsannьŋ aul caruacьlьqьn çer çyzjndegj eŋ aldьŋqь qatarlь texnikamen qarulandьrdь. Kəzjr Qazaq SSR nьŋ egjn dalasьnda 25 mьŋ traktor, 8 mьŋ kombaiьn çana on mьŋdaqan kəzjrgj zamandaqь aul caruacьlьqь macinalarь çйmьs jstep çyr.

Respublikada 300 den asa macina-traktor stansialarь bar, olar kolxozdardьŋ egjs kөlemjnjŋ 85 protsentjn qamtьp otьr. Kolxoz qйrьlьsь Qazaqьstandaqь aul caruacьlьqьnьŋ negjzgj tarauь bolьp otьrqan mal caruacьlьqьnьŋ өrkendeujn qamtamasьz ettj, onь çйrttьŋ qaupjnen qйtqardь. Kolxoz qurьlьsь aul caruacьlьqьnьŋ astьq өnjmjn tez, tйraqtь etjp өsjrujn qamtamasьz ettj. Qazaqьstannьŋ sotsialistjk aul caruacьlьqь Otanьmьzqa egjn caruacьlьqь men mal caruacьlьqь produktьlarьn ystj-ystjne kөp berude. Kolxoz qйrьlьsь çeŋujnjŋ nətiçesjnde sovet carualarьnьŋ auqattь, quanьctь tйrmьsta boluь qamtamasьz etjldj.

Bйl tabьstarqa qazaq qalqь Stalin çoldastьŋ bascьlьqьmen, Kommunistjk partianьŋ bascьlьqьmen çettj.

Kjmde-kjm Qazaqьstannьŋ sotsialistjk aul caruacьlьqь bйdan bьlai da gyldenujn Qazaqьstannьŋ cьqьstaqь sotsialistjk mal caruacьlьqьnьŋ aldьŋqь qatarlь ətretjne ainaluьn kөzdep, soqan ймtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьŋ blogь йsьnqan kandidattarqa daus beredj.

SSSR da sotsializmnjŋ çeŋuj arqasьnda Otanьmьzdaqь qalqtardьŋ tйrmьsь anaqйrlьm çaqsь, anaqйrlьm kөŋjldj bolьp keledj. Qaita tuqan qazaq qalqь nece aluan, quanьctь, tvorcestvolьq tйrmьsta. Kommunistjk partia men sovet өkmetj qazaq qalqьn ertengj kynge kөzj çetpeitjndjgjnen məŋgj qйtqardь, qaiьrcьlьqtan, actьqtan, qйrьp bituden məŋgj qйtqardь. Bykjl sovetter eljndegjdei Qazaqьstanda çйmьssьzdьq məŋgj çoiьldь. Stalindjk Konstitutsianьn bel balasь Qazaq SSR Konstitutsiasь respublikanьŋ barlьq azamattarьnьŋ eŋbek etu pravasьn, tьnьqu pravasьn, qartaiqanda zattьq çərdem alu pravasьn qamtamasьz etjp otьr.

Bйl tabьstarqa qazaq qalqь Stalin çoldastьŋ bascьlьqьmen, bolcevikter partiasьnьŋ bascьlьqьmen çettj.

Kjmde-kjm qazaq qalqьnьŋ tйrmьsь mйnanda çaqsь çana quanьctь boluьn, bйqaranьŋ zattьq çaqьnan qamtamasьzdьqь ьlqi өse berujn kөzdep, soqan ймtьlsa, ol bolcevikter partiasьna daus beredj, ol kommunister men partiada çoqtardьŋ blogьna daus beredj.

Өtken zamanda qazaq qalqь tygeldei derlik sauatsьz edi. Patcalьq pen bailar qalq bйqarasьnьŋ mədenietke talpьnuьn aiausьz basьp otьrdь. Kolonialdьq Qazaqьstanda qazaq mektebj bolmadь.

Sovet өkmetjnjŋ tйsьnda, əsjrese stalindjk besçьldьqtardьŋ jcjnde qazaq qalqьnьŋ tyrj йlttьq, mazmйnь sotsialistjk mədenietj gyldenjp өstj. Kəzjr respublikamьzdьŋ mektepterjnde millionnan asa balalar oqidь. Ondaqan VUZ dar, texnikumdar, ғьlmi zertteu mekemelerj çasaldь, qazaq qalqьnьŋ arasьnda sauattьlьq 77 protsentke deijn çettj. Lenin — Stalin partiasь qazaqtьŋ sovettjk asa kөp intelligentsiasьn өsjrdj çana өsjrude. Qazaqtьŋ ədebietj, iskustvosь, qalq tvorcestvosь bйrьn bolьp kөrmegen dəreçege çettj. Qalq poeziasьnьŋ

alьвь — Çamвьldьn 75 çьldьq tvorcestvolьq qьzmetjnjn, SSR Soiuzьnьn barlьq qalqtarь merekelegen iuвileij — qaita tuqan qazaq qalqьnьn mədenietj qandai eresen өsjp, gyldengendjgjn kөrsetedj.

Вйl tavьstarqa qazaq qalqь bolcevikter partiasьnьn вascьlьqь arqasьnda, Lenin — Stalin йlt saiasatьn ainьmai çyzege asьru nətiçesjnde çettj.

Kjmde-kjm kөp йltть sovet qalqь mədenietjnjn, qazaq qalqь mədenietjnjn gyldenujn kөzdep, soqan йmtьlsa, ol вolcevikter partiasьna daus вeredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn вlogь йsьnqan kandidattarqa daus вeredj.

Kolonialьq Qazaqьstandaqь barlьq өmjr вьlai qйrьlqan edj: qazaq əielj yc tyrlj ezucjljktj — patcalьqtьn ezucjljgjn, kulak pen вaidьn ezucjljgjn, semia tйrmьsьndaqь ezucjljktj kөrgen edj. Qazaq əieljn вaiqa-feodalqa kynqjkke satьp edj.

Sotsialistjk Йlь Өktəвr revolutsiasь qazaq əieljn ezjlucjljkten çana kynqjkten azat ettj. Qazaq əielj az uaqьttьn jcjnde өzjnjn qasьr вoiь artta qalucьlьqьn çoiьp, вelsendj kyrescj, sotsializm qйrьlьscьsь bolu ycjn qaçettj çaqdailardьn bərjne ie вoldь. SSSR daqь barlьq əielder siaqtь, qazaq əielj de azat çana ten pravalь. Ol stalindjk qamqorlьqqa вөlengen, onьn вaqьttь analьqь qamtamasьz etjlgen.

Вйl tavьstarqa qazaq qalqь bolcevikter partiasьnьn вascьlьqь arqasьnda, Stalin çoldastьn вascьlьqь arqasьnda ie вoldь.

Kjmde-kjm sovet əielj, qazaq əielj jlgerjde de azat çana ten pravalь вoluьn kөzdep soqan йmtьlsa, ol вolcevikter partiasьna daus вeredj, ol kommunister men partiada çoqtardьn вlogь йsьnqan kandidattarqa daus вeredj.

Qazaq qalqьnьn вйl tavьstardьn bərjne çetken sevevj, onьn kyresjne Lenin — Stalin partiasь vascьlьq ettj, вйl tavьstardьn bərjne çetken sevevj, ol йlь orьs qalqьnan, Otanьmьzdьn barlьq qalqtarьnan ynemj kөmek alьp otьrdь, вйl tavьstardьn bərjne çetken sevevj, sovettj Qazaqьstan quattь йlь SSSR-dьn вөljnвeitjn вөlegj. Qaita tuqan qazaq qalqь өzjnjn sotsialistjk Otanьna, Leninnjn — Stalinnjn йlь partiasьna, qalqtardьn kөsemj, syijktj, tuьsqanьmьz Stalinge çan-tənjmen berjlgen. Qazaq qalqь SSSR quatьnьn çana onьn qalqtarьnьn өse berujne kepjl вolьp otьrqan, qalqtardьn stalindjk dostьqьn kөzjnjn qaracьqьndai saqtaidь.

Sovettjk patriotizm ruxьna вөlengen, erjktj qazaq qalqь SSSR-dьn mьzqьmas cekarasьna qol sйqpaq вolqan çaulardьn qandaiьna вolsa da soqqь вeruge daiьn. Qazaq qalqь Sovetter Soiuzьnьn barlьq qalьqtarь men вjrge, eljmjzdjn otan qorqau jsjn kyceitude, danqtь Çйmьscь-Carua Qьzьl Armiasь men flottь өlceusjz syijspencjljkke вөleude.

Qazaq qalqь, respublikamьzdьn barlьq enвekcjlerj QSSR Йlь Sovetjnjn sailauьna orasan zor tavьstar men kele çatьr. Bjraq kөsemjmjz йlь Stalin qol çetken tavьstarqa qanaqattanьp çaivaraqattanвauqa yiretjp otьr. Stalin çoldas Otanьmьzdьn qalqtarьn revolutsialьq qьraqьlьqtь arttьruqa, çauьngerljk mobilizatsia əzjrljgjn kyceituge tьnbai caqьruda.

Egerde çeksйrьn, qarqьs atqan trotskicjlderdjn, вuxarincjlderdjn çana вurçuaziacьl-йltcьldardьn zian-kestjk вyldjru çйmьsь bolmaqanda, Qazaqьstanda sotsialistjk qйrьlьstьn tavьstarь mйnan ana qйrlьm kөp bolatьn edj. Olar, çyzj qara çeksйrьndar, Otannьn predatelderj өzderjnjn facistjk qoçaiьndarьnьn sjlteujmen əreket jstep, qarqьs atqan өtken zamandь qaita ornatu ycjn, Sovettj Qazaqьstandь koloniaqa ainaldьru ycjn, вaqьttь, erjktj qazaq qalqьn fasictjk taqьlardьn qandь cengeljne salu ycjn, qoldarьnan kelgenderjnjn bərjn jstedj.

Qazaqьstannьn partia, sovet çana caruacьlьq йiьmdarьnьn вuьndarьndaqь keibjr vascь orьndarqa enjp ketken qalq çaularь — trotskicjlвuxarincjl, йltcьl-facist azqьndar respublikamьzdьn sotsialistjk qйrьlьsь jsjne kəp zian tigjzdj. Вйl çeksйrьn

ekj çyzdjler өzderjnjn dїspandьq әreketterjn вyrkeu ycjn kommunistjk partiaqa çana sovet өkmetjne çau adamdardь keibjr çerlerde bascьlьq qьzmetterge otьrqьzьp keldj, partiada bar çana partiada çoq вїqaranьn qalq çaularьn acuqa, әckereleuge baqьttalqan sьnьn qattь qьsьmqa saldь, olar вїqaranьn baqьlauьnan boiьn barьnca aulaq saldь, enвekcjlerdjn myddelerjn satьp otьrdь.

Er çyrektj sovet razvedkasь вykjl sovet qalqьna syiene otьrьp, їltcьlfacisterdjn çana trotskicjl-вuxarincjl banditтardьn talai çьlan їialarьn acьp, çoiьp çjвerdj. Bjraq, вuxarincjlderdjn, trotskicjlderdjn çana їltcьl-facisterdjn qїїьrcьqtarьn tygel өckerelep, typ-tamьrьmen qїrtu ycjn, вjz вolceviktjk sьn men өz ara sьndь mїnan da өrjstetuge çana өzjmjzdjn revolutsialьq qьraqьlьqьmьzdь arttьruqa tijsвjz.

Leniн — Stalin tuьnьn astьnda respublikamьzdьn enвekcjlerj Qazaq SSR їlь Sovetjnjn sailauьna kele çatьr. Qalq вїqarasь їlь Stalinnjn tөnjregjne вїrьnqьdan da tьqьz teptasuda. Kommunister men partiada çoqtardьn вlogь вїrьnqьdan da ььqaiuda.

Qazaqьstan enвekcjlerj QSSR їlь Sovetjnjn deputattьqьna өzderjnjn вjrjncj kandidatь etjp, SSSR da sotsializm çenjsterjne çetuge dem berucj çana onь їiьmdastьrucь, baqьttь, quanьctь tїrmьstьn çasaucьsь — їlь Stalindj вir auьzdan їsьndь. Olar çana QSSR їlь Sovetjnjn deputattьqьna kandidat etjp, їlь Stalinnjn senjmdj serjkterj — Sovet ykmetjnjn вascьsь Vəceslav Mixailovic Molotovtь, BK(в)P Ortalьq Komitetjnjn sekretarь, aur өndjrjs kəsjвj men transporttьn qalq komissarь Lazar Moiseevic Kaganovictj, danqtь sovet razvedkasьnьn вascьsь — stalincjl narkom Nikolai Ivanovic Eçovtь їsьndь. Respвlikamьzdьn enвekcjlerj Stalin, Molotov, Kaganovic, Eçov çoldastardьn QSSR їlь Sovetjnjn deputattьqьna dausqa salьnuqa rizalьqtarьn alqandьqьna asa quanьctь.

Qazaq qalqь tuьsqanьmьz Stalinnjn вascьlьqь arqasьnda Otanьmьzdьn вarlьq qalqtarьmen kommunizmge qarai, jlgerj çenjsterge вara beredj.

Maidandarda cьnьqqan, BK(в)P stalindjk Ortalьq Komitetjne çantənjmen berjlgen, Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasь өzjne qazaq qalqь senedj dep, sailaucьlardьn bərj kommunister men partiada çoqtardьn stalindjk вlogь їsьnqan kandidattarqa çїmьla daus beredj dep, esepteidj.

Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komitetj вarlьq partia, sovet, profsoiuz, komsomol, qoqam їiьmdarьn çana respвlikamьzdьn вarlьq sailaucьlarьn Qazaq SSR їlь Sovetjnjn sailauьn Qazqьstannьn sotsialistjk qїrьlьsьnьn вarlьq ucəskelerjnde ziankestjktjn zardaptarьn tez çoiu, stalindjk ycjncj вesçьldьqtьn вjrjncj çьlьnьn carıacьlьq plandarьn orьndau çana arttьra orьndau çolьnda kyresu їranьmen өtkjzuge caqьradь.

Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komitetj вarlьq partia, sovet çana qoqam їiьmdarьn, вarlьq kolxozcьlardь, kolxozcь əielderdj, MTS tar men sovxozdardьn вarlьq çїmьscьlarь men qьzmetkerlerjn, aul caruacьlьqьnьn вarlьq qьzmetkerlerjn Qazaq SSR їlь Sovetjnjn sailauьn osь çьldьn aul caruacьlьq çїmьstarьn — cөp cabudь, egjn çinaudь, texnikalьq çana вasqa egjsterdj çinaudь өtkjzuge ylgjlj tyrde daiьndalumen qarsь aluqa caqьradь.

Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komitetj вarlьq kommunister men tjlektesterdj, kandidat-kommunisterge qandai auz вjrljkpen daus вeruge tijstj вolsa, partiada çoq kandidattarqa da sondai auz вjrljkpen daus вeruge caqьradь.

Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komitetj partiada çoq вarlьq sailaucьlardь partiada çoq kandidattarqa qandai auz вjrljkpen daus вerse, kommu-

nist-kandidattarqa da sondai auz вjrljkpen daus вeruge caqьradь.

Qazaqtьn Sovettj Sotsialistjk Respublikasьnьn çoqarь organьna deputattar sailau çөnjndegj өzjnjn qйrmettj pravasьn paidalanвai qalqan вjrde-вjr sailaucь bolmauqa tijs.

Qazaq SSR Йlь Sovetjnjn sailauьna barlьq sailaucьlardьn вjrj qalmai tygel qatьnasuьna kөmektesudj өzjnjn azamattьq borьcь dep sanamaqan вjrde-вjr вelsendj azamat bolmauqa tijs.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komitetj вarlьq sailaucьlardь 1938 çьlqь yiennjn 24 kynj Qazaq SSR Йlь Sovetjne deputattar sailau ycjn sailau urnalarьna вjr kjsjdei, typ-tygel keluge caqьradь.

Qazaqьstan kommunistjk (bolcevikter) partiasь barlьq sailaucьlardь өz daustarьn kommunister men partiada çoqtardьn вlogь йsьnqan kandidattarqa вeruge, sөitjp, enвekcjierdjn йlь kөsemj Stalin çoldastьn çana onьn en çaqьn serjkterj—Molotov, Kaganovic, Eçov çoldastardьn qazaq qalqьna вjldjrgen йlь senjmderjn aqtauqa caqьradь.

Yiennjn 24 kynj Qazaqьstannьn barlьq enвekcjlerjnjn quanьctь йlь merekesj boluqa tijs.

Yiennjn 24-kynj sailauqa tygel qatьnasьndar!

Вjzdjn quattь Otanьmьz — Sovettj Sotsialistjk Respuвlikalar Soiuzь çasasьn çana nьqaia вersjn!

Bykjl soiuzdьq kommunistjk (вolcevikter) partiasь çasasьn!

Kөp йlttь Sovetter Soiuzь qalqtarьnьn stalindjk nьzqьmas dostьqь çasasьn!

Qazaq SSR Йlь Sovetjnjn sailauьnda kommunister men partiada çoqtardьn вlogь çasasьn!

Qazaqtьn Sovettj Sotsialistjk Respuвlikasь çasasьn!

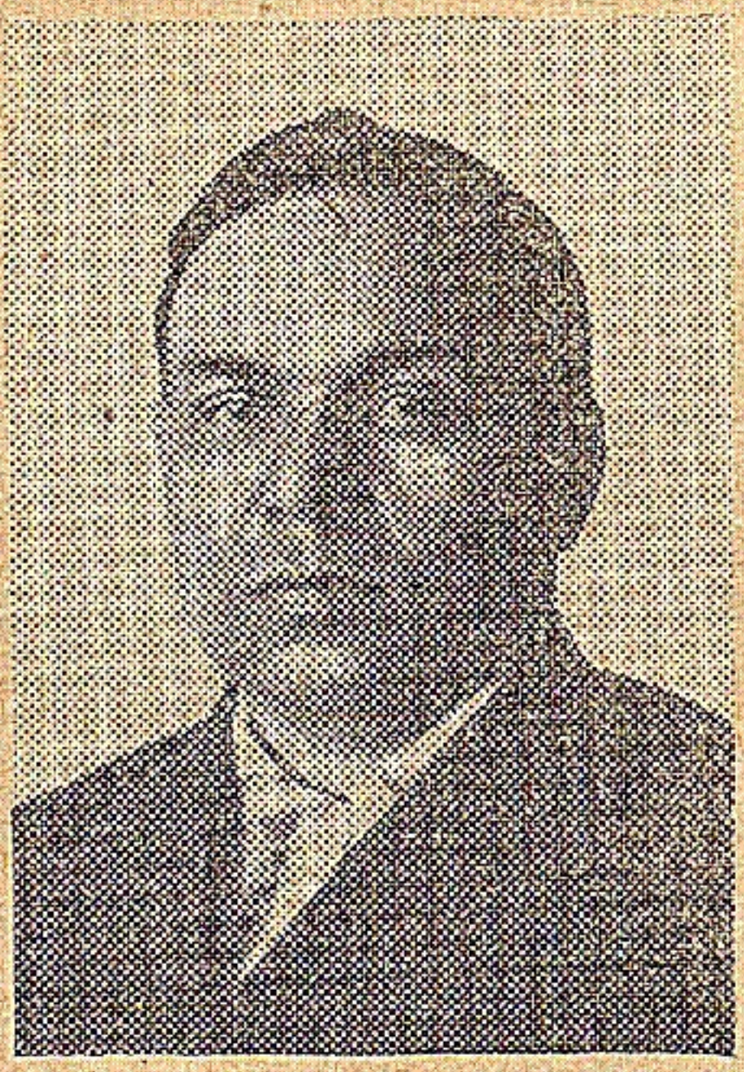
QSSR Йlь Sovetjnjn deputattьqьna вykjl qalqtьn kandidatь, вjzdjn syjjktj Iosif Vissarionovic Stalin çasasьn!

Qazaqьstan kommunistjk (вolcevikter) partiasьnьn Ortalьq Komiteti

1938 çьlь yiennjn 11.

Qalqtьn senimin вaqalap kədirlej вilyv kerek

N. A. Skvorьsov çoldastьn Alma-Ata qalasьndaǫь Lenin sajlav өkrigindegi sajlavcьlardьn sajlav aldьndaǫь çьjьlьsьnda sөjlegen sөzi

Çoldastar, en aldь men, Qazaq SSR Ulь Sovetinin depuvtattьqьna kandijdat etip usьnьp, maqan kөrsetken senimderiniz ycin sizderge sьn çyregimnen alqьsьm dь ajtuvqa ruqsat etiңizder.

Sizderdiң вul өte zor senimderiңizdi men,en aldь men өzim myce вolьp otьrqan kommuvnijstik вolcevijkter partijasьna вildirgen senim dep вilemin. Kommuvnijstik вolcevijkter partijasь meni tərвijelep, enвekci qalqtьn вarlьq çavlarьna qarsь kyresyv ycin, Otanьmьzdьn oңcьl-trotskijcil, ultcьl-facijst çana вasqa çavlarьna qarsь kyresyv ycin cьndap cьqardь.

Meniң əli sizderdiң aldьnьzda, sajlavcьlarьmnьn aldьnda çana Qazaqьstan enвekcilerиniң aldьnda өz qara вasьmnьn siңirgen enвekterim çoq. Men Qazaqьstan enвekcilerиniң gyldenip, turmьsь oңdaluvь çolьnda adal nijetim men вerilip, kici pejildilik pen qьzmet etyv ycin çana kөmektesyv ycin partijanьn erki вojьnca çaqьnda qana osьnda keldim.

Bul mindetti orьndav ycin adal nijet pen вerilip, çan-tənim men qьzmet etyvge tьrьsamьn. Eger Ulь Sovettiң depuvtattьqьna sizderdiң sajlajtьn adamьnьz вoluvqa lajьqtь вolsam, вerilip adal nijet pen qьzmet etemin, sizderdiң nakazdarьnьzdь orьndap otьramьn. Men qalqtьn senimin вaqalavdь вolcevijkter partijasьnan cьn nijet pen yjrenyvdemin.

Qalqtьn senimin qalaj вaqalap, qalaj kədirlev kerek ekendigi tuvralь вizdiң kөsemimiz çana ustazьmьz, enвekcilerdiң dosь—вizdiң ulь Stalinniң nusqavlarь meniң esimde. Qalqtьn məngi өlmejtindigi tuvralь Stalin çoldastьn sөzi meniң esimde. Lenin-Stalin isine вerilgen adal nijetti adamnьn ər qajsьsь ycin qalqtьn senimi turmьs etyvdiң mənisi вoluvqa tijis. Qalqtьn seniminen qьmвat taqьne вoluvь mymkin! Bizdiң вatьr cekaracьlarьmьz, вul Stalincil ças qьrandar, sovet өkimetinen tərвije alqandar, Otannьn cek aralarьn kyzetip otьrьp, naqьz gerojlьqtьn ylgilerin kөrsetyvde. Biz Agejev, Karatsuvqa, Truvnov, Cepuvstanov çoldastar, taqь вasqalarь sьjaqtь gerojlardьn esimderin вilemiz. Alajda çoldastar, вul qalqqa вerilgendikti kөrsetyvdiң tolьqь emes, çeke faktьlarь qana. Eger вizdiң partijamьz, вolcevijkter partijasь, odan tərвije alqan

çumьscь tavь men kolxozcьlar, bizdiң eңbekci jntellijgentsija qalqtьң isir qalaj qorqajdь çana qorqaj ala ma dep çavdьң bajqap kərgisi kelse, sovettiң uls qalqьnьң barlьq kycin, barlьq zor quvatьn bajqap kəredi.

Bizdiң kommuvnijstik partija qalq myddelerin qorqaj alatьndьqьn qalqtьң isi ycin on çьldar bojь çyrgizgen kyresimen, eңbekcilerdiң kapijtalijsterge, pomeccijkterge qarsь kyresyvindegi bascьlьq rəlimen bykil dynije çyzine kərsetti. Azamat soqьsьnьң çьldarьnda kommuvnijster kyrestiң aldьnqь qatardaqь uvcaskelerine bardь. Olar өzderi barьp bykil qalqtь soңьna ertip, ortaq çav — kapijtalijster men pomecijkterge qarsь kyresti. Kommuvnijstik partijanьң bascьlьqь arqasьnda geroj sovet qalqь belogvardejcijnanьң çəne cet el ijnterventterininң qaptaqan qalьң qolьn kyltalqan qьlьp, qurtьp çiberdi. Kommuvnijstik partija osь kynge dejin bolьp kərmegen erkin çənə baqьttь çaңa turmьs ornatuv ycin qalqtь çaңa tabьstarqa qaraj bastadь. Bylingen avьl caruvacьlьqь men өndiris kəsibin qalpьna keltiryvdiң dəvirlerinen өtip, mazmunь sotsijalijstik mədenijetti qajtadan çasaj otьrьp, kommuvnijstik partija qalьqtь onьң turmьsьnьң barlьq taravlarьndaqь asa ulь tabьstarqa bastap alьp keldi.

Өtken zamanda çartьlaj kolonija bolqan, patcanьң var-varlarьnan da, өz icindegi çavlarь—aram tamaqtardan, feodaldardan, bajlardan da ondaqan çьldar bojь ezilgen el Qazaqьstandь alьңьz. Qazaqьstannьң eңbekcilerin bul eki çaqtap ezgendikti qalq qaratynek çantyrcigerlik azap dep esine saqtajtdь.

Өtken çolьna kөz çiberip Qazaqьstan eңbekcileri — өtkendegi çan tyrcigerlik azaptь çeңyvdiң tuvьn — çeңgen sotsijalijzmniң tuvьn burьnqьdan da mьqtь, burьnqьdan da berik ustap otьr. Bul tuvdьң esimi — Qazaqtьң Sovettik Sotsijalijstik Respuvblijkasь.

Qazaqьstannьң caruvacьlьqь çьlsajьn gyldenip өrkendevde. Besçьldьqtardьң alьp qurьlьstarь qum-сөlderde çerdiң astьnan cьqqandaj өsip, nьqajьp, ulqajьp keledi. Qazaqьstannьң çer qojnь qasьrlar bojь çasьrьp kelgen qazьnasьn qalqtan ajamaj cьqarьp otьr.

Kəzir Qazaqьstan Sovetter Sojuvzьnda kөmirdiң zapasь çaqьnan ycinci orьn, munajdьң zapasь çaqьnan-ekinci orьn, mьstьң, qorqasьnnьң, mьrctьң zapasь çaqьnan—birinci çana ajrьqca orьn, temir men marganetistiң zapasь çaqьnan--ycinci orьn, boratpen fosforijt zapasь çaqьnan—birinci orьn, altьn zapasь çaqьnan—ekinci orьn, volfrom men koruvnd zapasь çaqьnan — birinci orьn alьp otьr. Bizdiң çer qojnьndaqь bajlьqtarьmьz osьndaj. Biz sotsijalijzmniң çarьq səvlesi bes çьldьqtarьmьzdьң maqtanьcь—Qaraqandьnь, Qoңьrattь, Balqac mьs kombijnatьn, Çezqazqandь sezip, kərip otьrmьz. Bizdiң өtkemiz, bizdiң Respuvblijkamьz, bizdiң Qazaqьstan ijnduvstrijalь agrarlь respuvblijkaqa ajnaldь.

Quvattь texnijka men qaruvlanqan, 25 mьң traktorь, 8 mьң kombajьnь, taqь basqa mьңdaqan macijneleri bar kolxozdar alqacqь çemisterin berdi.

Kolxozdar cьn mənisinde өtkendegi çeke, bьtьraңqь, bөlek-bөlek avьl caruvacьlьqьnьң qulь bolqan kedejlerdi, orta caruvalardь biriktirdi. Burьn өnim bermegen çer, kolxozcьlardьң nətijçeli eңbeginiң arqasьnda kəzir astьqtь ajamaj mol berip otьr. Qazaqьstannьң ьstьq kyni çandь nərseniң barlьqьn kyjdirip otьrqan çerlerde kəzir maqta, qant qьzьlcasь, kyric taqь basqa texnijkalьq egister cьqa bastadь. Kolxozcьlardьң eңbegi keremetterdi kərsetyvde. Kolxozcьlar qalqtьң zattьq bajlьqь ycin, onьң baqьttь çana quvanьctь turmьsta boluvь ycin təvijqatqa qьzmet etkizip otьr. Mijlijoner-kolxozdar çeke qulcьlьq caruvacьlьqtь kolxoz qurьlьsьnьң çeңgendigin ajqьn spattap otьr.

Өndiris kəsibiniң alьptarь men birge, kolxozdar men birge çana adam dar өsyvde. Bizde tamaca adamdar

bar, olar çaŋa buvьnnьŋ өkilderi. Avьl caruvácьlьqьndaqь staxanovcь — Cahkarijmovanьŋ, Qazaxanovtьŋ, Copan Jbragijmovtьŋ, Salьjxa Oŋqarbaevanьŋ, Tertьcnijdьŋesjmj; өndiris kəsibindegi staxanovcьlardьŋ, kөmir, mьs өndirisindegi staxanovcьlar—Rijdder ruvdnijgindegi eŋbektiŋ sotsijalijstik ədisteriniŋ masteri Ьqьlasovtьŋ, Çezqazqan mьs ruvdnijgindegi staxanovcь-zabojcik Safijnniŋ, burьnqь zabojcijk, kəzir Qaraqandьda cахtь bastьqь, SSSR Ulь Sovetiniŋ depuvtatь Kyzembaevtьŋ, Çetiqara zoloto kambijnatьnьŋ zabojcigi — Vovcenkonьŋ, munaj өndirisiniŋ staxanovcьsь, SSSR Ulь Sovetiniŋ depuvtatь Zorbaevtьŋ, qalamьzdaqь etkombijnatьnьŋ staxanovcьlarь — Pogorelovtьŋ, Dorbaevtьŋ, temeki fabrijkasьnьŋ staxanovcьlarь Lobodanьŋ, Sqaqovtьŋ, Grijgorijevanьŋ, taqь bir sьpьra basqalardьŋ esimi mьŋdaqan çaŋa adamdarqa ylgi-өnege bolьp otьrqan adam dardьŋ esimi bolьp tabьladь.

Azat qalьqtьŋ adam balasь өmirinde bolьp kөrmegen bul tabьstarь mьzqьmas berik stalindik zaŋda—Sovetti Sotsijalijstik Respuvblijkalar Sojuvzьnьŋ Konstijtuvtsijasьnda әbden ajqьn, sonь men qatar tysinikti çazьlqan.

Bul Stalindik Konstijtuvtsijadaçengen sotsijalijzmniŋ xartijasьnda bizdiŋ qalqьmьzdьŋ Lenin—Stalin tuvь astьnda attanьp, qolь çetken ulь çeŋisteri çazьlqan.

Pomeccijkter men kapijtalijsterdiŋ çeŋilip, qulatьlqanьnьŋ, çumьscь tabь dijktatuvrasь çyzege asьrьlqan faktь bolqanьn tek SSSR da qana kөrip otьrmьz.

Өkmet bijligi qala men derevne eŋbekcilericiniŋ qolьnda ekendigin SSSR dan basqa bir el, tipti eŋ demokratijacьl degen el çurtqa kөrsetip bajqasьn!

Çer, çer bajlьqtarь, suv, ormantoqajlar, zavodtar, fabrijktar, caxtьlar, ruvdnijkter, temir çol, suv çana әve transporttarь, banktar, qatьnas orьndarь qalьqtьŋ mencigi, bykil qalq dəvleti bolьp tabьladь!

Azamattardьŋ eŋbegi „Eŋbek etpegen icip çemejdi“ degen prinsip bojьnca ujьmdastьrьlqanьn, „өrkimnen qolьnan kelgenine qaraj, өrkimge eŋbegine qaraj“ degen prinsiptiŋ çyzege asьrьlьp çatqandьqьn tьm bolmasa bir el kөrsetip bajqasьn!

Tek SSSR da qana eŋbekcilerdiŋ eŋbek etyv pravasь bar, tьnьquv pravasь bar, qartajqanda qamtasьz etilyv, oqьp bilim aluv pravasь bar. Tek SSSR da qana әjelderdiŋ erkekpen teŋ pravasь bar, tek SSSR da qana qalqtardьŋ ultьna çana rasasьna qaramastan tolьq teŋ pravalьlьqь çyzege asьrьlьp otьr.

Qalqьnьŋ sөz bostandьqьn baspa sөz bostandьqь, mijtingi çana çьjьlьs caqьruv bostandьqь, kөcede saltanat quruvqa cьquv, demonstratsija çasav bostandьqь is çyzinde bar ekenin çer çyzindegi tьm bolmasa bir el kөrsetip bajqasьn!

Ykmeti çana basqa organdarь, tөmennen çaqarьqa dejin, çalpьqa birdej, tөte, teŋ sajlav pravasь bojьnca, davьstь çasьrьn beryv çolь men sajlanatьndьqьn tьm bolmasa bir kapijtalijstik memleket çyzege asьrьlqan faktь retinde kөrsetip bajqasьn!

Qalq өz myddesi ycin kyreste bascь dep tanьp otьrqandьqьn, bykil qalq çaqtap otьrqandьqьn çana onьŋ rөlinEŋbekcilerdiŋ sotsijalijstik qurьlьstь nьqajtuv çana өrkendetyv çolьndaqь kyresinde solardьn aldьŋqь qatardaqь ətrədi“niŋ rөli dep tanьp otьrqandьqьn „eŋbekcilerdiŋ barlьq ujьmdarьn, qoqamdьq ujьmdardьŋ da, memlekettik ujьmdardьŋ da çetekci ujtqьsь“ dep tanьp otьrqan kommuvnijstik partijadan basqa çer çyzindegi sajasij partijanьŋ qajsьsь bolsa da kөrsetip bajqasьn! Al, bizde sovet qalqь өziniŋ kommuvnijstik partijasьna osьndaj rөl berip otьr, munьŋ bərin Stalindik Konstijtuvtsijaqa çazьp otьr!

Qazaqьstan teŋ pravalь Sovettik Sotsijalijstik Respuvblijka retinde Sovetter Sojuvzь qalqtarьnьŋ ulь semijasьna kirip otьr. Qazaqьstan bul tabьstarqa kommuvnijstik partijanьŋ bascьlьqь arqasьnda qana,

Lenindik—Stalindik ult sajasatьnьң durьs çyzege asьrьluvь arqasьnda qana çetti. Al, bul sajasattьң mәnisi—burьn artta qalqan ulttarqa cьn ьqlas pen naqьz proletarlьq kөmekti yzdiksiz kөrsetyvde bolьp otьr.

Biraq, biz bul tabьstar men qana tьңqьmьz kelmejdi, biz budan da çaqsь, budan da mәdenijetti, budan da avqattь, budan da kөңildi turmьsta boluvdь tilejmiz. Munьң ycin biz eңbek өnimdiligin arttьruv ycin, quvanьctь, baqьttь turmьs ycin, sәvletti bolacaq—kommuvnijzm ycin burьnqьdan da çaqsь, burьnqьdan da batьl kyresyvge tijistimiz.

Bizde kej bir өndiris kәsibi, mәdenijet, savda ujьmdarь men mekemeleri eңbekcilerdiң tileginen artta qalьp otьr. Bul kәsip orьndarь men mekemelerge kej bir çerlerde ornalasьp alqan çaman adamdar sovet qalqьna adal qьzmet etpej otьr. Biz өzimimizdiң qalamьzdь eңbekci qalьqtь transport pen, savda men burьnqьdan da çaqsь qamtьjtьn boluvьmьz kerek, olardьң mәdenijet tilekterin burьnqьdanda çaqsь orьndajtьn boluvьmьz kerek. Munьң ycin biz qalqqa berilgen, qalqqa qьzmet etetin çana qala eңbekcilerinin zattьq-turmьs xali men mәdenijettik çaqdajьn tezirek çaqsartatьn adamdardь bascьlьqqa qojuvqa tijistimiz.

Kommuvnijster men partijada çoqtardьң buzьlmas berik blogьnьң negizinde sajlanatьn respuvblijkalьq çoqarqь өkimet organь bul iste ylken rөl atqaruvqa tijis. Ol qalq caruvacьlьqьn çappaj өrkendetyvdi ujьmdastьra aladь çana ujьmdastьruvqa tijis, өzinің bascьlьqь men barlьq mekemelerdiң, ujьmdardьң çumьstь burьnqьdan da çaqsь, myltiksiz istevin qamtamasьz ete aladь çana qamtamasьz etyvge tijis.

Qazaqьstan eңbekcilerinің turmьsь burьnqьdan da baqьttь, burьnqьdan da quvanьctь avqattь boluv ycin Stalin çoldas kөp çumьs istedi, өtemөte kөp çumьs istedi çana өte kөp çumьs istep otьr. Stalin çoldas өzinің kyndelikti çumьsьnda Qazaqьstan eңbekcilerinің budan bьlaj da tabьstarqa çetyvine өte kөңil bөlip qadaqalap otьr. Bizde qandaj bolsada qavьp tuvqan kezde, çav çeke uvcөskelerde bizdiң qurьlьsьmьzqa bөget çasaj bastaqan kezde, ol ylken kөregen adam bolqandьqtan bizdi aldьn ala saqtandьrьp otьradь.

Sovetter Sojuvzь qalqtarьnьң tuvьsqandьq qatьnastarь kyn sajьn өsip nьqajuvda. Olardьң memleket-tik, caruvacьlьq çana mәdenijet qurьlьsьndaqь tabьstarь artuvda. Sovetter Sojuvzь qalqtarьnьң sotsijalijstik zor quvatьn, olardьң çeңimpaz morәldьq-sajasij birligin, sovet ykimetiniң, kommuvnijstik partijanьң, өzderiniң kөsemi çana dosь Stalin çoldastьң tөңiregine olardьң toptalqandьqьn kontrrevolyvtsijanьң ec qandaj kyci әlsirete almajdь.

Stalin çoldastьң bascьlьqь men, kommuvnijstik bolcevijkter partijasьnьң bascьlьqь men, kommuvnijster men partijada çoqtardьң Stalindik blogьn çasap, Qazaqьstan eңbekcileri çaңa tabьstarqa qaraj burьnqьdan da batьl, burьnqьdanda qaçьrlь qajrat pen, burьnqьdan da zor senim men, alqa basadь.

Qazaqьstannьң eңbekci qalqtarь çasasьn!

Kommuvnijstik bolcevijkter partijasь çasasьn!

Kөsemimiz çana ustazьmьz ulь Stalin çasasьn!

★

Kommuvnijster men partijada çoqtardьn Stalindik çeŋilmejtin вlogь

SSSR Ulь Sovetin sajlav kyni 1937-çьlь dekaвrdiŋ 12 de, kommuvnijster men partijada çoqtardьn вloginiŋ çengen nətijçesi, — kөp ulttь Sovetter Sojuvzь qalqtarьnьŋ mөrəldьq çana sajasattьq birleskendiginiŋ demonstratsijasь, sotsijalijstik qurlьstьn ucan teŋiz çeŋisterininiŋ demonstratsijasь, Lenin—Stalin partija sьna qalqьmьzdьn çan-təni men berilgend giniŋ demonstratsijasь, вykil çer çyzi eŋвekcilerininiŋ kөsemi, qalqtarьmьzdьn ustazь ulь Stalin çoldasqa ceksiz вerilgendiginiŋ demonstratsijasь вolьp tavьldь.

SSSR Ulь Sovetin sajlavda partijada çoq çumьscьlardь, caruvalardь, qьzmetciler men ijntellijgentsijanь sotsijalijzmniŋ çaŋa tavьstarьna çumьla attanuvqa caqьrqan, tolьq acьp, keŋ çajqan sajlav tuvьn вolcevijkter partijasь taqьda keŋ çajьp otьr. Respuvвlijkamьzdьn Ulь Sovetin sajlavda kommuvnijster men partijada çoqtardь osь tuvdьn astьna вurьnqьdan da kycti toptanьp çьjnaluvqa caqьrьp otьr.

Qazaq SSR-nьn eŋвekcileri өzininiŋ tarijxьnda çer çyzindegi naqьz erkin, eŋ demokratijacьl, Stalindik Konstijtuvtsijada altьn çazuv men çazьlqan naqьz çana вirden вir ten prava men, respuvвlijkasьnьn Ulь Sovetin вirinci ret sajlaqalь otьr. Bul sajlavda respuvвlijkamьzdьn eŋвekcileri Stalindik Konstijtuvtsijada çazьlьp ije вolqan, ardaqtь prava men tolьq pajdalanuvqa, tolьq səjkestelinip çasalqan Qazaq SSR Ulь Sovetiniŋ sajlav Ereçesin qoldanьp otьr.

Sajlav aldьndьqь çьjnalьstarda өz tarijxьnda estip, kөzi kөrmegen pravalarqa, endi qajta ajьrьlmastaj bolьp, qolь çetken sajlavcьlar QSSR Ulь Soveti depuvtatьnьŋ kandijdattьqьna eŋ aldь men kimge cьn senip, kimge cьn вerilse, sonь usьndь. Sovet qalqtarьn вaqьttь, çaqsь өmirge, ceksiz pravaqa qolьn çetkizgen Lenin-Stalin partijasьn, onьŋ qaçьmas danьcpan kөsemi ulь Stalindi usьndь. Revolyvtsija çolьnda çana sotsijalijstik qurlьstьŋ вarlьq dəvirlerinde Lenin men Stalinge tavandь serik вola alqan qalqtьŋ вaqьtь ycin, kommuvnijzm ycin kyreste çan-təni men вerilgen Lenin-Stalin partijasьnьŋ ajвьndь adal uldarь Molotov, Kaganovic, Vorocijlov, Kalijnin çana Eçov çoldastardь usьndь. Sonь men вirge kynвe kyngi çumьsta Ulь Stalinnьŋ nusqavlarьn tolьq iske asьruvqaвarlьq kycin salьp, вolcevijkcө istejtin respuvвlijkamьzdaqь sotsijalijstik caruvacьlьqtarьmьzdьn tolьp çatqan taravlarьndaqь—faвrijk-zavottardьŋ, caxtьlar men ruvdnijkterdiŋ staxanovcьlarьn, elimizde çьl sajьn 7—8 mijllijard put astьq aluv çolьndaqь egis kəsiвininiŋ staxanovcьlarьn, respuvвlijkamьzdь cьqьstaqь mal caruvacьlьqьnьŋ aldьnqь qatarlь otrətine ajnaldьruv kyresininiŋ staxanovcьlarьn, qalq ycin qьzmet etetin aldьnqь qatarlь өьlьm, ijskuvsstvo çolьndaqь maŋdaj aldь adamdarьn usьndь.

Respuvвlijkamьzdьŋ eŋвekcileri kommuvnijster men partijada çoq-

tardьң blogi usьnьp otьrqan Qazaq SSR Ulь Soveti dapuvtattarьnьң kandijdattarь mьnadaj adamdar boluvlarьn talap etedi. „... depuvtattar өz mindetterinің kemelinde boluvqa tijis, olar өzderinің çumьsьnda sajasij ovьjbatelderdің dəreçesine tysip ketpevi tijis, olar өzinің postьnda Lenin tijpindegi sajasij qajratker bolьp turuvь tijis, olar Lenindej daңqьl çana turaqtь qajratker boluvь tijis, ...tolьq orijentatsijanь kerek qьlatьn çana barlьq pluvster men mijnuvsterdi qaj çaqьnan bolsada eskerip otьruvdь kerek qьlatьn, məselelerdi ceckende olar Lenindej dana bolьp, saspaj cecyvi tijis. Lenin qandaj cьncьl çana adal bolsa, olar da sondaj boluvqa tijis, Lenin өz qalqьn qandaj çaqsь kөrgen bolsa, olarda өz qalqьn sondaj çaqsь kөryvge tijis“ (Stalin).

Respuvblijkamьzdьң Ulь Sovetine eң maңdaj aldь adamdarьmьzdь — staxanovcьlardь, ekpindilerdi usьnuv tek qana sotsijalijstik Ula Өktəbr revolyvtsijasьnьn arqasьnda, Lenin—Stalin partijasьnьң bascьlьqь arqasьnda, onьң negizgi kyci orьs proletarijatьnьn çərdemi arqasьnda qana qol çetken çemis. Bul pravalarqa, muncalьq berik birikkendikke Өktəbr revolyvtsijasьnьң ycinci on çьldьqьna ajaq basqanda, stalindik eki bes çьldьqtьң zor tabьstarь arqasьnda çetistik. Mundaj bite qajnasqan birleskendik toptanuvcьlьq Өktəbrdің alqacqь çьldarьnda da bolmaqan asa zor tabьs.

Respuvblijkamьzdьn Ulь Sovetine osь ajtьlqandaj eң qadьrlь adamdarьmьzdь sajlap cьquv ycin sajlavdь kommuvnijster men partijada çoqtardьң biogi negizinde өtkzyv orasan zor mindet bolьp tabьladь. Sondьqtan bul sьjaqtь mindetti ojdaqьdaj orьndap cьquv isi—qalqtьң ijgilikti turmьsьna, çurtcьlьqtьң өsken tilegine tolьq səjkes etip өtkizyv tek qana bizdің elimizde—sotsijalijzm çeңgen elde qana mymkin çana tolьq çyzege asadь.

Basqa elderde—kapijtalijstik elderdің qaj-qajsьsьnda bolsada bizdің elimizdegidej bir qana partija bykil qalq pen odaqtasa almajdь. Buvrçuvazijalьq elderde birine biri çav tolьp çatqan partijalar bar. Olardьң ec birevi bizdegidej bykil qalq pen qojan qoltьq aralasa almajdь, çalpь buqara men birigip nətijçeli iste cьqara almajdь. Ұjtkeni olardьn, kapijtalijstik elderinің ici bьt-cьt, qьm-qьjqac tap tartьsь dəvirinde otьr. Olaj bolsa mundaj kyrdeli mindettiorьndap cьquv ol elderdegi kommuvnijstik partijalardan basqa, partijalardь qolьnan kelmejdi de, өresi de çetpejdi.

Bizdің partija kommuvnijster men partijada çoqtardьң berik odaqьn quruv dəreçesine çetyv ycin talaj beles, asqar tavlardь qьjratьp Өktəbr revolyvtsijasьnьң eki on çьldьqьnan asa çьldar өtkizdi, osь dəvirdің icinde revolyvtsijanьң barlьq çavlarьn tas-talqan etip qьjratьp cьqtь. Өktəbr revolyvtsijasьnьң çolьndaqь aluvan-aluvan kyreste bascьlьq etken orьs proletarijatьnьң dabьlьna qazaq eңbekcileride yn qostь. Bolcevijkter partijasь Өktəbr revolyvtsijasьnьң qaj dəvirinde bolsada qala men derevnenің partijada çoq eңbekcilerinің barlьq buqarasьnьң basьn qosa qьjmьldattь, olardьң odaqьn kyn sanap kycejte berdi. Syjtip kommuvnijster men partijada çoqtardьң odaqь Өktəbr revolyvtsijasьnьң isi çolьndaqь çavlarqa qarsь kyreste pisip, өsip cьnьqьp cьqtь.

Sotsijalijstik Ulь Өktəbr revolyvtsijasьnьң tolьp çatqan tabьstarьnьң biri, çeңgen sotsijalijzm elinің bel balasь Qazaqьstan, Sovet өkimetinің 20 çьldьq өmirinің icinde odaqtas sotsijalijstik 11 respuvblijkanьң biri boluv dəreçesine dejin өsti; bolcevijkter partijasьnьң bascьlьqь arqasьnda Qazaqьstannьң qajta tuvqan eңbekcileri çavlardь tas-talqan qьluv men qana toqtap qojqan çoq, sotsijalijstik memleket qurьp, barlьq eңbekci buqarasь sotsijalijzmnің belsendi quruvcьsь boldь. Ulь Sovet elinің barlьq qalqь men birdej Qazaqьstan eңbekcilerinің arasьnda eksploatatorlar çoq. Qazaqьstan eңbekcilerinde bykil qalqtьq, ortaq bir qana mydde

bar. Respuvвlijkamьzdьn Ulь Sovetin sajlavda kommuvnijster men partijada çoq çumьscьlardьn, caruvalardьn, qьzmetkerlerdiп, ijntellijgentsijanьn sajlav вloginiп вerik вolatьn seвeviniп de eп negizi osь.

Aldьmьzdaqь yjenniп 24 kyni вolatьn Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavьna Qazaqьstan epвekcileri вaqьttь Otanьmьzdьn Stalindik Konstijtuvtsijasьnьn negizine tolыq səjkestirilip çasalqan Qazaq SSR-ь Konstijtuvtsijasь men kelgeli otьr. Bizdiп respuvвlijkamьzdьn epвekcileriп SSSR dьn barlьq qalqtarь men вirdej muncalьq вaqьttь, qьzьqtь өmirge çetkizgen Lenin-Stalin partijasь, elimizdi tabьstan-tabьsqa çetkizgen, ol tabьstardь sotsijalijzm Konstijtuvtsijasьnda altьn çazuv men вekitip вergen, çana ol Konstijtuvtsijanьn çasavcьsь, partijamьzdьn çana qalqtardьn kөsemi Ulь Stalin вoldь. Mine sondьqtan sotsijalijzm çolьndaqь çepisti kyresterdiп вarlьqьda tuvьsqan kөsemimiz, ustazьmьz ulь Stalinniп atь men вajlanьstь.

Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavda kommuvnijster men partijada çoqtardьn вlogь Qazaqьstan epвekcilerinіп myddesi çalpьqa вirdej, ortaq mydde ekendiginiп вejnesi вolьp tabьladь. Bizdiп sajlavьmьzda Qazaqьstannьn 2,917,726 sajlavcьlarьnьпkommuvnijster men partijada çoqtardьn вlogi, olardьn sotsijalijstik qurlьstьn вelsendi qatьnasuvcьlarь вolьp alqandьqtarьnьn вejnesi вolьp tabьladь. Elimizde sotsijalijzm вudan вьlajda aluvan-aluvan tabьstarqa çetip, qalqьmьzdьn mereji ystem вoluv çolьna вerik ujьmdasqandьqtarьnьn вejnesi вolьp tabьladь.

Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavdaqь çavaptь mindet — kommuvnijster men partijada çoqtardьn вlogьn ujьmdastьruv mindeti Qazaqьstan kommuvnijsteriniп, Qazaqьstan өmirinde SSSR Ulь Sovetin sajlavdan kejin, ekinci ulь mindetti qolqa alqandьqьn kөrsetedi. Bul вizdiп elimizde aвroj men orьndap cьqatьn is вolsa, вasqa elderdegi tuvьsqan epвekcilerdiп tek qana arman ete alьp otьrqan isi. Qazaqьstan epвekcileri вul ulь mindetti çyzege asьruv men qatar, icki çavlardь tas-talqan etip qurtuv men qatar, sovet qalqьnьn ylken çavь elimizdiп sьrtьnda soqьs qumar ijmperijalijzm lagerinde, əsirese facijstik elderde ekendigin ec vaqьtta umьtpavlarь kerek. Cet elderdegi çavlar вizdiп sotsijalijstik ulь Otanьmьzqa өziniп razvedkalarьn, cpijondarьn-trotskijsterdi, rьjkovcьl-вuxarijncil zьjankesterdi, dijversanttardь çiвerip, gyldenip өsip, kommuvnijzmge вara çatqan elimizdiп tавьstan-tавьsqa çetip өrkendevine вөget çasamaqcь вolьp, tyrli əreketter istep otьrqandьqьn ec vaqьtta umьtpavlarь kerek.

Qazaqьstan epвekcileri вul çavьz sumьrajlardьn predateldik isterin umьtpajdь. Olar Stalindik narkom Eçov çoldas вastaqan NKVD organdarьna çərdemdesip ultcьl-facijst provakatorlardьn, cpijondardьn, dijversanttardьn, zijankesterdiп вirin qaldьrmaj aqьrьna dejin tolьq өckerelep qurtuvlarь kerek. Qazaqьstanqa ujalamaqcь вolьp, eki çyzdi Mijrzojan ertip əkelgen „ərtel“ вandьlardьn zulьmdьq, qastьq isterin typ tamьrь men вir çolata çojuv kerek. Sьndь, өz ara sьndь bolcevijkce өristetip, olardьn qaldьqtarьn aqьrьna dejin əckerelev kerek. Mijrzojan, Nurpejisevtiп çana Ijsajevtardьn eki çyzdilik вascьlьqtarьndaqь soraqь qьlьqtarьn negizine dejin əckerelep, olardьn qanatь astьnda çasьrьnьp kelgen „topsьmaq“ tarьnьn qaldьqьn tyвiri men qurtajьq. Respuvвlijkamьzdьn Ulь Sovetiniп sajlavьna olardьn suvьq qolьn suqtьrmaj, sajlav tuvьn Lenin-Stalin partijasьnьn tөпiregine kycti вirikkendigimizdiп tamaca qamalьna ajnaldьrajьq. Syjtip, tamaca Otanьmьzdь ec вir suvьq qol вata almajtьn вolat qorqanqa ajnaldьrajьq!

* * *

Qazaq SSR-nьn Ulь Sovetiniп sajlavьnda kommuvnijster partijadaqь kandijdattardь qana emes, partijada çoq kandijdattardь da tolьq qoldajdь. Partijada çoq sajlavcьlar kommuvnijster men partijada çoqtardьn

вlogi usьnqan kandijdattarqa tygel вiri qalmaj davьs вeretindikterine myltiksiz senedi.

Yjenniң 24 kyni Qazaq SSR-nьң Ulь Sovetin sajlavqa вərimiz baraјьq! Stalindik çenilmejtin вlogimizdiң usьnqan kandijdattarьna davьs вerejik! Bul mindetti вiz ne qurlьm çaqsь atqarsaq, Respuvвlijkamьzdьң вaqьttь өmirinin вolacaqtada gyldengen ystine gyldene вeryvi sol qurlьm tabandь, senimdi вolatьndьqqьnьң tolьq вejnesi вolmaq. Вizdiң sajlavьmьzda Respuvвlijkamьzdaqь azamattardьң вərinede orьn bar. Respuvlijkamьzdьң barlьq azamattarь yjenniң 24 kyni sajlavqa вiri qalmaj вarьp, kommuvnijster men partijada çoqtardьң вlogь usьnqan kandijdattarqa davьs вeryv men вloktьң kycin вurьnqьdan da arttьratьndьqtarьn umьtpavlarь kerek. Bul sajlavqa tygel qatnasьp, Stalindik Konstijtuvtsijanьn barlьq prijnsijpterine tolьq səjkestirilip çasalqan Qazaq SSR Konstijtuvtsijasьnda вerilgen ceksiz prava men tolьq pajdalanьp, qattь soqqь çep talqandalьp qalqan çavlardьң tam-tumdaqan qaldьqtarьn symirejtip, sovet qalqьnan avlaq qaldьrajьq!

1938-çьlь yjenniң 24 kynin — Respuvвlijkamьzdьң Ulь Sovetin sajlav kynin, вykil Sovet eliniң barlьq qalqtarь men вirge Lenin-Stalin partijasьnьң tөniregine, onьң kөsemi danьcpan ustazьmьz ulь Stalinniң tөniregine вurьnqьdan da вerik вirleskendigimizdiң quvattь demonstratsijasьna ajnaldьrajьq!

★

Qazaqʟstan — Sojuvzdʟq respuvʙlijka

Aqʟnçanov Musataj

Sotsijalijstik Ulʟ Өktəʙr revolyvtsijasʟ qasʟrlar ʙojʟna sozʟlqan ult ezyvciligin myldem qurttʟ. Resej qalqtarʟ Lenin-Stalin partijasʟnʟq ʙascʟlʟqʟ arqasʟnda qasʟrlar ʙojʟ өzderin quldanʟp kelgen eksploatatorlardan qutʟldʟ. Elimizdiq çumʟscʟ tanʟ kedej caruvalar men ʙirge Lenin-Stalin partijasʟnʟq ʙolcevijktik ʙascʟlʟqʟ arqasʟnda qʟzuv soqʟs majdandarʟnda kyresip kapijtalijstik taptardʟ qurttʟ, SSSR da sotsijalijzm ornattʟ. SSSR qalqtarʟnʟq çer çyzindik osʟ tarijxij tanʟstarʟ Stalindik Konstijtuvtsijada altʟn çazuv men çazʟldʟ. Sovetter Sojuvzʟ ʙykil çer çyziniq ezilgen eqʙekcilerine çarʟq dynijeniq nurʟn casʟp, kapijtalijstik qorcav çaqdajʟnda ʙijik çar tastaj ʙerik, mʟzoqʟmas qamalqa ajnalʟp otʟr. Sovet qalqtarʟ ulʟ Stalinniq ʙascʟlʟqʟ arqasʟnda tanʟstan tanʟsqa çetip, kyn sanap ilgeri ʙasʟp, kommuvnijzmge qaraj ilgeri attavda.

Sotsijalijstik ulʟ Өktəʙr revolyvtsijasʟna cejin ʙizdiq elimiz mundaj ʙaqʟttʟ emes edi, — patca tusʟnda Resej mədenijetten artta qalqan, əlsiz nacar el edi. Ol kezde өkimet eksploatatorlardʟq qolʟnda edi, çer pomeccijkterdiq, kuvlak-ʙajlardʟq menciginde edi, fanrijkalar-zavodtar kapijtalijsterdiq qolʟnda edi. Eqʙekcilerdiq kyji ol kezde adam ajtqʟsʟz nacar ʙoldʟ, əsirese Resejdegi ezilgen ʙarlʟq ulttardʟq xali өte nacar edi. Onʟq icinde Qazaq eqʙekcileri eki çaqtap ekspıoatatsijalavdʟq-ezyvciliktiq avʟr azanʟq ʙasʟnan өtkizdi. „Eski Resej qalqtardʟq tyrmesi“ edi dep Lenin өte durʟs ajttʟ. Qazaq qalqʟ osʟ tyrmeniq icinde өmir syrdi.

Qazaqʟstan Ulʟ Өktəʙr revolyvtsijasʟna dejin orʟs pomeccijkteri men kapijtalijsteriniq — patca ykimetiniq tepkisinde ezilgen mədenijetsiz eq artta qalqan kolonija edi, patca ykimeti qazaqtʟq feodaldarʟ, qandarʟ çana ʙijleri men ʙirigip odaqtasa otʟrʟp, qazaq eqʙekcilerin mejlince quldandʟ. Qazaq avlʟn talan-taraçqa salʟp qʟrqʟn capqʟnqa ucʟrattʟ. Patca ezilgen ʙarlʟq ulttar çөninde osʟndaj sajasat qoldandʟ.

Patca ykimeti Qazaqʟstandʟ ʙөlcek-ʙөlcek etip ʙir nece guvʙernatorstvolarqa ʙөlip çiʙerdi, Qazaq qalqʟn mejlince ʙijlep, eksploatatsijalap, quldanʟp otʟrdʟ. Uruv talasʟn qozdʟrdʟ. Syjtip ʙirine ʙiriniq ʙasʟn qostʟrmajtʟn sajasat ustadʟ. Әr ʙir əkim өz aldʟna ʙijlik çyrgizip qazaq eliniq qanʟ-sөlin syliktej sordʟ. Patca ykimeti tusʟnda qazaq qalqʟnʟq ec qandaj pravasʟ ʙolmadʟ. Eq aqʟrʟ qazaq qalqʟn „qazaq“ dep atavqada ʙolmajtʟn edi. Patca ykimeti qazaq eqʙekcileriniq curajlʟ, çaqsʟ çerleriniq ʙərin tartʟp alʟp, olardʟ tav-tasqa, qumdʟ cөl dalalarqa ajdap tastadʟ.

Qazaq qalqʟ ʙul avʟr azaptʟ qorlʟqqa acʟnʟp ʟza kernep өzderin ezyvcilerge qarsʟ, eksploatatorlarqa qarsʟ əlde nece ret kөterilister çasadʟ. Patcaqa qarsʟ, samoderçavijaqa qarsʟ, patcanʟq çaldama agenti ʙajlarqa qarsʟ kyresti. 1783 çʟlʟ qaçʟmas qajrattʟ qalq ʙatʟrʟ Sʟrʟm Datov ʙastaqan zor kөterilis ʙoldʟ.

Bul kөteriliste qatьsuvcь qazaq qalqь 14 çьl bojь talmaj çav men çaqalastь. Biraq, patcanьn qaruvlь kycine tөtep bere almadь. Patca ykimeti bul kөterilisti kyc pen tuncьqtьrdь. Biraq onь men qazaq qalqьnьn bojьn kernegen taptьq kegin muqata alqan çoq. 50 çьldan kejin odan da iri kөterilis cьqtь. Ol kөterilisti qalq batьrlarь Jsataj Tajmanov pen Maqambet Өtemisov bastadь. Patca ykimetinin çendetteri bul kөterilisterdi de kyc pen tuncьqtьrdь. Kөteriliske qatьsuvcьlardь tizip qojьp, temir cьvьq pen urьp өltirdi. Kөteriliscilerdin mal-mylikteri talan-taraçqa tysti. Ol kөteriliske vьjьl 100 çьl boldь. Qazaq qalqь sol kyndi eske tysirgende, onьn çavqa mejrimsizdigi burьnqьdan da kycejip quvattana tysedi. Qazaq enbekcileri ol kezde ekspluatatorlardь çene almadь, yjtkeni olar vьtьranqь edi, bastarь bir çerge qosьlmaqan edi, çөne en bastьsь olardьn basьn qosatьn ol kezde çumьscь tavь çoq edi. Syjtip olardь biriktirip, kyreske çumьldьratьn ec kim bolmadь. Biraq qazaq enbekcileri kyresten bas tartqan çoq. Eksploatatorlarqa qarsь kyresti ilgerilete berdi.

1905 çьlь bolqan orьstьn birinci revolyvtsijasь orta Azijanьn barlьq qalqьnьn sajasij өmirin tolqьndattь, sonьn icinde qazaq qalqьnda tolqьndattь. Sanь az bolqanь men çergilikti kickentaj өndiristerde — Qaraqandьda, Rijdderde de, Uvspen ruvdnijginde, Qьzьl çar, Aqtөbe, Qazalь temir çoldarьndaqь azdaqan çumьscьlar, qьrdaqь qazaq enbekcileri de kyreske cьqtь. Bul kөterilister, revolyvtsijalьq qozqalьstar Qazaqьstanqa bolcevijktik ijdeja kele bastaqannan vьlaj ken qanat çajdь, өse berdi. Qazaqьstanda en birinci bolcevijktik ijdejanь taratuvcь, ygitci ças Valerijan Vladijmijrovic Kuvjbьcev boldь. Ol Qazaqьstanda tunqьc bolcevijktik top ujьmdastьrdь. Osьdan vьlaj qaraj çьl sanap Qazaqьstanda revolyvtsijalьq kyres өrlegennin ytine өrlej berdi.

Patça ykimeti 1914 çьlь bastalqan ijmperijalijstik soqьs kezinde Qazaqьstandь kolonijalavьn burьnqьdan da ydetti. Qazaqtьn өz icindegi bajlarь, buvrçuvazijacьl ultcьl-alac ordacьlar oqan belsene kөmektesip olar men birge cabuvьl çasap otьrdь. Qazaqьstannьn çerlerin tartьp alqannьn ystine tartьp ala berdi. Qazaqtardь qum dalaqa, tavlь taqьrqa quvьp tastadь. Burьnqь tolьp çatqan salьqtarьnьn ystine çanadan alьm salqьrttar saldь. Maldь qalaj bolsa solaj toptap ala berdi.

1916 çьlь 25-yjen çarlьqь bojьnca qazaqtьn barlьq çastarьn akop qazdьruvqa, soqьs majdanь çanьndaqь qara çumьstardь istetyvge ajdamaq boldь. Syjtip patca ykimeti tipti qazaq elinin adamьnan da salьq almaqcь boldь. Osь qorlьqtьn barlьqь çьjьlьp kelip, qazaq qalqьnьn taptьq acuvьn, kegin qozdьrdь. Qazaqtьn enbekci buqarasь patca samoderçavijasьna, qazaqtьn өz icindegi bajlarьna qarsь atqa mindi. Ulь kөterilis çasadь. Bul kөterilistin en kycti bolqan çeri Çeti-suv men Torqaj oblьstarьnda boldь. Torqaj dalasьndaqь kөterilisti batьr, sonьnan bolcevijk bolqan Amangeldi Ijmanov bastadь. Osь kөterilisterde kontrrevolyvtsijacьl ultcьldar-alac ordacьlar, es-erler çana mencevijkter men birigip orьs patcasьna, orьs buvrçuvazijasьna kөmektesti. Qazaq enbekcilerinin qaçьrlь kyresin, kөterilisin qanqa bojattь. Biraq, bul kөterilis tegin ketken çoq, qazaq enbekcilerin ojattь, qazaq dalasьnda revolyvtsijalьq kyrestin ilgeri basьp, өrge attauvьna kөmektesti. Ezilgen enbekci ulttardь quldьqtan qutqaruvcь tek bolcevijk partijasь bastaqan proletarlьq revolyvtsija qana ekenine kөzin çetkizdi. Sondьqtan qazaq qalqь 1916 çьlь bastaqan kyresin toqtatj bastan kelip Өktəbr revolyvtsijasьna qosьldь, bul kyreske bolcevikpartijasь kyc-quvat, çiger qajrat berdi, tuvra bascьlьq etti, sonьn arqasьnda qazaq enbekcileri alac ordacьlarqa qarsь, mencevijk — es-erlerge taqь basqa da buvrçuvazijanьn çeksurьn tөbetterine qarsь kyresti.

Bolcevijk partijasь qazaq enbek-

cilerinin bul kyresin ulь orьs qalqьnьn çumьscь tavьnьn kyresi men biriktirdi. Syjtip bolcevijk partijasь Qazaqьstanda Sovet өkimetin ornatuvcь, proletarijat dijktatuvrasьn quruvcь, tabandь kyresci ərmijelerdi өsirip çetkizdi.

Sotsijalijstik ulь Өktəbr revolyvtsijasь pomeccijk pen buvrçuvazijanьn өkimetin bir çolata qulatьp, өkimet bijligin çumьscь tavьnьn qolьna alьp berdi. Ulttьq ezyvciliktin barlьq buqavьn tas-talqan qьldь. Resejdin ezilgen qalqtarьna cьn azattьq alьp berdi. Sonь men qatar qazaq enbekcilerinde quldьqtan qutqarьp, azattьqqa çetkizdi. Sovet өkimetinin tunqьc zanь-dekreti—өkimet tuvralь zanь, çer tuvralь, bitim tuvralь zandarь „Resej qalqь pravosьnьn deklaratsijasь" bykil elimizdin, sonь men qatar qazaq enbekcilerinin revolyvtsijalьq ruvxьn kөterdi. Bul dekretter çumьscь kedej caruvalardь, çalpь enbekci buqaranь bolcevijk partijasьnьn tөnіregine burьnqьdanda berik etip ujьmdastьrdь.

Өktəbr revolyvtsijasьnьn ertenінde aq, qalq aralьq ijmperijalijster Resejdin revolyvtsijaqa qarsь bandьlarь men birigip çana tuvqan ças respuvblijkamьzqa cabuvьl çasadь. Osь cabuvьlcьlar men bir çennen qol ustasьp revolyvtsijaqa qarsь kontrrevolyvtsijacьl alac ordacьlarda çavqa qosьldь. Alac ordacьlar ijnterventterge, aqtardьn өskerine, aqtьn bandьlarьnьn qajsьsьna bolsa da belsene qatьnasьp kөmek berdi. Cet elderdin basьp aluvcьlarьna çөrdemdesti. Bul sumrajlar Orta Azija men Qazaqьstandь Sovetter Sojuvzьnan bөlip өketip, ijmperijalijstik derçavanьn birevine kolonija etip beryv ycin barlьq kycin sala qьjmьldadь.

Barlьq elimiz bolьp, barlьq qazaq qalqь bolьp Lenin-Stalinnin bascьlьqь men өzinin sotsijalijstik Otanьn qorqav ycin tutas çumьla kiristi. Lenin-Stalin bascьlьqь arqasьnda, orьs proletarijatьnьn çөrdemi men qazaq qalqь qazaq çerin aq bandьlardьn, aram sьjraqtarьnan tazarttь. Qazaq qalqьna kөmektesyv ycin Lenin-Stalin qazaq enbekcilerine kөmekke azamat soqьsь kezinde Fruvnzө, Kuvjbьcev çoldastardь çiberdi. Fruvnze, Kuvjbьcev çoldastardьn bascьlьqьnьn arqasьnda qazaq çeri ijnterventterden, aqtardьn bandijterinen, kontrrevolyvtsijacьl alac ordadan tazartьldь.

Lenin-Stalin bascьlьqь arqasьnda azamat soqьsьnьn өrttej qavlaqan kynderinde Qazaqьstan Sovet Respuvblijkasь qurьldь. Stalin çoldastьn 1919 çьl aprel kyni cьqьsta Sovetti ult respuvblijkalarьnьn qurьlьsь çajьnda Qazaqtьn Sovetti Sotsijalijstik Respuvblijkasьn quruv, onь kөpciliktin tilegine saj etyv çөninde çazqan nusqavь bizdin isimizdin programmasь boldь, Stalin çoldas ol sөzinde:

„Cьqьstaqь cet ajmaqtardь azat etisi men partija sovet qьzmetcilerinin aldьnda bul cet ajmaqtaqь ulttardьn enbekci buqarasьn sotsijalijstik memieket qurьlьsьnьn çalpь çumьsьna tartuv mindetin qojdь. Enbekci taptardьn mədenijet dəreçesin kөteryv kerek, olardь sotsijalijstik çol men aqartuv kerek, çergilikti tildegi өdebijetti өrkendetyv kerek, proletarijatqa өte-mөte çaqьn bolatьn çergilikti adamdardь sovet ujьmdarьna kirgizyv kerek, olardь өlkeni basqaruv isine qatьstьruv kerek. Tek osьlaj etkende qana sovet өkimetin Tyrkstan enbekcileri ycin çaqьn çana tuvьsqan etyvge boladь" dedi.

1919 çьlь Qьrqьz өlkesin basqaruv ycin revolyvtsijalьq komijtet qurьldь. Ol komijtettin vaqьtca ereçelerine V. I. Lenin qol qojdь. 1920 çьlь 26-aqusta Aptonomijalь Qazaq Respuvblijkasьn quruv tuvralь dekret çarьjalandь. Proletarijattьn ulь kөsemderi Lenin—Stalinnin bascьlьqь arqasьnda, orьs proletarijatьnьn kөmegi arqasьnda qazaq qalqь ulttьq dəreçөge çetti, өzinin Sovetti Qazaq Respuvblijkasьn qurdь.

1924 çьlqь Qazaqьstannьn Orta Azija ulttьq memlekettik cegin açratuvda burьn Tyrkstan respuvblijkasьnьn qaramaqьnda bolьp kelgen

оңың оң tystik avdandarъ Qazaqъstanqa qosъldъ.

Bizdiң көр ulttъ вақъttъ sotsijalijstik Otanъmъzdъң, sotsijalijzm quruvdaqъ tавъstarъ өte zor, өlcevsiz baj. Sovet өkimetiniң 20 çъldъq өmirinde, вizdiң Otanъmъz ijnduvstrijalanqan sotsijalijstik ulъ derçavaqa, dynije çyzilik proletarijat revolyvtsijasъnъң вerik qamalьna ajnaldъ. „Sojuvzdъq Sovetti Sotsijalijstik Respuvвlijkasъ çumъscъlar men caruvalardъң sotsijalijstik memleketi“ boldъ.

Qazaqtъң Sovetti Sotsijalijstik Respuvвlijkasъ Stalindik Konstijtuvtsija вojьnca SSSR-dъң Sojuvzdъq 11 respuvвlijkasъnъң ulъ semijasъnъң biri boldъ. Qazaq SSR-ьnьң alaвъ өte keң, çaratъlъsъ orasan baj, oңың çeri tөmengi Volgadan вastap cъqъstaqъ Qъtaj cek arasъna dejin, Sibirde, sibir temir çolьnan вastap, Oң tystikte Orta Azijalъq Tөckent qalasъna dejin вaradъ. Qazaqъstan çer kөleminiң kөptigi çaqьnan SSSR dъң icinde tek RSFSR-dan qana kickene, Qazaqъstannьң çer kөlemi osъ kyngi Batъs Evropanьң вarlъq memleketterininң araldarьn qospaqanda qalqan çeri men teң.

Qazaq respuvвlijkasъnda 11 oвъlъs вar: Alma-Ata, Oң tystik Qazaqъstan, Pavladar, soltystik Qazaqъstan, Qaraqandъ, Qostanaj, Aqtөвe, Batъs Qazaqъstan, Gyvrijep, Qъzъl orda çana Cъqъs Qazaqъstan oвъlъstarъ.

Qazaqъstannьң çaratъlъsъ aluvan-aluvan bolьp, oңың çaratъlъs вajlъqtarъ өte kөp. Bul вajlъqtar patca ykimeti tusьnda pajdaqa asъrъlmaj tunьp çatqan edi. Ol kezde Qazaqъstan өte artta qalqan, әlsiz nacar el edi. Tek sovet өkimeti tusьnda qana Qazaqъstan qajta tuvьp, өrkendegen el boldъ. Qazir, Qazaqъstan Sovetter Sojuvzьnьң icindegi pajdalъ ken вajlъqьnьң „qamвasъ“ degen atqa lajьq bolьp otьr. Mъs, tsijnk, qorqasьn, nijkel sъqъldъ metal kenderi men Qazaqъstan SSSR da вirinci orьn aladъ, munajdan ekinci orьn aladъ, kөmirden ycinci orьn aladъ. Pajdalъ ken вajlъqtarьn zerttep tabuv isi çъl sanap ydep keledi. Sotsijalijstik Ulъ Өktөвr revolyvtsijasъ өlkemizdiң caruvacъlъq, mədenijet çaqьnan artta qaluvcъlъqьn çojuv çөninde вarlъq çaqdajlardъ çasap, sotsijalijstik çol men qajta qurьluv ycin keң çol actъ. Әsirese Qazaqъstan stalindik eki вes çъldъqtьң icinde qulactap ilgeri вastъ. Qazaqъstannьң ekonomijkasъ qandaj dөreçede өskendigin sotsijalijstik qurьlьs majdanьndaqъ zor tabьstardьң faktьlarъ men spattap вeryvge boladъ.

Stalin çoldastьң ijnijtsijatijvasъ вojьnca BK(в)P Ortalъq Komijteti 1931 çьlъ aqustьң 15 kyni „Kөmir keninin өndirisin arttъruv tuvralъ“ cъqarqan qavlьssьnda Qaraqandъ bassejnin өrkendetyv isine zor nazar saldъ. Bygingi sotsijalijstik Qaraqandъ Sovetter Sojuvzьnьң III kөmir alьвъ bolьp otьr. Munda zerttelip anьqtalqan kөmirdiң zapasъ 50 mijlijon tonnadan asadъ. Burьnqъ en dalada, qazir 25 mьң çumъscъsъ bar, 150 mьң qalqъ bar Qaraqandъ qalasъ өsti. Onda mьndaqan qazaq proletarijatъ cъndalьp, maman çumъscъ bolьp өsyvde. Qaraqandъ aldъmъzdaqъ ycinci вes çъldъqta budan da zor tabьstarqa çetpek. Qaraqandьnьң kөmirin Oralqa tuvra çetkizyvdi qamtamasъz etetin Aqmola-Qartalъ temir çolъ salьna вastadъ.

Stalindik eki вes çъldъqtьң icinde Qazaqъstannьң Qoңьrat çotalarьnda mъs bajlъqtarъ tabьldъ. Qoңьrat çanьndaqъ Bertis вuvxtasьnьң çaqasьnda mъs qorьtatьn gijgant Balqac kombijnatъ salьndъ.

1939-çьldan вastap osьndaj mъs qorьtatьn kombijnat Çez qazqanda da salьna вastajdъ. Bul çьl sajьn elimizge 50 mьң tonna mъs вeretin boladъ.

Stalindik eki вes çъldъqtьң icinde Embiniң munajlъ avdandarьnda zerttelip anьqtalqan munaj zapasъ miljon tonnaqa dejin çetetin boldъ. Embiniң promъjsldarъ çaңa texnijkanьң eң soңqъ tabьstarьna sәjkestelinip çasalьnqan. Qazirdiң өzinde aq, 712 kijlometrdej çerge munaj truvвasъ tartьldъ.

Sovet өkimetiniң tusьnda Rijdder

өndirisi myldem çaңarьp, sotsijalijstik өndiris qurьldь. Bylingen eski caqtьlardьң ornьnda qazir, qorqasьn qujatьn zor zavod, eki vajьtuv fabrijgi, meqanijzatsijlanqan iri-iri çaңa ruvdnijkter өsip çetildi. Yvlba өzeninің çaqasьnda volfram ruvdnijgi salьnьp çatьr. Ertis өzeninің bojьnda aldьmьzdaqь ycinci bes çьldьqta өte zor gijdroelektr stansijasь salьnuvqa ujqarьlьp otьr. Rijdderden basqa qorqasьn beretin Cimkent zavodь da salьndь. Çer çyzindegi qorqasьn zavodtarьnьң icinde eң iri sanalatьn Qazaqьstandaqь osь Cimkent zavodь. Sonь men çaңa өndiristi kəsip orьndarь çьl sanap molajьp keledi. Sovet өkimeti tusьnda—kөbinese stalindik eki bes çьldьqtar tusьnda Qazaqьstanda 120 dan astam өndiristi kəsip orьndarь salьndь.

Qazaqьstanda çeңil өndiristi kəsip өrkendep өsyvde. Tek qana tamaq өndiristi kəsibi narkomatьnьң sijstemasьnda stalindik eki bes çьldьqtьң icinde өndirilgen өnimi 293 mijllijon somqa çetti. Petropavьlda, Oralda, Semejde iri et kombijnattarь salьndь. Semej et kombijnatь 50 mijllijon banki kənserbi istep cьqardь, Guvrijepte 30 mijllijon banki balьq konserbisin beretin kombijnat salьndь. Kaspijde, Aralda, Balqacta balьq konserbisin çasajtьn 40 caqtь zavod salьndь. Alma-Atada ər tyrli çemis konserbilerin istejtin iri qurьlьstar salьndь. Stalindik eki bes çьldьqtьң icinde Qazaqьstanda çьl sajьn 432 mьң sentner qant cьqaratьn 3 iri qant zavodь salьndь. Maj qorьtatьn өndiristi kəsip orьndarь өristep өsyvde. Qazir, respuvblijkamьzda maj qorьtatьn 270 zavod bar.

Temir çol qurьlьsьna çumsalqan qarçьda molajьp otьr. Tek ekinci bes çьldьqtьң өzinde qana Qazaqьstandaqь temir çol qurьlьsьna 3 mijllijard som çumsaldь. Qazaqьstandaqь temir çol qurьlьsьna Stalin çoldas çana onьң eң senimdi serigi Lazar Mojseevijc Kaganovijc çoldas zor nazarьn salьp, qamqorlьq istep otьr. Qazir respuvblijkamьzda 6642 kijlometr temir çol salьndь. Transporttьң basqada tyrleri bizde өrkendep, өsip keledi. Revolytsijaqa dejin Qazaqьstanda bir de avtomobijl çoq edi, qazir respuvblijkamьzda 17 mьң avtomobijl bar, suv çolь transportь da өrkendep otьr. Respuvblijkamьzdaqь suv çolь transportьnьң uzьndьqь 6 mьң kijlometrden artьqьraq. Əve çoldarьnьң uzьndьqь 13 mьң carcь kijlomerge çetip otьr. Qazirde, Qazaqьstannьң көp avьldarь respuvblijkanьң ortalьq orьndarь men telefon, telegraf, samolөtter arqьlь qatnas çasaj bastadь.

Syjtip, Qazaqьstan artta qalqan avьl caruvacьlьqtь elden, artta qalqan mecev elden ijnduvstrijalь agrarlь elge ajnaldь. Respuvblijkamьzdaqь өndiristi kəsip өniminің barlьq somasь 1937 çьlь 876 mijllijon somqa çetti. Өndiristi kəsiptiң salmaqь Qazaqьstan qalq caruvacьlьqьnьң 56,8 protsenti bolьp otьr. Munьң mənisi respuvblijkamьzdaqь çetekcilik orьn sotsijalijstik өndiristiң qolьna көcti degen sөz.

Sotsijalijstik өndiristiң qavlap өrkendevinің arqasьnda çumьscьlar kadrь da өsip, өrkendevde. Qazir өndiristi kəsipte, transportta, sovxoz qurьlьstarьnda, MTS tarda, Qazaqьstan qalq caruvacьlьqьnьң basqa da taravlarьnda 700 mьңnan astam çumьscь-qьzmetciler ıs istep otьr. Osьnьң çartьsьnan көbi qazaqtar.

Cimkent qorqasьn zavodьndaqь, Accьsaj kombijnatьndaqь, Çez-qazqandaqь çumьscьlardьң 70 protsenti qazaqtar. Respuvblijkamьzdьң MTS tarьnda, sovxozdarьnda 135 mьңnan astam adam çumьs istejdi. Osьlardьң çartьsьnan көbi qazaqtar. Sonь men qatar respuvblijkamьzda sotsijalijstik çarьs çana staxanovtьq qozqalьs өrkendep, өrge basuvda. Qazaqьstanda staxanovtьq qozqalьstьң tuңqьc tuvьn kөtergen daңqtь erlerimiz bar. Kyzembajev, Topaev, Arьnov, Bratuvxijn, Ьqlasov, Məmbetov, Bereznək, Zuvbaev sьqьldь daңqtь erlerimizdiң atь Sovet çurtcьlьqьna məlim. Qazaqьstannьң өndiristi kəsipterinde ekinci bes çьldьqtьң icinde eңbek өnimdiligi 75 prosent arttь.

Sotsijalijstik өndiristi kəsiptiң өrkendevi men qatar respuvвlijkamьzdьң qalq caruvacьlьqьndaqь kyrdeli taravdьң вiri sotsijalijstik avьl caruvacьlьqьda өrkendep, өrge basuvda. Sovet өkimeti qazaq caruvalarьn вir nece on mijllijon gektar curajlь çerdiң ijesi etti, qazir Qazaqьstanda 8 mьңqa çuvьq kolxoz вar. Respuvвlijkamьzdaqь caruvalardьң 97,5 protsenti kolxozqa kirdi. Kolxoz qurьlьsь caruvalardь вaj-kuvlaktardьң otьna telmiryvden, quldьqьna kөnyvden myldem ɛzat etti. Revolyvtsijaqa dejin Qazaqьstan caruvalarь çerdi tek omac pen, tis aqac pen qana çьrtuvcь edi. Qazir, respuvвlijkamьzda 301 macijna-traktor stansijasь, 24 mьң traktor вar. Onьң 3 mьңь alьp kycti „Stalinets“ traktorlarь. Вьjьqь çьlь MTS traktorlarь kolxoz egisiniң 85 protsentin өndep вeredi. Qazaqьstandaqь 7 mьң kombajьn, 7 mьңnan astam gruvzovoj macijna вar, kolxozdar menciginde mьndaqan avtomoвijlder вar. Avьl caruvacьlьqь өner вilimge syjenip mexanijzatsijalandь. Eki çyzdi Mijrzojannьң çav „artelderiniң“, eki çyzdi Ijsaev, Nurpejisevterdiң qancama qьrsьq çasavьna qaramastan, вizdiң respuvвlijkamьz astьq keniniң вazьna ajnalьp keledi. Cьqьstaqь sotsijalijstik mal caruvacьlьqьnьң aldьңqь qatarlь otrədine ajnalьp keledi.

Qazaqьstandь sotsijalijstik mal caruvacьlьqьnьң Cьqьstaqь aldьңqь qatarlь otrədine ajnaldьruv çөnindegi stalindik uran respuvвlijka qalqьnьң qolьndaqь tuv вolьp otьr. Əckerelenip talqandalqan trotskijcil-вuvxarijncil, ultcьl-facijstik вandijtterdiң çana eki çyzdi Mijrzojannьң çav „ərteliniң“ qalq çavlarьnьң qancama çantalasьp вul urannьң çyzege asьrьlьvьna вөget çasavlarьna qaramastan respuvвlijkamьzdьң eңвekcileri stalindik urandь вatьl tyrde ilgeri вastьrdь. Qazaqьstannьң вolcevijkteri 1938 çьldьң вasьnda mal caruvacьlьqьn 9,5 mijllijonqa çetkizdi. Bul maldardьң 98 protsentinen astamь (sovxoz maldarьn qospaqanda) kolxoz вen kolxozcьlardьң qolьnda.

Qazaqьstanda stalindik eki вes çyldьqtьң icinde texnijkalь dəndi egisterdi egvv iside ilgeri вastь. Maqta egisi 120 mьң gektarqa çetti. 1937 çьlь tek Maqta-aral sovxozьnьң çumьscьlarь memleketke 8 mьң put maqta tapsьrdь.

Sotsijalijstik avьl caruvacьlьqь өrkendep, өsyv men qatar, sotsijalijstik eki вes çyldьqtьң icinde avьl men selolarda çaңa adam, çaңa mamandar, çaңa kəsipterdiң tyrleri cьqtь. Traktorijster, mexanijkter, kombajnerler, zootexnijkter, agronomdar, veterijnarlar cьqtь. Qazir respuvвlijkamьzdьң 50 mьң traktorijs, on mьңdaqan kombajneleri вar. Sotsijalijstik çumьstьң tamaca tabьstarьn çarьqqa cьoqarьp otьrqan saп mьңdaqan staxanovcьlar armijasь kolxozdьq avьldьң gyli bolьp otьr. Salijqa Onqarвaeva, Tьjrtьjcnьj, Qaraqulova, Өtepвergenova, Dosqoçanova, Luvgvijnenko, Izвasov, Mexijn, taqь вasqa kolxozdь avьldьң danqtь erleri өsip, olardьң atь sovet çurtcьlьqьna tanьs bolьp otьr.

Sotsijalijstik өndiristi kəsiptiң, sotsijalijstik avьl caruvacьlьqьnьң өsyvi men qatar çumьscь, kolxozcьlardьң əl-avqatь, materijaldьq kyjide kyn sanap çaqsarьp өsip keledi. Burьn qazaq qalqь qala qalqtarьnьң arasьnda azdap qana sanalatьn edi. Sotsijalijstik Ulь Өktəвr revolyvtsijasь Qazaqьstan qalalarьnьң вejnesin myldem өzgertip çiвerdi. Sovet өkimetiniң tusьnda Qazaqьstan qalalarьnьң sanь 25 den 60 qa çetti. Alma-Ata qalasь revolyvtsija qarsaңьnda 30 mьң qalqь вar, kickentaj qana poselkesьmaq вirdeңe edi. Qazir, munda 250 mьң qalq вar. Semej 30 mьң qalqь вar qaladan, 150 mьң qalqь вar iri qalaqa ajnaldь. 12 mьң qalqь вar Cimkent 60 mьң qalqь вar qala вoldь. Respuvвlijkamьzdьң qala qurьlьsьn oңdav isine tek soңqь çьldardьң өzinde qana вir mijllijard som çumsaldь. Syjtip sotsijalijstik çaңa qalalar өsip çetildi. Elsiz cөl dalada Qaraqandь qalasь өsip gyldenyvde, Balqac elsiz çaqadan 50 mьң qalqtь

qalaqa ajnaldь. Altьn keni Stepnəkta 30 mьң qalqь bar qala salьndь.

Alma-Atada qazir çoqarь dəreçeli 13 oquv ornь bar, 20 caqtь texnijkom-rabfaktar, 85 mektep, bir nece on qьlьmij zerttev ijnstijtuvtarь acьldь. Qazaq, orьs tilderinde 30 caqtь gazet çornaldar cьqadь. 6 teatьr qьzmet istejdi. Өrkeni өsken qazaq qalqьnьң astanasь—Alma-Ata, Otanьmьzdьң qalalarьnьң icindegi eң suluv qala boluvqa ajnalьp keledi.

Çumьscь-qьzmetcilerdiң eңbek aqьlarьnьң sanь da, sapasь da çьl sanap өsyvde. Qazaq kolxozcьlarьnьң eңbek tabьsьda өsyvde. Çumьscьlardьң yj icininң eңbek aqьsь 600—800 somqa dejin baradь. Staxanovcьlardьң eңbek aqьsь budan da köp. Mijllijoner kolxozdarda өsip өrkendevde. Tek Oң tystik Qazaqьstannьң өzinde qana mijllijonnan astam doxodь bar 24 kolxoz bar. Alma-Ata oblьsьndaqь „Gornij-Gijgant“ kolxozь 1936 çьlь 3 mijllijonnan astam doxod kirgizdi. Kolxozcьlar eңbek kynine qazir 15—16 kijlogrammadan astьq çana 2—5 somnan astam aqcadaj alatьn bolьp otьr. Ordendь Tankijn Beken өtken çьlь CTZ traktorь men 3000 mьң gektardan astam çer өңdep, tek astьqtьң өzinen qana 1320 put aldь. Syjtip kolxozdьq qurьlьs avьlqa avqatь turmьs, kөңildi өmir ornattь.

Revolyvtsijaqa dejin qazaq avlьnda birde dəriger ne feldcer bolmajtьn edi. Qazir barlьq qalalarda respuvblijkamьzdьң avьldarь men selolarьnda 1400 vrac, 6300 feldcer qьzmet istejdi.

Qazaqьstan kyni kece qana çarpaj savatsьz el edi. Qazir Qazaqьstan qalqьnьң savattьlьqь 60 protsentten asьp otьr. Respuvblijkamьzda 8000 mektep bar. Onьң 1400 den astamь orta çana ortadan çoqarь mektepterde 301 mьң muqalim qьzmet istejdi. 1938 çьlь Qazaqьstan mektepterinde 415 mьң bala oqьjdь. Qazaq mektepterinde oquv kitaptarь ana tilinde berilip otьr. Tek, 1935 çьldьң өzinde qana 3 mijllijon dana oquv kitaptarь bastьrьlьp cьqarьldь. Qazir Qazaqьstannьң çoqarь dəreçeli mektepteri men texnijkom rabfaktarьnda 33 mьң stuvdent tərbijelenip oqьp çatьr. Qazaq qalqьnьң ədebijet-mədenijeti, ijskuvsstvosь kyn sanap ilgeri basuvda. Tyri ulttьq mazmunь sotsijalijstik çaңa qazaq ədebijeti, anьq qalq ədebijeti er çetyvde. Puvckijn, Lermontov, Gogəl, Tolstoj, Gөrkij, Anrij-Barbuvs taqьda basqa çer çyzilik ədebijet klassijktarьnьң kөrkem ədebijetteri qazaq tiline avdarьlьp, kөp tьjraçdь bolьp taratьluvda.

Qazir, qazaq eңbekcileri çumьscь tabьnьң ulь kөsemderi Markstiң, Engelstiң, Leninniң, Stalinniң danьcpandьq cьqarmalarьn өziniң ana tilinde oqьp yjrenyvde. Qazaq tilinde avdarlьp, çarьqqa cьqqan Marksijzm—Leninijzm klassijktarьnьң mьnadaj danьcpandьq cьqarmalarь bar:„Kommuvnijstik manijfest“, „Leninijzm məseleleri“, „Marksijzm çəne ulttьq kolonijalьq məseleler“ baspadan cьqtь. Leninniң taңdamalь tolьq çьjnaqtarьnьң eki tomdьqьnьң 1 çəne II tomь baspadan cьqtь. 1938 çьlь taңdamalь çьjnaqtarьnьң 6 tomdьqьnьң altavьda baspadan cьqpaq. Qazir, I,II tomь baspada əzirlenip çatьr, III tomь çuvьqta baspaqa berilmek, IV,V tomdarь avdarьlьp bitip, redaksijasь qaralьp çatьr.

Sovet өkimetiniң tusьnda qalqtьң өleң-өnerleri tasqьndap, çarьqqa cьquvda. Qajta tuvqan qazaq qalqьnьң ordendь qalq aqьnь Çambьl qazaq qalqь men birge qajta tuvdь. Onьң Otan tuvralь, qalqtardьң dostьqь tuvralь, ulь Stalin tuvralь tamaca өleңderi bykil Sovetter Sojuvzьnda ənge salьnьp çyr. Çasarqan ças kөңildi qart Çambьldьң çuvьqta qana tvorcestvolьq qьzmetiniң 75 çьldьq tojьn merekelep өtkizdi. Bul tojda qart Çambьl qazaq buqarasьnьң oj, pikirin bildirip Stalinge arnap çьr çьrladь.

Stalin—syjikti əkem tuvqan meniң,
Kyniңnen cuqьla cactь meniң çerim,
Aqьlttь çyz çasaqan çьrdь çyrek

Dombьra altьn kyjden ərip ərim;
Seni men dastarqanda bir caj icip,
Kəktegi atqan taŋdь birge kərdim,
Seni men birge ojlasьp, birge çьrlap,
Qaqtьrdь çьrqa qanat aqьn seriŋ,
Seni men birge syjip qucaqtajmьn,
Balalarьn Otanьmnьŋ-çigitterin,
Çьrьmnьŋ suluv yni boldьŋ əziŋ
Sondьqtan tolqьndattьm elеŋ kəlin,
Kөŋildiŋ quvanьcь, taŋ caraqь
Daŋq, kyn, abьrojьm sensin kynim.

Qazaqьstanda revolyvtsijaqa dejin teatr bolqan çoq edi. Qazir teatr 32 ge çetip otьr. Qazaq qalqьnьŋ tamaca talanttarь bykil Sojuvzьmьzqa belgili. Qazaq qalqьnьŋ sanduvqacь Kyləc Bajsejitova talantьna lajьq orden alьp, SSSR qalqtarьnьŋ ardaqtь artijskasь boldь.

Qazaq qalqь Lenin-Stalin tuvьnьŋ astьnda, ulь orьs qalqьnьŋ çumьscь tabьnьŋ kyndelikti çərdemi arqasьnda, bolcevijk partijasьnьŋ, onьŋ kəsemi ulь Stalinniŋ çol bascьlьqь arqasьnda kapijtalijzmdi attap ətip, sotsijalijzmge çetti. Qazaqьstan Əktəbr revolyvtsijasьna dejin patca ykimetiniŋ eŋ artta qalqan kolonijasь bolsa, sovet əkimetiniŋ tusьnda gyldengen sotsijalijstik memleket boldь. Qazaqьstan Sovetter Sojuvzьnьŋ Cьqьs cek arasьnda bijik çartas, mьzqьmas alьp bolьp əsip nьqajdь. Qazaqьstan qalqьnьŋ osьndaj çaŋarьp, gyldenyvi burьnqь ezilgen eŋbekcilerdiŋ proletarijat dijktatuvrasь tusьnda qandaj dərəçege çetetinin quldьqta ezilgen Cьqьs qalqtarьnьŋ eŋbekcilerine ajqьn kərsetip otьr. Qazaqьstan eŋbekcileriniŋ daŋqtь cek aracьlarь sotsijalijzm eliniŋ cek aralarьn kəziniŋ qaracьqьndaj saqtap,qorqavda.

Qalqtьŋ naqьz çavlarь trotskijlcil-buvxarijncil çana ultcьl-facijstik bandijtter, eki çyzdi Mijrzojannьŋ „ərtelindegi“ çeksurьn çavьzdar qaŋcama tьrьsьp tarijxtьŋ dəŋgelegin keri ajnaldьrьp, qazaq qalqьnьŋ mojnьna cьnçьr buqavdь qajta salqьsь kelgeni men, Sovetti Qazaqьstandь Sovetter Sojuvzьnan ajrьp alьp, ijmperijalijstik elderdiŋ birevine kolonija qьlьp baqьndьruvqa tьrьsьp əreket çasavьna qaramastan qazaq qalqь ərkendep, er çetti. Bul çavьz sumьrajlar, topsьmaq zьjankester, predatelder uzaq çasaqan çoq. Sotsijalijstik qurьlьstьŋ kej bir yvcaskelerine çasьrьnьp kirip alьp, bul bandijtter əzderiniŋ facijstik qoçajьndarьnьŋ ajtaqtavь men fabrijktardь ərtedi, zavodtardь qьjrattь, caqtьlarqa, ruvdnijkterge ərt saldь, bylincilik çasadь, pojьzdardь qulatьp qьjrattь. Trotskijcil — buvxarijncil çana ultcьl-facijsterdiŋ çeksurьn təbetteri, Mijrzojan „ərteliniŋ“ bir top bandьlarь çapon-german razvedkasьnьŋ agenttigine çaldanьp, qajtsede Qazaqьstanda sotsijalijstik qurьlьstь byldiryvge çantalasьp baqtь. Bul ijtter kolxoz, sovxoz maldarьn çojdь, adam çanь tyrcigerliksum qьlmьstar istedi, sovet memleketiniŋ mylik-qaraçatьna orasan ylken zьjan keltirdi. Bul qalq çavlarь çumьscь kolxozcьlardь eltiryvdende tajьnьp qalqan çoq. Sotsijalijstik mal caruvacьlьqьnьŋ əsyvin ədeji toqtatpaqcь boldь, ult kadrlarьnьŋ əsyvin toqtatpaqcь boldь, çaŋa kadrlarqa partija, sovet apparattarьnda qьzmet istevine çol bermedi, Mijrzojan əziniŋ çav „ərtelinиŋ“ adamdarьn Qazaqьstan qalq caruvacьlьqьnьŋ tyrli yvcaskelerine qьzmetke otьrqьzьp, olardьŋ byldiryvcilik isine çərdemdesti. Eki çyzdi Ijsaev, Nurpejisevter osь çav „arteldiŋ“ adamdarьn eteginiŋ astьna byrkep keldi. Olardьŋ bylincilik istevine əzderi qosa çərdemdesti. Syjtip, bularda qalq çavlarь men birge bylincilik isterin çyrgizdi. Çavqa kəmek berdi.

Daŋqtь cekijs stalindik narkom N. I. Eçov bastaqan NKVD organь Qazaqьstan bolcevijkteri men, bykil qazaq qalqь men birge qol ustasьp, bul çavlardьŋ-trotskijcil-buvxarijncilderdiŋ, trotskijcil-onçьl

bloktьn, ultcьl-facijsterdiң, Mijrzojannьң əckerelengen „ərteliniң“ bir top cajkalarьnьң inine suv qujьp əckerelep qurtьp otьr. Qalqandarь da əckerelenip qurtьluvda. Facijstik bandijtter çer betinen typ-tamьrь men qurtьladь. Oqan qazaq qalqь tolьq senedi.

Qazaq qalqь bolcevijk partijasьnьң bascьlьqь arqasьnda ulь erlik kyresterdi çyrgizip, qьjьncьlьqtardь çeңyvde. Bykil Sovet qalqьnьң kөmegi men qьjьncьlьqtardь çeңip er çetyvde, ilgeri basuvda, çaңa tabьstarqa çetyvde. Lenin-Stalin partijasьnьң, ulь Stalinniң tөңiregine mьqtap birigip, Qazaqьstan bolcevijkteri bykil Sovet qalqtarь men birge kommuvnijzmge qaraj nьq attavda. Eger facijstik elder Sovet eliniң cek arasьna cocqa tumsьqьn suquvqa əreket çasajtьn bolsa, qazaq qalqь bykil Sovet qalqtarь men birge ulь Stalinniң birinci caqьruvь bojьnca syjikti Otanьmьzdь, sotsijalijzmniң çeңisterin qorqavqa çumьla attanadь!

★

Sajlavcylar arasyndaqy ygit çumysymyz

Dilmuxamedov O.

Alma-Ata qalasyndaqy 14-Maio stanijcnij sajlav okrigi 11-sajlav uvcaskesinin çurt sengen okili

Qazaq SSR Uly Sovetin sajlav kynine, Qazaq SSR Ortalyq Atqaruv komijteti prezijduvmynyn qavlysy cyqqannan kejin qyzuv tyrde kirise bastadyq. Bizdin sajlav uvcaskemizge «Luc vostok» çana «Qazaqstan» kolxozdarynyn sajlavcylary kiredi. Bul eki kolxozdan osy uvcaskede 600 ge tarta sajlavcy bar. Munda sajlavcylar arasyndaqy ygit çumysyn Qazaqstan oquv komijssarijaty çanyndaqy partija, komsomol, profsojuvz ujymdarynan 16 ygitci çyrgizedi.

Sajlavqa dajarlyq bastalqannan bergi çerde ygitciler uvcaskede 11 zənatije ötkizip, 110 ret əngime, barlyq sajlavcylardyn basyn qosyp, 3 bajandama çasady. Bajandamalar — Qyzyl Armija, SSSR Uly Sovetinin Birinci Sessijasynyn qortyndysy, 1-maj kyni tuvraly boldy. «Uly Sovetti sajlav çana dincilderdin reaksijalyq rəli» degen temada bir ret leksija oqyldy.

Sajlavcylar oquvqa öte yntaly tyrde qatnasady. Ygitciler ər barqan sajyn oquvqa 300 den 600 ge dejin adam qatynasady. Ygitciler kelip oquv ötkizetin mezgiline sajlavcylar ec caqyrtuvsyz-aq özderi çyjnala bastajdy. Sondyqtan oquv ötkizyv ygitciler ycin de asa könildi. Olarda belgilengen kynderde yzdiksiz qatnasady. Özderine tapsyrylqan çumystyn ardaqty is ekendigin esterinen cyqarmajdy. Əsirese «Luvc vostok» kolxozynyn 19-birijgadisinde istejtin ygitci Stolərov çoldas oquv kynine könildegidej dajarlanyp sapaly tyrde ötkizedi. Bul köp ygitcilerge ylgi körsetti. Onyn təçirijbelerinen pajdalanyp, basqa ygitcilerde ojdaqydaj etip istej bastady.

Bizdin ygitcilerimizdin negizgi ədisteri — özderi oquv kynine dejin çete dajarlyq çasajdy. Oquvlarын QK(b)P Ortalyq Komijteti ujqarып unatqan plan men ötkizedi. Onda körsetilgen ər temaqa kiriskende, sol tema bojynca kең tyrde kirispe əngime çasajdy, temanyn negizgi mazmunyn ajtyp beredi. Kөbinese Ereçenin statijalarynda çazylqan məselelerdi tysindirgende Konstijtuvtsijaqa syjenedi. Çer, çer bajlyqtary, suv, orman-toqajlar, zavodtar, fabrijktar, caxtylar, ruvdnijkter, temir çoldar, suv çana ava transporttary, banktar, qatnas oryndary qalyqtyn mencigi, bykil qalyq dəvleti bolyp tabylatyndyqtarын tysindiredi. Tek SSSR da qana barlyq azamattardyn enbek etyvge, tynbquvqa, qartajqanda qamtamasyz etilyvge, oqyp bilim aluvqa pravasy barlyqtarын, tek SSSR da qana əjelderdin erkekter men birdej pravaly ekendigin, tek SSSR da qana qalyqtardyn ultyna çana rasasyna qaramastan tolyq ten pravalylyqy çyzege asyratyndyqын ajrыqca uqyndyradы. SSSR dyn çana Qazaq SSR-nyn memlekettik qurylysy, onyn en çoqarqy organdary tөmennen çoqarыqa dejin, çalpыqa birdej tөte, ten sajlav pravasy bojynca, davystы çasyrын beryv çoly men sajlanatyndyqын uqyndyradы. Kerek bolqan kezderde Ereçenin ər bir statijasyn taldap oqyp beredi.

Negizgi oqylatyn quraldar men qatar, partija men ykimettin kyndelikti

qavlь qararlarь tysindiriledi, qalьq aralьq çaqdajlar men tanьstьrьladь. Ol çөninde gazet çornaldardьn materijaldarь pajdalanьladь.

Sajlav Ereçesin yjretyvde, ondaqь is çyzinde orьndalьp otьrqan ceksiz pravalardь әbden tysingen qart sajlavcьlar өtken zamandaqь sajlav sijstemasьn eske tysiredi. Zulьm patca ykimeti tusьnda Qazaqьstan eңbekcilerinің ec prava men pajdalanbaqandьqtarьn ajtadь. 72 çastaqь N. S. Vljvbenskij çoldas өtken zamandaqь sajlavqa qatьnaspaq tygil tipti sajlavdьң tәrtibine tysinbegendigin, «sajlav» degen ne ekendigin bilmegendigin ajtadь. Qazir sol kynderdi basьnan өtkizgen Qazaqьstan eңbekcileri memleket basqaruv qьzmetine dejin kөtөrilgendigin ajtadь. Stalindik bes çьldьqtardьң icinde Qazaqьstan tolьp çatqan tabьstarqa çetip, ulь sovet elinің kөp ulttь semijasьnьң qatarьna qosьlьp 11 odaqtas respuvblijkalardьң biri boluv dәreçesine dejin çetkendiginің asa zor cattь quvanьc ekendigin ajtadь. Sondьqtan Qazaq SSR-nьң Ulь Sovetin sajlav kyni 24-yjen Qazaqьstan eңbekcilerinің qьzьqtь өmirge qolьn jada bekitip bergen Lenin-Stalin parçetkizip, onь Stalindik Konstijtuvtsitijasьn çan-tәnderi men syjetindikterің syvrettejdi.

Qazaq SSR-nьң Ulь Soveti depuvtatьnьң kandijdattьqьna bizdің uvcaskedegi kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogьnьң sajlav aldьndaqь çьjnalьstarьndaqь bir avьzdan eң birinci kandijdattarь, qalьqtardьң dosь, ustazьmьz ulь Stalin çana onьң senimdi serikteri Molotov, Kaganovijc, Vorocijlov, Kalijnin çana Eçov çoldastar boldь çana Jakov Jakovlovijc Vaçnijk çoldastь usьndь.

5-yjen kyni sajlavcьlarьmьz Vaçnijk çoldas pen çolьqьstь. Bul çьjьlьsqa kөrci uvcaskeniң sajlavcьlarь da qatnastь. Vaçnijk çoldas pen çolьqьsqan çьjьlьsqa 700 den asa sajlavcь qatnasьp, onьң sajlavcьlar aldьndaqь mindetin tьңdadь. Cьqьp sөjlegen sajlavcьlar kommuvnijster men partijada çoqtardьң blogь usьnqan kandijdatьmьz Vaçnijk çoldasqa birimiz qalmaj bir kisidej davьs beremiz dedi.

Sajlavcьlarьmьz kommuvnijster qan kandijdatьmьzqa davьs berip, men partijada çoqtardьң blogi usьnyjenniң 24 kynin — Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavdь kөp ulttь Ulь Sovet qalqtarь men birge elimizdің barlьq qalьqtarь Lenin-Stalin partijasьnьң tөңiregine burьnqьdan da berik toptanqandьqьnьң demonstratsijasьna ajnaldьramьz! Ulь Stalinniң bascьlьqь men sotsijalijzmniң çaңa tabьstarьna attanuv kynine ajnaldьramьz!

Sajlavqa dajarlьq çumьsьndaqь kemcilikterimizdi tez tyzevimiz kerek

Y. Sәkibaeva

Bөrlitөbe avdandьq partija komijtetiniң 3-sekretarь

SSSR Ulь Sovetiniң sajlavьnda kommuvnijster men partijada çoqtardьң Stalindik blogь çeңip cьqtь. Bөrlitөbe avdanьnьң sajlavcьlarь Lenin—Stalin partijasьnьң tөңiregine berik ujьmdasqandьqьn, çer çyzi eңbekcilerinің syjikti kөsemi Stalin çoldastь ceksiz syjetindikterin acьq ajqьn kөrsetti.

SSSR Ulь Sovetiniң sajlavь kezinde ujьmdastьrьlqan 154 kruvçok sajlav өtkennen kejin de sajlavcьlar arasьnda sajasij-ygit çumьsьn ynemi çyrgizip otьrdь.

Qazaq SSR-ь Ulь Sovetiniң sajlavьna dajarlьqqa kirisyv kezinde agijtatorlardьң 10—20 kyndik kuvrstarьn өtkizip 277 adam oqьtьp cьqardьq. Bөrlitөbe sajlav өkriginde 28 sajlav yvcaskesi bar, bul yvcaskelerde 322 kruvçok ujьmdastьrьlьp onda 14400 sajlavcь qatьsьp oqьjdь. Bul

kruvçoktarda: SSSR dьn Stalindik Konstijtuvtsijasь, Qazaq SSR-nьn Konstijtuvtsijasь, ulь kөsemimiz Stalin çoldastьn Məskevdegi Stalin sajlav өkrigindegi sajlavcьlar aldьnda səjlegen səzi çana qalьq aralьq çaqdaj məseleleri oqьtьladь. Sajlavcьlardьn sajasij belsendiligi kynnen kynge artьp өsyvde.

Qazaq SSR Ulь Sovetinin depuvtattьqьna kandijdatuvralar usьnuv çөninde 72 ret çьjnalьs-mijtijngiler өtkizilip oqan 18200 adam qatьstь. Barlьq çьjnalьstarda qalьn buqara Qazaq SSR Ulь Sovetinin depuvtattьqьna birinci kandijdat etip qalqtardьn svjikti kөsemi çana ustazь Stalin çoldastь, onьn en senimdi serikteri Molotov, Kaganovijc, Eçov çoldastardь bir avьzdan usьndь. Stalin çoldastьn, Molotov, Kaganovijc, Eçov çoldastardьn Qazaq SSR Ulь Sovetinin depuvtattьqьna sajlanuvqa rьjzalьqtarьn berdi degen qabardь sajlavcьlar estigende qattь quvandь, qalьn buqara Lenin—Stalin partijasьnьn tөniregine burьnqьdan da berik birlese tysti.

Sajlavqa əzirlenyv isi barlьq çerde birdej çaqsь ujьmdastьrьldь dep ajtuvqa bolmajdь. Sajasij-ygit çumьsьnьn maqьzьna tysinbej, çavapsьzdьqqa salьnьp otьrqan adamdar əli de bolsa bar. Mьjsalь: Alqazь sajlav yvcaskesinde, Gosparaxod sajlav yvcaskesinde, Tyrksip sajlav yvcaskesinde sajasij-ygit çumьsь ojdaqьdaj ujьmdastьrьlqan çoq. Alqazь balьq zavodьnьn çanьndaqь bastavьc partija ujьmьnьn partorgь Cetijkov pen dijrektor Potlov çoldastar өzderine çyktelgen agijtatorlьq mindetin orьndavqa osь kynge dejin kirispej otьr. Sajlavqa əzirlenyv çumьsьna өzderinin çavaptь ekendikterin bular uqьnqьsь kelmejdi. Gosparaxod sajlav yvcaskesindegi Veləjeva çoldas ta osь vaqьtqa dejin bir de bir sabaq өtkizbesten өz beti men çyr. Mundaj çavapsьzdьqqa çol beryvge bolmajdь. Partija ujьmdarь çana barlьq kommuvnijster sajlav navqanьna bolcevijkce bascьlьq etyvge mindetti, olar qalьn buqara men tьqьz bajlanьs çasap sajasij-ygit çumьsьn ylgili tyrde ujьmdastьruvqa tijis. Bul kommuvnijster men partijada çoqtardьn blogьnьn sөzsiz çenip cьquvьn qamtamasьz etedi.

Sajlavqa bolcevijkce dajarlanamьz

Bolьsbaev Turlьbek

Aqsuv avdanьnьn atqaruv komijtetinin predsedateli

Aqsuv avdanьnьn sajlavcьlarь SSSR Ulь Sovetin sajlavqa dajarlьq kezinde ylken tabьstarqa çetti. Kommuvnijster men partijada çoqtardьn Stalindik çenilmejtin blogi ajta qalarlьqtaj çenip cьqtь. Lenin—Stalin partijasьnьn tөniregine burьnqьdan da tьqьz, toptanьp ulь Stalinge ceksiz berilgendigin kөrsetti. Enbekci buqara qalьq bolcevijk partijasьnьn maqьna berik çьjnaldь. Bul tabьs qalq çavlarьna bas kөtertpestej soqqь bolьp tijdi. Qalьq çavlarьnьn sajlavqa dajarlьq çolьnda istegen əreketteri iske aspadь.

Aqsuv avdanьnda Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavqa Aqsuv, Mataj degen eki sajlav өkrigi qurьldь. Osь eki sajlav өkriginin enbekcilerinin sajlav aldьndaqь çьjnalьstarьnda QSSR Ulь Sovetinin depuvtatьnьn kandijdattьqьna bir avьzdan usьnqan en birinci kandijdattarь, bykil çer çyzi enbekcilerinin kөsemi, ustazьmьz ulь Stalin çana onьn en senimdi serikteri V. M. Molotov, L. M. Kaganovijc, K. E. Vorocijlov, N. J. Eçov çana M. I. Kalijnin çoldastar boldь.

Ulь Kosemimiz I. V. Stalin çoldas, V. M. Molotov, L. M. Kaganovijc çana N. J. Eçov çoldastar Respuvblijkamьzdьn sajlavcьlarьnьn usьnьstarьn qabьldap, QSSR Ulь Soveti depuvtatьnьn kandijdattьqьna davьsqa

salьnuvqa rijzalьqtarьn bergen qabarьn estigende sajlavcьlar qattь quvandь. Bul quvanьcqa arnьlьp 78 çerde bolqan qurmetti mijtijngilerge kəri, ças sajlavcьlarьmьz tygel qatnastь. Sajlavcьlar ulь Stalinniң, onьң senimdi serikterиniң respuvblijkamьzda davьsqa salьnuvqa rijzalьqtarьn bergen senimine alqьs ajttь.

Avdanьmьzdьң sajlav ekrikterinde 357 çerden qurьlqan 12880 sajlavcьlar yzdiksiz qatnasьp çyrgen kruvçoktar bar. Bulardan basqa yj çumьsьnda istejtin balalь əjelderge, kərilerge arnalqan 190 kruvçoktar bar. Oqan 3030 sajlavcь qatnasadь. Kruvçoktarda negizgi oqьlatьn materijaldar — SSSR Konstijtuvtsijasь, QSSR Konstijtuvtsijasь, QSSR Ulь Sovetiniң sajlav Ereçesi çana Stalin çoldastьn Məskev qalasьndaqь Stalin sajlav əkrigindegi sajlavcьlardьң 1937 çьlqь dekabrdiң 11 kyni sajlav aldьndaqь çьjlьsьnda səjlegen səzi, Qalьq aralьq çaqdaj məseleler, gazetterdiң qabarlarь taqь basqalar.

Ygitci əngimecilerimizdiң kəpcili gi SSSR Ulь Sovetin sajlavqa dajarlьq ystinde kəterilip çana sol kezde təçirijbe alьp cьnьqqan adamdar. Olardьң icinde asa kəzge tyserlik Sьrqabaev Qabij, Orlova Nədeçda çana Muqaçanov Sajduvalij sekildi kərnekti eңbek, çemisti çumьs istep çyrgen ygitcilerimizde az emes.

Sajlavcьlar arasьnda kərnekti çumьs istep çyrgen 43 çurt sengen əkilder bar. Olardьң çumьstarьnьң ədisindegi əzgeceliktiң biri kəri sajlavcьlar men ças sajlavcьlardьң ər qajsьsьna arnap, bəlek çijiçiji çьjnalьstar etkizip turuvlarьnda. Oi çьjlьstarda sajlavcьlar Respuvblijkamьzdьң Ulь Sovetine Lenin—Stalin partijasьna, qalьqtьң baqьttь boluvьna, kommuvnijzm isine çan-tənj men berilgen adamdarдь sajlajmьz dejdi. Aqsuv, Mataj sajlavcьlarь sajlav aldьndaqь çьjlьstarda QSSR Ulь Sovetiniң depuvtatьnьң kandijdattьqьna QK(b)P-nьң Aqsuv avdandьq komijtetiniң sekretarь Çumaqьlov çoldastь, Baqalь avьl sovetiniң predsedateli Abdьraqmanov çoldastь usьndь.

Bul çoldastar əzderi rьjzalьqьn berip əkriktik sajlav komijssijasьnda tirkeldi.

Sajlavqa dajarlьq çumьstarьmьzda əli de bir qatar kemcilikterimiz bar. Aldaqь qalqan az kynniң icinde ol kemcilikterdi çojьp, kommuvnijster men partijada çoqtardьң Stalindik çeңilmejtin bloginiң mereji ystem boluvqa bar kyc çigerimizdi çumsap bolcevijkce dajarlanamьz.

Qьzьl tuv sovxozьnda partija oquvьna kөңil bөlmej otьr

Baloqabaev

QK(b)P Cet avdandьq partija komijtetiniң clattь propagandijsi

Cet avdanьndaqь Qьzьl tuv sovxozьnda partija oquvьna tartьlqan 27 aq adam bar. Munьң icinde 17 kommuvnijs, 6 tilektes, 7 komsomol oqьjdь. Oquvdь bastap ujьmdastьrqanda bilim dəreçelerine qaraj eki kruvçok qurьlqan. Alqacqь kezde oquv azdap çyrip keldi. 4 kommuvnijs cala savattь bolatьn. Olarda azdap kөterile bastap edi.

Soңqь kezde sovxozda sajasattьq bөlim ujьmdastьrьlьp, olar səz çyzinde, qaqaz betinde partija oquvьna kөp kөңil bөlmek boldь, oquv kruvçoktarьn qajta qurdь. Өz „qamqorlьq“ tarьna aldь, kruvçoktardь basqaruv isi sajasat bөlim bastьqь Erçanov çoldas pen dijrektor orьnь basarь Karijmov çoldastarqa tapsьrьldь. Olardьң „bascьlьqь“ kruvçoktarda oquvdь çyrgizbev bolьp cьqtь. Əsirese aprel-maj ajlarьnda bir çolata toqtattь. Syjtip, sajasattьq bөlim partija oquvьn səz çyzinde kympil-

dep, ketermek bolsa da is çyzinde toqtatьp qojdь.

Bul sovxozda partija çumьsь buгьnnan aqsavda kelgen, kepcilik çumьsь tipti çyrmegen bolatьn. Oqan delel, partijaqa çaqadan adam qabьldav çeninde çьl basьnan beri sovxozdaqь 12 tilektes, 19 komsomoldan QK(b)P nьq kandijdattьqьna 2 aq adam alьnqan. Onьq ystine sovxozda 380 camalь çumьscь, olardьn arasьnda tolьp çatqan staxanovcьlar bar. Olardan partija qatarьna birde bir adam tartьlmaqan.

Sovxozda kommuvnijsterdiq kyndelikti çumьsьna çərdem beryvdiq çaqa kadrlardь keteryvdiq ornьna, adal nijetti kommuvnijsterdi quvdaJav, ornьnan aluv ədisi qoldanьladь. Bolcevijktik öz ara sьn məselesin ketergen Çumabekov, Tutqьcov, Bavbekov çoldastardь çazьqsьz çumьstan cьqardь.

Sajasij tərbije çumьsьnьq çoqtьqьnan sovxozda mal basь kemyvi kycti. Bir qana Çalpaq saz permesiniq özinen 20—30 sьjьr ceptiq azdьqьnan, kytimsizdikten qotьr bolьp eldi. Bul sekildi mьjsaldь barlьq permelerden kezdestryvge boladь. Çumьskerlerdiq bir sьpьrasь savatsьz, oqan sovxoz keleminde qьnçьlьp otьrqan ec kim kerinbejdi. Qazaq SSR Ulь Sovetin sajlavqa əlide kənildegidej bəlsene kirisken çoq.

Sovxozdьq partkom sekretarь Sarijn çoldas qavlь aluv men qana çyr. Erçanov çoldas pen sajasattьq bəlim bastьqь Sarijn çoldastardan sovxoz çumьscь, qьzmetkerleri alьnqan qavlьlardь qaqaz çyzinde qaldьrmaj, olardь iske asьrьp otьruvlarьn talap etip otьr. Sovxoz kəlemindegi kemcilikterdi, ojsьraqan olqьlьqtardь sajasattьq bəlim bastьqь, partkom çana sovxoz dijrektorь kəp uzatpaj, bolcevijkce kirisip tyzevlerin kytemiz.

3-TEMAOQA

Mencevijkter men Bolcevijkter orьs-çapon sooqьsь çana orьstьq Birinci revolyvtsijasьnьq dəvirinde (1904—1907-ÇьLDAR)

ORЬS-ÇAPON SOOQьSЬ

1900-çьlь patcalь Resej împerijalijstjk Basqa elder men birge Qьtajdaqь qalq kөterilisin çanьctap bastь, Port-Artuvr krepostь men Lөoduvn çartь aralьn Qьtajdan tartьp aldь. Resej, Qьtaj terrijtorijasьnda temir çoldar sala bastadь. Resej Çaponija men soqtьqьstь. Çaponijada Resej sьqьldь Korejdi, Mancçuvrijanь çavlap basьp aluvdь çana Qьjьr Cьqьsta өzinin ьqpalьn kenejtyvdi qьjal etti.

1904—1907-çьldardaqь dəvirde Resejdin ekonomijkasь toqьrap qaldь, onь mьna tablijtsalardan köryvge boladь:

1 tablijtsa

Fabrijk-zavod өndiristi kəsibi
(mijllijon put esebimen)

	1904 ç.	1905 ç.	1906 ç.	1907 ç.
Cojьn өndiryv	179,9	165,4	163,6	172,0
Çьl aqьrьna qalqan zapastar	4 ,3	47,5	47,4	44,6
Temir çana bolat çartь produvktьlarьn өndiryv	184,1	1 5,9	163,5	173,2
Çьl aqьrьna qalqan zapastar	11,0	9,0	11,6	12,8
Temir men bolattьq dajar bujьmdarьn өndiryv	151,9	143,1	137,1	146,7
Çьl aqьrьna qalqan zapastar	24,8	25,2	20,9	22,5
Bir kisinin keregine tutьnьlqan cojьn (put eseBi men)	1,41	1,28	1,21	1,16
Mьstьq kөzge kөrinerlik iske tutьnьlqanь (mьq put eseBi men)	1361	1741	1427	1059

2 tablijtsa

Munaj cьqaruv (mijllijon put eseBi men)

Avdandar	1904 ç.	1905 ç.	1906 ç.	1907 ç.
Bakijnskij	62,3	35,7	48,1	61,3
Groznenskij	40,1	43,1	38,4	39,4
Barlьq cьqarьlqan munaj produvktьlarь	486,8	326,8	344,0	366,0

6 tablijtsa'

Memlekettik fijnansьnьn çajь

(Mijllijon som esebi men)

	1901-ç.	1903-ç.	1904-ç.	1905-ç.
Ədettegi doxodtar	1799,4	2031,8	2018,3	2024,6
Ədettegi rasxodtar	1664,9	1883,0	1906,8	1925,2
Tətence doxodtar	—	178,0	388,1	946,1
Tətence rasxodtar	—	224,8	830,8	1279,6

1904-çьlь Çapon flotьnьn kyc quvatь artьp, Resejdin tenizdegi quraldanuvьnan asьp tysti. Patca flotьnьn Qьjьr cьqьstaqь aktijv bəligin çalpь alqanda 192276 tonna çyk kətəretin 75 soqьs kemesi bolsa, Çaponijanьn 260931 tonna çyk kətəretin 100 camalь aktijv flotь boldь. Eger orьs çana çapon kemelerinin soqьs çənindegi sapasьn, onьn quraldanuvьn çana capcandьqьn eske alsaq çapon flotьnьn kyci, orьs flotьnьn kycinen $1^1/_2$ ese dej artьq boldь.

Çaqsь quraldanqan çana yjretilgen çapon armijasь artta qalqan, nacar quraldanqan çana iske tatьmajtьn generaldar-paracьldar menurьlar bascьlьq etken patca armijasьn soqqьlaj bastadь.

Port-Artuvrada patca armijasьçenilgende Çaponija 32 mьn adamdь plenge aldь, 500 zeңbirek, 4 bronenosets, 2 krejser çana 20 çavajь kemelerdi qolqa tysirip aldь.

Orьs-çapon soqьsь eldin krijzijstik qalin kycejtti. Enbekci qalqtьn materijaldьq kyjin nacarlattь.

7 tablijtsa'

Çumьssьzdьq

	1903-ç.	1904-ç.	1905-ç.	1906-ç.	1907-ç.	1908-ç.
Çərdem surap kelgen çumьssьzdar (mьn esebi men)	4,0	16,5	15,5	26,0	25,0	52,0

1906-çьlь Xarkovta esepke alьnqan çumьssьzdar 2500 boldь, Odessada—12400, lodzijda—18 mьn, Tuvladaqь qazna zavodь mьn çumьscьnь çumьstan cьqardь. Tver qalasьndaqь vagon qurlьsьnьn zavodьnan 1500 çumьscь çumьstan cьqarьldь. Orel qalasьnda mьn çumьscьnь, Jvanovo-Boznesenskijde — 1500 çumьscьnь çumьstan cьqardь. Məskevde esepke alьnqan 10 mьn camalь çumьssьz boldь. Varcavada—10 mьn çumьssьz boldь.

1907-çьlь metallijster arasьndaqь çumьssьzdardьn sanь $32_0/^0$ boldь. Petergbuvrgtьn Neva avdanьnda 10 ajdьn icinde çumьssьzdardьn sanь $27_0/^0$ boldь. 1908-çьlь Sormova qalasьnda çumьscьlardьn sanь 10 mьnnan 4200 ge dejin kemidi.

Çumьscь qalqtьn qal-çajь avьr bolqandьqьn en kerekti azьq-tyliktin baqasь qьmbatlavdan, kəldenen salьqtardьn өsyvinen de kəryvge boladь, bul çumьscьlarqa өte avьr bolьp tijdi.

3-taвlijtsa

Munaj çana munaj produvktьlarьn cet elderge сьqaruv
(mijllijon put eseвi men)

	1904 ç.	1905 ç.	1906 ç.	1907 ç.
Cet elderge сьqarьlqanь (mijllijon put eseвi men)	12,1	57,7	40,3	44,7

Ol dəvirde əndiristi ijntensijvti konsentratsijalav isi çyrip çattь.

Əndiristi konsentratsijalav

4-taвlijtsa

Mьnadaj sandь çumьscьsь вar əndiris orьndarь	1901 ç.	1907 ç.
100 adamqa dejin çumьscьsь вar əndiris orьndarь	418,7	402,7
100 den 500 adamqa „ „ „ „	405,3	550,6
500 den 1000 adamqa„ „ „ „	272	286,3
1000 adamnan artьq „ „ „ „	525,6	655,9

Resejdiq Qьtajda əz ьqpalьn nьqajtuvqa tьrьsqandьqь tuvralь çoqarьda ajttьq. Resej сьqьstaqь rьjлokta kycti вəsekeci men—Çaponija men soqtьqьstь, вul ekonomijka çaqьnan əte tez nьqajьp, əsirese Qьtajda sьrtqь savdanь keqitip otьrdь. Çaponija soqьs pen soqtьqьsuvqa aldьn ala əzirlendi, ol ekonomijka çəninen əsip kele çatqan ijmperijalijstik memleket вoldь. Çaponija вirinci вolьp Resej men soqьsa вastadь: soqьstь çarijalamastan Resej qurqan Port-Artuvr krepostьna вasa kəktep caвuvьl çasadь.

5-taвlijtsa

Çaponijanьq ekonomijkasь

	1893 ç.	1903 ç.
Temir çoldardьq uzьndьqь (mijl eseвi men)	1924	4485
Paruvs pen çana вuv kyci men çyretin kemeleri (mьq tonna eseвi men)	202,8	979,4
Sьrtqь savda oвoroть (mijllijon ijen eseвi men)	177,9	606,6
Cet elderge zat сьqaruv (mьn ijen eseвi men)	89712	289502
Cet elderden zat aldьruv (mьq ijen eseвi men)	88257	317135

Orьs-çapon soqьsь Resejde caruvacьlьq qьjьncьlьqtarьn tuvqьzdь, kəp rasxod çana fijnans krijzijsin tuvqьzdь. Resmij məlimetterge qaraqanda 1904—1906-çьldarь soqьs muqtaçьna 2,2 mijllijard som ustadь. Bul aqcalar emijssija çolь men, jaqnij altьn çana tovar men qamtamasьz etilmegen qaqaz aqcalar cьqaruv arqьlь qalqtan salьq aluv çolь men çьjnalьp alьndь.

8-taƀlijtsə

Azьq-tyliktiŋ baƣasь

(tьjьn eseвi men)

	1904 ç.	1905-ç.	1906-ç.	1907-ç.
Pisken accь nan (вir putь)	76	89	105	113
Grecyvxa kruvpasь (вir putь)	141	158	155	163
Sьjьr etі (2-sortьnьŋ вir qaƌaƣь)	13	14	14	16
Maj (вir qadaƣь)	39	40	43	42
Kartop (вir merasь)	36	34	28	41

9-taвlijtsə

(Keldeneŋ salьqtar)

(mijllijon som eseвi men)

	1904 ç.	1905 ç.	1906 ç.	1907 ç.
Pijtejnij alьm	29,8	29,8	39,4	41,1
Temeki doxodь	48,7	46,6	49,9	54,1
Qant doxodь	78,8	78,7	108,8	101,5
Munaj doxodь	34,8	29,9	29,9	36,8
Sirenke doxodь	7,7	10,8	15,0	15,9

Peterвuvrgtiŋ qalalьq avdanьndaƣь çumьssьzdardь tirkegen mәlimet вojьnca 1906 çьlь esepke alьnƣan 560 çumьscьnьŋ $40_0/^0$ zaвastovkalarda qatьsqanь ycin, $23_0/^0$ „sajasat“ ycin çumьstan cьƣarьlƣan. Metal çumьscьlarь sojuvzьnьŋ mәlimetteri вojьnca çumьssьzdardьŋ $42,5_0/_0$ zaвastovkalaraƣa qatьsqanь ycin çana „sajasat“ ycin çumьstan cьƣarьlƣan.

1909-çьlь Peterвuvrg avdanьnda 7 mьŋ toqmacь çumьstan cьƣarьldь. 1908-çьlь Nijkolaev qalasьnda çumьssьzdaraƣa çәrdem вeryv komijteti 40 kyn өmir syrgenniŋ icinde 10 mьŋ camalь adam çәrdem surap keldi.

1910-çьlь maj ajьnda Donвasta 10 mьŋ çumьscь, al, 1908-çьlь—28 mьŋ çumьscь çumьstan cьƣarьldь.

Çumьscьlardьŋ qal-çajьnьŋ avьr вoluvь-qajьrcьlьq, çumьssьzdьq — adamnьŋ өzin өzi өltiryvin arttьrdь.

10-taвlijtsə

Өzin өzi өltiryvdiŋ sanь

	1904 ç.	1905 ç.	1906 ç.	1907 ç.
Çumьscьlar arasьndaƣь өzin-өzi өltiryvciler . . .	258	198	314	542
Olardьŋ icinde çumьssьzdar	115	94	119	310

1904-çьldьn bas kezinde stackalьq qozq[alьs tez θse bastadь. Varcava qalasьnda 1904-çьlь tas qalavcьlardьn stackasьnda 10 mьnnan astam çumьscь qatьstь. Bakuvda iri stacka boldь. O[ьnuvardьn 3 kyni Puvtijlov zavodьnda stacka bastalьp oqan 13 mьn çumьscь qatьstь. O[ьnuvardьn 5—6 kynderi Peterbuvgte 150 mьn çumьscь zabastovka çasadь.

Bir sьpьra θndiris orьndarьndaq[ь stackalar 1905-çьlь qajtalap əlde nece ret θtkizildi. 876 θndiris orьndarьnda zabastovka 2 retten boldь, 582 θndiris orьndarьnda—3 retten, 563 θndiris orьndarьnda—4 retten, 339 θndiris orьndarьnda—5 retten, 198 θndiris orьndarьnda—6 retten, 185 θndiris orьndarьnda—7 retten, 92 θndiris orьndarьnda—8 retten, 39 θndiris orьndarьnda—9 retten, 11 θndiris orьndarьnda—10 retten, 8 θndiris orьndarьnda—11 retten, 5 θndiris orьndarьnda—12 retten zabastovka θtkizildi.

11-taьlijtsa

Fabrijka ijnspeksijasьna baq[ьnq[an θndiris orьndarьndaq[ь stackalar

	1903-ç.	1904-ç.	1905-ç.	1906-ç.	1907-ç.
Stacke bolqan θndiris orьndarьnьn sanь	550	68	13995	6114	3573
Çalpь θndiris orьndarьnьn sanь men salьstьrqandaq[ь protsenti	3,2	0,4	93,2	42,2	23,8
Stackelerge qatьsqan çumьscьlar (mьn eseві men)	86,8	24,9	2863,2	1108,4	740,1
Çalpь çumьscьlardьn sanь men salьstьrqandaq[ь protsenti	5,1	1,5	163,8	65,8	41,9

12-taьlijtsa

1905-çьlь o[ьnuvarda bolqan zabastovkalardьn barьsь

θndiris orьndarь	10/I	11/I	12/I	13/I	14/I
Zabastovka çasavcьlardьn sanь (mьn eseві men)	3,0	14,0	17,3	19,9	30,0

13-taьlijtsa

Usaq çana iri θndiris orьndarьndaq[ь 1905-çьlь bolqan stackelerdi salьstьrqanda

	Θndiris orьndarьnьn sanь	Onda bolqan stackelerdin sanь	Ər gruvppadaq[ь θndiris orьndarьnьn sanьna keletin stackelerdin protsenti.
20 qa dejin çumьscьsь bar	5278	2480	47,6
21 den 50 ge dejin çumьscьsь bar . .	4382	3917	84,4
51 den 100 „ „ „ „	2050	2232	108,9
101 den 500 „ „ „ „	1981	3173	160,2
505 den 1000 „ „ „ „	412	675	163,8
1000 nan artьq çumьscьsь bar	273	633	231,9

Zabastovka çasavcьlardьn protsenti iri өndiris orьndarьnda kөp boldь. Iri өndiris orьndarьnda konsentratsijalanqan proletarijat ьntьmaqtь bolьp, ujьmdasqan tyrde majdanqa cьqьp otьrdь.

Metallijsterdiq stackeleri mejlince tabandьlьq pen өtip otьrdь. 1905-çьlь әr bir çyz fabrijka çumьscьlarьna zabastovka çasavcьlardьn sanь 160 adam bolьp keldi, al, әr bir çyz metallijsterge zabastovka çasavcьlar 320 adam boldь.

Çumьscьlardьn qalada өristegen stackelik tolqьnь derevnede caruvalar qozqalьsьnьn tolqьnь men ulastь.

1905-çьldьn kөkteminde caruvalar qozqalьsь çaqa qana bastalьp kele çatьr edi. Bul qozqalьs yjezderdiq çetiden bir bөliginde boldь. Lenin kәzirdiq өzinde-aq „bul Resejdegi tek ekonomijkalьq emes, sonь men birge sajasij eq birinci, caruvalardьn iri qozqalьsьnьn ojanuvь boldь“ dep çazdь (Lenin, XIX tom, 348-bet).

Caruvalar kөterilisi barqan sajьn өse berdi. Caruvalar top-tobь men iri çer ijelerine qarsь attandь, olardьn sarajlarьn çana çerin өrtedi, qoldarьndaqь zapastarьn tartьp aldь, astьqtarьn çana tircilik etetin bujjьmdarьn basьp aldь, polijtsija adamdarьn өltirdi, iri dvorәndar bijlep otьrqan çerdiq qalqqa berilyvin talap etti.

Caruvalar qozqalьsь әsirese 1906-çьlь tez өsti, al, 1907-çьlь bәseqdej bastadь. 1907-çьlь 44 yjezde caruvalar majdanqa cьqtь, maj ajьnda — 28, sentәbrde — 3 ret majdanqa cьqtь.

Keq өris alqan caruvalar qozqalьsь tek Resejdiq ortalьqьnda qana bolьp qojmaj, Povolçijege de qanat çajdь. Bul qozqalьs ultajmaqtarьnda өte kөp boldь. Gruvzijada, әsirese Guvrijade caruvalardьq bәri derlik majdanqa cьqtь. Caruvalar pomeccijkterge alьm-salьq tөlevdi toqtattь, bir sьpьra orьndarda çerdi, çajьlьmdь, ormandardь basьp aldь, patca өkimetiniq qandaj adamь kelsede caruvalar oqan baqьnuvdь qojdь. 1905-çьldьq kөktemi men çazьnda Latvija çana Estonijadaqь batьraqtar kөterilis çasadь. Olar quraldanьp alьp revolyvtsijalьq caruvalar komijtetterin qurdь, pomeccijkterdi — nemets barondarьn derevneden quvьp çiberdi.

Beloruvssija men Uvkrajna caruvalarь da patca ykimetine çana pomeccijkterge qarsь kyreske attandь.

Lenin 1905-çьlqь stackelik qozqalьstьq өsyvin өtken çьldar men salьstьrьp oqan analijz çasaj kelip bylaj dedi: „Cьn ulь maqsat ycin kyresyv bolsa, cьn revolyvtsijalьq kyres bolsa proletarijat kycinin quvattьlьqь qandaj ulь, qandaj zor bolatьndьqьn dәl 1905-çьlqa dejin adam balasь bilip kөrgen emes“ (XIX tom 346-bet).

Revolyvtsija kezinde stackelik çana caruvalar qozqalьsьnьq өrlevi Resejdiq barlьq çerinde soldattardьq kөterilisi men qosa qabat kelip otьrdь. (Qaratenizdegi „kiiәz Potemkijn“ dejtin bronenosestaqь ataqtь kөterilis, taqь-taqьlar).

Osь ajtylqan çьldarda çumьscьlar men enbekci caruvalardьq qal-çajьnьq avьr boluvьn ьspattav men birge, qalqtьq sajasij pravasьz boluvьnda qosuv kerek. Bul memlekettik duvmalardьq taptьq sostavь men acьqajqьn ьspattaladь.

MEMLEKETTIK DUVMALARDЬN SOSTAVЬ

1905-çьlь aquvstьn 6 kyngi uvkaz bojьnca kenesci Duvma caqьrьladь dep vәde berildi. Uvkaz bojьnca sajlav senzisi engizildi, bul çumьscьlar men caruvalardьq sajlavda qatьsuv pravasьn çojdь. Sajlav pravasьn aluv ycin keminde 125 desәtijna çeri boluv kerek edi. Keminde 1500 somdьq mylik boluv kerek edi, taqь-taqьlar.

1905-çьlь Өktabrdiq 17 kyngi manijfest bojьnca patca samoderçavijesi qalqqa uvstuvpka çasavqa vәde berdi. Buvlьjgijn duvmasь caqьrylmadь, onь revolyvtsija tonkerip tastadь. 1905-çьlь dekabrdiq 24 kyni patca çaqa zakon cьqardь, sol bojьnca sajlav өtkizilip, I memlekettik duvma sajlandь.

memlekettik duvmanьn sostavь
(IV — VII — 1906-çьl)

Depuvtattar gruvppasь	Depuvtattardьn icinde
Onсьldar çana monarxijster, savda endiristi kəsip buvrçuvazijasь	44
Demokrattьq reformь partijasьnan	6
Kadetter	179
Truvdovijkter	94
Avtonomijster	44
Sotsijal-demokrattar	18
Partijada çoqtar	100

II Duvma ezinin sostavь çeninen anaqurlьm reaksijasьl boldь. 230 pomeccijkten, mьn iri çana orta buvrçuvzijadan, 15 mьn usaq buvrçuvazijadan, 60 mьn caruvadan, 125 mьn çumьscьdan bir sajlavcь boldь.

15-taвlijtsa

II memlekettik duvmanьn sostavь
(II — VI — 1907-ç.)

Depuvtattar gruvppasь	Depuvtattardьn icinde
Onсьldar çana monarxijster	54
Kadetter	98
Truvdovijkter	104

14-taвlijtsa

Depuvtattar guvrppasь.	Depuvtattardьn ic
Qalqcьl sotsijalijster	16
Sotsijalijs-revolyvtsijonerler	37
Sotsijal- demokrattar	65
Partijada çoqtar	50

III Duvma 1907-çьl yjennin 3 kyngi zakon вojьnca sajlandь. Ol, 1912-çьlqa dejin emir syrdi.

16-taвlijtsa

III memlekettik duvmanьn sostavь
(XI—1907 ç)

Depuvtattar gruvppasь	Depuvtattardьn icinde
Dvorəndar men pomeccijkter	229
Poptar	45
Kyvpester men meccandar	55
Caruvalar	96
Sotsijal-demokrattar	15

17-taвlijts a

II çana III memlekettik duvmalardьn sostavьnda resej ajmaqtarьnьn əkilderi

Territijorija	Depuvtattardьn sanь	
	II-duvma	III-duvma
Sibirden	23	15
Polcadan	37	14
Kavkazdan	25	10
Orta Azijadan	21	—

Dinniң zijandьlьqь nede

Әngimeniң maqsatь

Propagandijster men ygitciler mьna məselelerdi dəleldep kөrsetyv-ge tijis: dinniң qandajь bolsa da enвekcilerdiң myddelerine çav ekendigin, вizdiң elimizdegi kommuvnijzmniң qurьlьsьna kedergi çasajtвndьqьn tysindiryv kerek; dinniң qandajьnьң bolsa da taptьq çaratьlьsьn, onьң eksploatatorlьq rөlin kөrsetyv kerek; odan kejin dinniң qьlьmqa qarsь sьjpatьn, onьң qьlьmqa qarama qarsьlьqьn çana qьlьmqa qarsь kyresin acьp вeryv kerek.

Әngimeniң planь

1. „Dinniң qandajь bolsa da qьlьmqa qarama qarsь qojьlqan“ (Stalin). Enвekciler ycin qьlьm pajdalь, din zijandь.
2. „Din qalqtьң uvь“ (Marks). Qudaj tuvralь, kөrdegi tircilik tuvralь din ilim, dincil morəl-eksploatatorlardьң qolьndaqь enвekcilerdi ezetin qural.
3. Din enвekciler arasьnda ult ala kөzdigin qozdьradь, syjtip olardьң eksploatatorlar men kyresyvdegi kycin әlsiretedi.
4. Dincil patsijfijzm facijsterdiң ijmperijalijstik çana soqьs әzirlevin, en aldь men SSSR qa qarsь soqьs әzirlevin вyrkemelep, onь çeңildetedi.
5. Dincil qaldьqtar sotsijalijzm elindegi enвekcilerge ylken zijan keltiredi. Dincil qaldьqtar kommuvnijzmge çav, sovetke qarsь elementterge pajdalь.
6. Din enвekcilerdiң revolyvtsijalьq qьraqьlьqьn әlsiretedi, enвekcilerdiң çavlarqa taptьq өcpendiligin өciredi.
7. „Biz dinge qarsь kyresyvimiz kerek. Bul вykil materijalijzmniң, solaj bolsa, marksijzmniң de әlippesi“ (Lenin).

Әngimeniң mazmunь

1. „Dinniң qandajь bolsa da qьlьmqa qarama qarsь qojьlqan“ (Stalin). Qьlьm, dynije tuvralь çana çaratьlьstьң zakondarь tuvralь adamqa durьs tysinik beredi. Bilim men quraldanqan adam enвek etyv protsesinde çaratьlьstь өziniң keregine çaratьp qajta quradь. Qьlьm, enвekcilerdi qoqamdьq turmьstь qajta quruv kyresinde, eksploatatsija men ezyvcilikti çojuv kyresinde, quraldandьradь. Bizdiң elimizdiң enвekcileri qьlьmdь mengere otьrьp, Lenin—Stalin partijasьnьң вascьlьqь arqasьnda tавьstь tyrde kommuvnijzm qurьp çatьr.

Din qьlьmqa tyвiri men çav. Din adamdь soqьr senimge yjretedi, oqьp вilim aluvqa, zerttep вilyvge yjretpejdi.

Din qudajqa nanuvcь adamqa cьndьq tuvralь вurmalanqan teris tysinik вeredi. Dynijeniң, çer ystindegi turmьstьң, adamnьn, sana-sezimniңçaratьluvь—osьlardьңвəridin kitaptarьnda taqьlьq çol men, qьlьmqa qarsь, teris tysindiriledi.

Din adamdь qaraңqьlьqta çana nadandьqta ustajdь. Ol qьlьmьj вilim men kyresedi. Dinniң soraqьlьqtarьna qarsь cьqqan oqьmьstь talaj adamdar darqa asьldь çana qattь azapqa salьnьp өltirildi.

(Dçordano Bruvno, Galijlej çana basqalar). Kapijtalijstik elderde osь kynge dejin qaraŋqь tynekter qьlьmdь quvdalajdь. Mьjsalь, 1926-çьlь sol tystik Amerijka ctattarьnda Dçon Skops dejtin muqalim mekteptegi balalarqa ençildiŋ ertegilerine qajcь keletin darvijnijzmdi oqьtqanь ycin sottalьp çazalandь.

2. Din—çerde çoq, ədetten tьs, ezgece dynije bar, çaratьlьstьŋ ec qandaj zakondarьna baqьnbajtьn: qudaj bar, çьn-cajtandar bar, uçmaq pen tamuq bar, kərde tircilik bar dep yjretedi, taqь-taqьlar. Dinniŋ çolь bojьnca çer ystindegi qubьlьstardьŋ bəri de „qudajdьŋ əmiri men“ boladь dejdi. Çerdi, qajuvanattardь çana əsimdikterdi qudaj çaratqan, adamda „qudajdьŋ çaratqan“ qulь, dep yjretedi. Din „qudaj qudiretti“, „qudajdьŋ əmirinsiz adamnьŋ basьndaqь cactьŋ bir tygide çerge tyspejdi“. „Qudajsьz bosaqaqa ajaq baspa“, dep dincil eski mətelderde ajtьladь. Sonь men din adamnьŋ tolьq passijv boluv ijdejasьn, turmьs çolьnan asьrьp dynijege maqna beryv ijdejasьn, „qudajdьŋ əmirine“ „taqdьr ne çazsa soqan“ adamnьŋ myltiksiz baqьnuv ijdejasьn toqьp otьradь. Dinniŋ yjretyvince, adamnьŋ cьn baqьtь çer ystinde emes, „aspanda“, çer ystindegi ємir—tek ølgennen kejin baqьtqa çetyvdiŋ satьsь qana dejdi. Dinniŋ yjretyvi bojьnca, qudajqa nanuvcь eŋbekciler ølgennen kejin „məŋgi baqьttь“ boluvdь qamtamasьz etyv ycin, tiri çyrgende dynijeniŋ barlьq avьrtpalьqьna cьdavь kerek. Din „ədetiniŋ“ eŋbekcilerge usьnatьnь çav aldьnda təzimdi, momьn boluv kerek, çavdь syjyv kerek dejdi, mine adamnьŋ minez-qulqь çenindegi dinniŋ tərtibi osь. Evangelije bьlaj dep yjretedi: „Dynijede momьn, təzimdi bolqan adam ølgennen kejin uçmaqqa kiredi“. „Aqьrьna dejin cьdaqan adam tamuq azabьnan qutьladь“.

Dinniŋ taptьq, dincildik rølin əckerelej kelip Lenin bьlaj dep çazdь: „Ømir bojь çumьs istep muqtaçdьqtan cьqa almaqan adamdь, din aspandaqь nagradqa sendiryv men çuvatьp, çer ystindegi tircilikte momьn çana təzimdi boluvqa yjretedi“ (VIII tom, 419-bet).

„Din — qalqtьŋ uvь“ (Marks)

Din eŋbekcilerdiŋ sana-sezimin uvlandьrьp qudajqa nanuvcь çumьscьlar men caruvalardь ajtqanqa kənetin, mojьn usьnqьc qulqa ajnaldьruvqa tьrьsadь, taptьq qoqamda eksploatatorlardьŋ ystemdigin nьqajtadь. Din eksploatatorlardьŋ qolьndaqь qural, olar sonь pajdalanьp eŋbekcilerdi ezderin qul etyvcilerge qarsь revolyvtsijalьq kyresten toqtatadь. Kapijtalijstik elderde buvrçuvazija cerkevdi mejlince qostajdь, oqan materijaldьq çərdem beredi, kapijtalijster men pomeccijkterdiŋ agentuvrasь bolqan poptardьŋ sumdьq əreketterine kəp qaraçat tølejdi. Dincil ujьmdar ijmperijalijstik çьrtqьctardьŋ tapsьrmalarьn zor ьnta men orьndap otьradь. Buvddij ruvqanьjlarь Qьtajdь çaylap basьp aluv çəninde Çaponijaqa çərdemdesedi, rijm papasь Ijtalijanьŋ Abijssijnijaqa qarsь soqьs acuvьna batasьn berip, çərdemdesti, Ijspanija bylikcilderinde osь rijm papasь qostavda.

3. Tyrli dindegi adamdardь din birine birin çavlastьrьp, ult ala kəzdigin qozdьradь. Dinniŋ ər qajsьsь tek əziniŋ qudajь qana naqьz cьn qudaj, al basqa qudajdьŋ bəri ətirik dep yjretedi. Çeke qalqtardьŋ tirciliginde dincil soqьstar on çana çyz çьldar bojь bolьp keldi, ol soqьstarda mьŋdaqan çana mijllijondaqan adamdar qьrьldь. „Basqa dindegi“ tygel bir ulttьŋ eli „Qudaj ycin“, „Din ycin“ qьrьlьp çojьldь. Dinniŋ qandajь bolsa da mejlince təzimsiz keledi. Ystemdik çyrgizip otьrqan eksploatator taptar dinge çana qudajqa nanuvcь tyrli qalq arasьndaqь çavlasuvdь qostap otьradь, yjtkeni bul eŋbekcilerdiŋ nazarьn kapijtal men kyresyvden basqa çaqqa avdaradь, olardьŋ kycin əlsiretip ьdьratadь. Patca ykimeti osьndaj sajasat çyrgizdi, musьlman dinindegi qalqtar-

dь ərmenderge, orьs dinindegi qalqtardь sektanttar men katolijkterge ajdap saldь, evrej pogromdarьn ujьmdastьrdь, taqь-taqьlar. Kapijtalijster men əsirese facijzm kəzirgi vaqьtta dəl osьndaj sajasat çyrgizip otьr. Germanijada evrejlerdi quvdalav, palestijnada araptar men evrejlerdiң arasьnda, Ijndijada musьlmandar men buvddijster arasьnda arazdьq tuvqьzuv, taqь-taqьlar.

4. Dynije çəninde patsijfijstik vaqьz ajtьp, qudajdь syjyvge yndep çana qudajdьң əzi keciredi dep, din men dincil ujьmdar kapijtalijstik elderdegi enbekcilerdiң qьraqьlьqьn əlsiretyvge tьrьsadь çana ijmperijalijster əzirlep çatqan soqьs aldьnda enbekcilerdi quralsьzdandьruvqa qam çasajdь. Evangel oquvьnьң „çavьzdьqqa zorlьqtь kyc pen qarsьlaspav kerek“ dep yjretyvi, enbekcilerdi eң çavьz duspandarqa — kapijtalijster ykimetine ustap beryvge baqьttalqan. Kapijtaldьң agijutteri (Kijm papasь çana basqa sumьrajlar), Sovetter sojuvzьndа „din quvdalanadь“ degen ətirik əsek taratьp cet elderdegi dinge nanuvcь enbekciler slojlarьn SSSR qa qarsь qojuvqa tьrьsadь.

SSSR qa qarsь baqьttalqan soqьstь „ijdeologija“ çəninen əzirlevge facijsterge çərdemdesedi.

5. Din ər tyrli ədet-qurьptardь engizedi, bul əte zijandь reaksijacьl rəl atqaradь. Mьjsalь dinge nanuvcь adam avruvdь qudaj çibergen çaza dep sanajdь, egerde adam avra qalsa dinge nanьp namaz oquvь kerek, moldaqa ne baqsьqa barьp emdenyvi kerek dep sanajdь. Ərijne mundaj „emdenyvden“ keler pajda çoq. Dinge nanuvcь caruvalar eginniң tysimdi boluvь, ne cьqpaj qaluvь „qudajdan“ dep senedi. Çaratьlьstьn apattarь men kyresyvdiң ornьna, qьlьm men agrotexnijkanьң caralarьn keң tyrde qoldanuvdьң ornьna, dinge nanuvcь caruva çaratьlьs aldьnda soqьr bolьp qaladь. Dincil ədet-qurьptar (çaңa tuvqan balanь suvqa comьldьruv, bir ьdьstan araq icyv, syjisyv, kres pen butь syjyv) tyrli çuqpalь avruvlardь çajьp, çuqtьradь. Evrejler men musьlman dinindegi qalqtarda erkek balalardь „syndetke otьrqьzuv“ da zijandь.

Dincil ədet-qurьptar (əsirese dincil ajttar) sotsijalijstik caruvacьlьqqa orasan zor materijaldьq zijan keltiredi çana buqaranьң mədenijettenyvine beget çasajdь. Mecit-cerkevge baruv, molda-poptardь asьrav ycin cьqьndanuv, dincil ajt kynderi proguvl çasav, ickilikke salьnuv, sonьң saldarьnan qajda barsada urьs-təbeleske ucьrav, mertigyv, ərt cьqaruv—mine osьlardьң bəri de Sovetter Sojuvzьnьң çumьscьlarьmen caruvalarьna zor zijan keltiredi, pajdalь sotsijalijstik enbekten, deni sav kyji dem aluvdan çana mədenijetti tyrde kəңil acuvdan enbekcilerdiң qolьn yzedi.

Sovetter Sojuvzьnьң cьqьs Respuvblijkalarьnda musьlman dini (qalьң mal aluv, qьz urlav, çasь tolmaqan qьzdь kyjevge beryv, capan çamьluv, parança kijyv sьjaqtь) tolьp çatqan ədet-qurьptar men əjelderdi semija çana qoqam icinde qaraңqь, pravasьz kyң kyjinde qaldьruvqa tьrьsadь.

Bizdiң tamaca elimizde, sotsijalijzm çeңgen elde din enbekcilerdiң bir bəliginiң sanasьndaqь kapijtalijzm qaldьqь bolьp sanaladь. Din—qudajqa nanuvcь enbekcilerdiң tirciligine, turmьsьna çana sezimine tolьp çatqan zijandь reaksijacьl kapijtalijstik qaldьqtardь siңistiryvge sebepci boladь. Usaq çeke caruvacьlьq, çeke mencikcil salt-sana, çekecil psijxologija, əjelge ajuvanca kəz qaras, enbekti çek kəryv, proguvl çasav, buzьqtьq istev, maskynemdik, nadandьq çana mədenijetsizdik—mine osьnьң bərin din çurtqa çajьp, mejlince qostap otьradь. Din-revolyvtsijalьq qьraqьlьqtь əlsiretedi, qalq çavlarьna, sotsijalijzmniң çavlarьna qarsь çyrgiziletin kyresti əlsiretedi.„Bizdiң çavlardь syjiңder, sizdi çek kəretiңderdi keciriңder“ dep yjretedi Evangelije. Din kollektijptin kyc-quvatьna adamnьң senyvin əlsiretedi, ol dinge nanuvcь enbikcilerdiң nazarьn sotsijalijzm

ycin kyresyvden basqa çaqqa avdaradь, din aspanqa qarap qudajqa sьjьn, den savlьq, məngi tircilik etyv tuvralь qam çe dep yjretedi. „Ər kim өzi ycin istejdi, al bir qudaj çurttьn bəri ycin istejdi“ dep din yjretedi. Kommuvnijzmniң tərtibi boйьnca— „çurttьң bəri bir kisi ycin, bir kisi çurttьң bəri ycin“ eңbek etedi [redacted].

6. Eңbekcilerdiң ajta qalarlьqtaj өbliginiң sanasьnda ujalap kele çatqan dincil qaldьqtar sovetke qarsь elementterdiң reaksijacьl өreketterine qolajlь çaqdaj tuvqьzьp otьr. Qьzuv kyrestiң acьq majdanьnda kyl-talqanь cьqarьlqan kapijtalijstik çana kuvlaktik elementter, eser-mencevijktik silimtikter qalq çavlarь men belogvardejistik basqa bөltirikter eңbekcilerdiң artta qalqan slojlarь arasьndaqь dincil qaldьqtardь өzderiniң sotsijalijzmge qarsь, Sovet qalqьna qarsь kyresinde pajdalanuvqa çantalasьp otьr. Kontrrevolyvtsijacьl elementter dincil ujьmdarqa bascьlьq ete otьrьp is çyzinde olardь sovetke qarsь өreket istejtin ortalьqqa ajnaldьruvqa tьrьsadь.

Din men uvlanqan qudajqa nanuvcь eңbekciler sotsijalijzmniң adal qurlьscьlarь bola turьp, degen men dinge arqa syjep өreket çasajtьn qalq çavlarьnьң bet perdesin çulьp өckerlej almaj qaladь. Dinge nanuvcь eңbekciler kejde tap çavlarьnьn sovetke qarsь plandarьn eriksiz orьndavcь boladь. Sovetke qarsь elementter dincil qaldьqtarqa syjenip proletarijat dijktatuvrasьnьң organdarьna өz kandijdattarьn өtkizyv ycin, kəzirdiң өzinde-aq bolacaq sajlavqa qьzuv өzirlik çyrgizip otьr.

7. Dinniң qandajь bolsa da eңbekcilerge zijandь, sotsijalijzmge çav. Osь kezde poptar men sektanttardьң kөvi kommuvnijzm qandaj ijdejanь ygittese, dinde sonь ygittejdi-mьs dep sandьraqtap çyr, xrijstostьң өzi birinci kommuvnijs bolьptь-mьs dep olar qajdaqь çoq өsekti ajtьp çyr. Osьnьң bəri dinniң çojьlьp kele çatqan ьqpalьn saqtav maqsatь men eңbekcilerdiң kommuvnijzmge zor tilektestigin pajdalanьvaqcь bolqan çavlardьң ajla mөn istegen amalь.

Cerkevcilerdiң kej birevleri qajta qurьluvda: kəzir olar sovet ykimetine, kolxoz qurlьsьna acьq tyrde qarsь cьqьp kyrespejdi, kerisince sovet ykimetiniң caralarьn maqtajdь, onьң „өmiri uzaq bolsьn“ dep tilejdi.

Sovet ykimetiniң „өmiri uzaq bolsьn“ devdiң, Stalindik konstijtuvtsijanь maqtavdьң reaksijalьq tereң maqsatь bar—olar munь men eңbekcilerdiң qьraqьlьqьn əlsiretpekci, dinge nanuvcьlar arasьnda өzderiniң ьqpalьn saqtap qalmaqcь, tyrli ajla men ьntajlap dindi qьlьmqa qarama qarsь qojmaqcь, mecit-cerkevlerdi Sovet өkimetine qarsь qojmaqcь.

Din ьntajlanqan sajьn, ol zijandьraq boladь, yjtkeni dinge nanuvcь eңbekcilerge onьң reaksijalьq rөlin өckerelev qьjьnqa soqadь, dep yjretti Lenin.

Lenin 1913-çьlь Gorkijge bьlaj dep çazdь: „Ças qьzdardь azdьruvcь katolijk popь, capansьz çyrgen poptan gөri, өreskel dindi ijdijalь çana demokrattьq popьtan gөri demokratija ycin əlde qajda qavьpsьz... yjtkeni birinci poptь өckerelev, sөgyv çana quvьp cьquv oңaj keledi, al ekincisin çajcьlьq pen өckerelev 1000 esө qьjьnьraq... (Lenin, XVII tom, 82-bet). Cerkev ijeleri men sektanttar Sovet өkimetin qancama maqtap quttьqtasa da, өzderiniң „qudajlarьn“ kommuvnijzmge „qosuvqa“ qancama tьrьssa da olardьң dincil өreketteriniң məni tereң reaksijacьl bolьp, sotsijalijzmge mylde çav. Munь sotsijalijstik revolyvtsijanьң barlьq dəviri, өtken 20 çьldьq өmiri acьq ajqьn kөrsetti. Osь 20 çьl boйь din, sotsijalijstik qurьlьsqa qarsь kyresyvde Sovetke qarsь elementterdiң tuvь bolьp keldi, ol dincil ujьmdar osь kyrestiң ortalьqь boldь, əli de solaj bolьp otьr.

Kommuvnijs partijasь dinge qarsь propaganda çyrgizyvdi eң maңьzdь mindetterdiң biri dep sanap keldi, əli de solaj dep sanap otьr. „Bizdiң propaganda çumьsьna atejizmdi propagandalavdь da qosuv kerek“,—dep

yjretti Lenin. „Biz[redacted] dincil predrassuvdikke qarsь propagandь çyrgizip otьrmьz çana вudan вьlajda propagandь çyrgizemiz“,—dep yjretedi Stalin.

Dinge qarsь kyresyv degenimiz,—çaqa adam ycin kyresyv, qьlьm men texnijkanь menqeryv ycin kyresyv, mədenijettiq çana вykil adam вalasь progressiniq gyldenyvi ycin kyresyv, kommuvnijzm ycin kyresyv degen sөz вoladь. Dincil qaldьqtardь çojuv eq maqьzdь sajasij mindetterdiq вiri.

Oqьlatьn ədeвijetter

V. I. L e n i n — „Sotsijalijzm çana din“. VII tom.

V. I. L e n i n —„Çumьscь partijasьnьq dinge kөz qarasь“ XIV tom.

V. I. L e n i n — „M. Gorkijge eki qat“ XVII tom.

V. I. L e n i n — „Çavьnger materijalijzmniq maqьzь“ XXVII tom.

V. I. L e n i n — „Çastar sojuvzьnьn mindetteri“ (RKSM-nьq вykil Resejlik III sijezinde sөjlegen sөzi).

I. S t a l i n — „Amerijka çumьscьlarьnьn tuqqьc delegatsijasь men әngime“, Leninijzm məseleleri, 169—202 вet, 10-вasьluvь.

Em. J a r o s l a v s k i j — „Stalindik Konstijtuvtsija çana din tuvralь“ GAJZ. 1936-çьl

Em. J a r o s l a v s k i j — „Kommuvnijzm çana din“ GAJZ, 1936 çьl

F. O l e c c i u v k — „Dincil ajttar tuvralь“ „Spuvtnijk agijtatora“ № 6. 1937-çьl.

F. P u v t ijnsev — „Sektlerdiq sajasij rөli çana taktijkasь“, GAJZ. 1935-çьl.

Dincil sumьrajlardьn kontrrevolyvtsijacьl әreketi tuvralь çьjnaq GAJZ. 1938-çьl.

„Bezвoçnijk gazeti“ № 1, 2, 3, 4, 1938-çьl

★

Kapijtalijstik elderde ekonomijkalьq çaŋa krijzijstiŋ pisip çetilyvi

A. Gorcakov

Dynije çyzilik soŋqь ekonomijkalьq krijzijs bastalqannan beri 9 çьl ətti. 1929-çьlqь krijzijs kapijtalijzm tarijxьnda eŋ uzaqqa sozьlqan, tereŋ krijzijs boldь. Bul krijzijstiŋ kyjrętyvcilik zardaptarьn teŋestirip ajtuvqa kelmejdi: ol kapijtalijstik qoqamnьŋ irgesin tereŋ ojsьrata əlsiretti.

Kapijtalijstik elderdegi əndiristi kəsiptiŋ çartьsьna çuvьqь kemidi. On mьŋdaqan fabrijk-zavodtar çumьssьz qarap qaldь, oldardьŋ quralçabdьqtarьn tot basьp, iske çaraqьsьz etilip qьjratьlьp tastalьndь. Əlimge ucьraqan çumьssьzdardьŋ sanь adam ajtqьsьz kөbejip 60 mьŋ adamqa çetti.

Өtpej çatqan tavar tavdaj bolьp yjile berdi, tovardьŋ baqasь kenet kemidi, on mijllijondaqan eŋbekciler acarcьlьqqa ucьrap otьrqan kezde bijdaj, çemis, kofe çana basqa osь sьjaqtь orasan kөp tovar çojьlьp çattь, paravozdardьŋ pecine çaqьldь ne bolmasa teŋizge tastalьndь. Ylken qalalarda on mьŋdaqan pəter-yjler bos turdь, al odan quvьlьp cьqarьlqan çumьscьlar yjsiz-panasьz qaldь.

Amerijkanьŋ Qurama Ctattarь men Anglija sьjaqtь eŋ quvattь degen kapijtalijstik elderdiŋ өzide əndiris dəreçesi çөninen ondaqan çьlqa kejin ceginip quldьrap qalqan bolьp cьqtь.

Өndiristiŋ quldьrap tөmendevi 1932-çьldьŋ çazьna dejin sozьldь, bul kapijtalijzmniŋ tyrli elderde ər tyrli vaqьtta өzgece tyrdegi depressijaqa kөce bastaqan kezi edi.

Stalin çoldas partijanьŋ XVII sijezinde bastalьp kele çatqan depressija tuvralь bylaj dep kөrsetti:

„Sirə, əndiristi kəsiptiŋ eŋ tөmen tysken, əndiristi kəsip krijzijsiniŋ eŋ tereŋdegen qalpьnan depressijaqa kөcken boluvь kerek, biraq ədettegiden basqa depressijaqa, əndiristi kəsiptiŋ çaŋadan kөterilyvine, kөrkejyvine bastamajtьn sol sьjaqtь əndiristi kəsipti qajtadan eŋ tөmengi satьsьna da qajьrmajtьn depressijaqa kөcken boluvь kerek“

Өzgece tyrdegi depressija çөninde berilgen bul Stalindik sьjpattama tamaca tyrde dəleldendi.

Өzgece tyrdegi depressija ədette soqьsqa dejingi krijzijsterden soŋ bolatьndaj, kapijtalijstik caruvacьlьqtьŋ çoqarь өrlevine çana gyldenyvine çetkizgen çoq.

1936-çьldьŋ aqьrь men 1937-çьldьŋ birinci çartьsьnda dynije çyzilik kapijtalijstik өndiris 1929-çьlqь dəreçege çetti. Bul, 1929-çьlь bastalqan dynije çyzilik ekonomijkalьq krijzijsten çaŋa oŋьŋ izi men bolqan өzgece tyrdegi depressijadan kapijtalijzmniŋ cьqqandьqьn kөrsetti. Kapijtalijstik caruvacьlьqtьŋ belgili tyrde çandanuvь bastaldь. Damuv çolь bir kelki bolmaqandьqtan çeke elderdegi qal tyrlice boldь. Kej bir elder 1929-çьlqь dəreçeden ajta qa-

Jarlьqtaj çoqarьladь (Çaponija—68%, Anglija—16% çoqarьladь). Basqa bir elderdiŋ produvksijasь 1937-çьlь 1929-çьlqь dәreçeden kөp artta qaldь (Fransijanьŋ produvksijasь—17%, Amerijka Qurama Ctattarьnda—8%, Pөlcada—15% artta qaldь).

Al, өzgece tyrdegi depressija kapijtalijstik caruvacьlьqtь çoqarь өrletpej, tek qьsqa merzimdi çandanuvqa çetkizgendigin mьnadan kөryvge boladь, kapijtalijstik dynije 1937-çьlь da өndiristi kәsip tovarьn kisi basьna 1929-çьlqьdan gөri kem cьqardь.

Çumьscьlar men caruvalarqa qьsьm çasavdь kycejtyv esebine kapijtalijzm 1929-çьlqь krijzijsten cьqa aldь, өndirisin azdap kөtere aldь, biraq, 1937-çьldьŋ ortasьnda aq, çaŋadan ekonomijkalьq çaŋa krijzijstiŋ bosaqasь aldьnda turdь.

Dynije çyzi kөleminde çaŋa krijzijstiŋ pisip çetilyv sijmptomь 1937-çьl bojь өndiristi kәsip aksijasьnьŋ kuvrsь kenet kemyvinen çana bijrçь tovarlarьnьŋ baqasь tөmendevinen kөrinip qaldь.

Amerijkanьŋ Qurama Ctattarьnda, Kanadьda, al, evropa elderinen—Anglijada, Norvegijada, Cexoslovakijada, Fransijada, Avstrijada aksijalardьŋ kuvrsь bәrinende kyctirek bolьp kemidi.

Bijrçalьq yrej ucuv barlьq kapijtalijstik elderge tarqadь. Sonь men birge maqta, mьs, bijdaj sьjaqtь asa maŋьzdь tovarlardьŋ da baqasь orasan kemidi. 1937-çьldьŋ maj ajьnan beri kapijtalijstik dynijeniŋ өndirisi yzdiksiz azajьp otьrdь.

Çaŋa krijzijs eŋ aldь men kapijtalijstik dynijeniŋ 40% produvksijasьn beretin eŋ quvattь kapijtalijstik eldi—Amerijka Qurama Ctattarьn kyjretti.

Amerijka Qurama Ctattarьnda krijzijstiŋ bastaluvь eŋ aldь men sөŋqь on çьl icinde qalьŋ buqaranьŋ qajьrcьlanuvь orasan kycejgendikten çana negizgi kapijtaldь keŋityv isiniŋ kөlemi az bolqandьqtan tezdetildi (jaqnij өndiris orьndarьn saluv, çaŋartuv çana keŋejtyv isteri).

Amerijka Qurama Ctattarьnьŋ fermerleri men çumьscьlarьnьŋ 1936-çьlqь doxodь 1929-çьlqьdan gөri bir ceriktej kem boldь. 1937-çьlçumьssьzdardьŋ sanь 8—9 mijllijon nan birde kemigen çoq (bul krijzijsten soŋqь tөvir bolqan çьl edi)—1929-çьl men salьstьrqanda çumьssьzdardьŋ sanь 8 ese arttь.

Qalqtьŋ satьp aluvcьlьq qabiletin kөteryv maqsatь men tovardь qarьzqa satuv arqьlь tutьnuvcьlardьŋ tilegin arttьruvqa әreket çasalьndь. Tovardь bьlajca qarьzqa satuv tutьnuvcьlardьŋ tilegin çasandь tyrde arttьrqanь men onь budan bьlajda, kөbirek kemitpej qojqan çoq, yjtkeni bьjьl qarьzqa tovar satьp alqan adam sol tovardьŋ borьcьn tөlev ycin kelesi çьl basqa nәrseni satьp aluvdь qoja turuvqa tijis boldь.

Amerijka Qurama Ctattarьndaqь өndiristi kәsip qurlьssьnьŋ çajь negizgi kapijtaldьŋ ojdaqьdaj keŋejtilmej otьrqandьqьn acьq ajqьn ьspattajdь. 1936-çьlь өndiristi kәsip qurlьsь 1929-çьl men salьstьrqanda eki ese kemitildi. Soŋqь on çьldьŋ icinde Amerijka өndiristi kәsibiniŋ 50% ke çuvьq çabdьqtarь iske çumsalmaj qozqaluvsьz turdь.

Çoqarьda ajtьlqan faktorlar ekonomijkalьq çaŋa krijzijstiŋ bastaluvьn tezdetti.

Amerijka Qurama Ctattarьndaqь krijzijs 1937-çьldьŋ aqьrqь çartь çьlьnda aksijalardьŋ kuvrsь orasan kemyv men bastaldь.

Amerijkalьq өndiristi kәsip aksijalarьnьŋ kuvrsь bir çarьm eseden artьq, temir çol aksijalarьnьŋ kuvrsь—eki ese kemidi. Bul çolь bijrçalьq yrej ucuvdьŋ kyci 1929-çьldaqьdan gөri kem bolqan çoq dep buvrçuvazijalьq baspa sөz durьs kөrsetti. Aksija kuvrsьlarьnьŋ kemyv qarqьnь 1937-çьlь tipti 1929 çьlqьdan gөri artьqьraqta boldь.

Өndiris sferasьnda eŋ aldь men tutьnuv zattarьn istep cьqaratьn өndiris orьndarь krijzijske jlindi, al odan kejin krijzijs өndiris quraldarьn istep cьqaratьn өndiristi kәsipke tarqadь.

Amerijka Qurama Ctattarьndaqь çaŋa krijzijstiŋ bastalqanьna ne ba-

rь çartь-aq çьl boldь, degen men ol kəzirdiң өzinde-aq orasan kycejdi.

Bul өndiristi kəsip produvksijasьnьң tөmendevin kөrsetetin məlimet pen acьq-ajqьn ьspattaladь.

Amerijka Qurama Ctattarь өndiristi kəsibiniң produvksijasь 1937-çьldьң majьnan 1938 çьldьң martьna dejin 35,2% tөmendedi.

A. Q. C.-da bir çьldan kemirek dəvirdiң icinde: bolat өndiryv isi—59,7%, cojьn—59,7% çana avtomobijl өndiryv isi—65,1% kemidi. Al, budan burьnqь krijzijste osьndaj məlcerge çetip tөmendev eki çьlqa sozьluvcь edi.

A. Q. C—da çumьs istejtin domen pecteriniң sanь adam ajtqьsьz tez qarqьn men tөmendep otьr. A. Q. C-da aj sajьn ondaqan domen pecteri sөndirilyvde. 1937-çьldьң yjel ajьnan 1938-çьldьң mart ajьna dejin 102 domen peci sөndirildi.

A. Q. C-nьn 5 mijllijard dollar turatьn bolat өndiristi kəsibiniң zat өndiretin barlьq apparatьnan kəzirgi vaqьtta 3,5 mijllijard dollarlьq domna men zavodtar çumьs istemej toqtap tur.

Macijna qurьlьsь өndiristi kəsibinde de zat өndiryv isi tez qarqьn men tөmendep otьr. Stankiler çasap beryvdi suraqan çaqa zakazdar eki eseden artьqьraq kemidi, eger өndirilgen produvksija basqa elderge kycti tyrde cьqarьlmaqan bolsa budan da artьq kemigen bolar edi.

Өndiristi kəsiptiң barlьq salalarьnьң çajьn çyk tijelgen vagondardьң sanьnan kөryvge boladь. 1937-çьlь sentəbrdiң ajaq kezinde bir çetide 840 mьң vagon çyk tijelyvci edi, al, dekabrdiң bas kezinde 559-aq vagon tijeldi. Ystimizdegi çьldьң mart ajьnьң bas kezinde vagondarqa çyk tijev isi 1937-çьldьң martь men salьstьrqanda 24,3% kemidi.

Çeңil өndiristi kəsiptiң çajь budanda nacar: A. Q. C-da maqta tutьnuv isi 1938-çьldьң fevraline dejin 44,9%, ajaq kijimin istep cьqaruv—35,1%, al, çyn tutьnuv—56,2% tөmendedi.

Bankrottaluvdьң sanь өsyvde. Ystimizdegi çьldьң oqьnuvar-fevral ajlarьnda 28 mijllijon dollardan artьqьraq 2391 bankrottaluv boldь.

A. Q. C-daqь krijzijs çumьssьzdardьң sanьn orasan kөp arttьrьp, eңbekci qalьң buqaranьң turmьs kyjin kenet nacarlattь.

Ulttьq ijndyvstrijalьq konferensija Bujrosьnьң məlimeti bojьnca çumьssьzdardьң sanь 1937-çьldьң sentəbrinen 1938-çьldьң fevralьna dejin 4277 mьң adamqa arttь. Buvrçuvazijalьq sanaq məlimeti bojьnca A.Q.C-da 1938-çьlь mart ajьnda 14 mijllijon çumьssьz boldь.

Amerijkada mezgil-mezgil çumьs istejtin çumьssьzdarda orasan kөp. Bir sьpьra өndiris orьndarь bir çeti icinde 2—3 kyn qana çumьs istejdi, soqan sejkestelip çal aqьda kemitilgen.

1937-çьldьң majьnan 1938-çьldьң fevralьna dejin tөlengen çal aqьnьң çalpь somasь 30% kemidi.

A.Q.C-da sajasij çaqdajdьң cijelensyvide krijzijstiң tez damuvьna sebepci bolьp otьr. Tabandьlьq pen çyrgizilgen tqp kyresiniң nətijçesinde A.Q.C-nьң çumьscь tabь 1936—1937-çьldarь bir sьpьra iri zabastovkalar çasaqannan kejin belgili tabьstarqa çetti. Amerijkanьң tarьjxьnda alqacqь ret bolat çana avtomobijl tresteri çumьscьlar men alparьsqannan kejin өzderiniң pozijtsijalarьn amalsьzdan çumьscьlarqa berdi. Olar өndiristik propsojuvzdardь tanьp, çumьscьlar men kollektijvtik cart çasastь. Osь kezde kapijtalmagnattarь A.Q.C-daqь ekonomijkalьq krijzijsti revanc aluv ycin pajdalanbaqcь.

A.Q.C-da krijzijstiң damuvь kapijtalijstik udajь өndiristiң icki zakondarьnьң өreketi men өristejdi, biraq kapijtaldьң „zabastovkalarь osь kezdegi krijzijsti cijelenistiryvde ajta qalarlьqtaj rөl atqaradь.

Monopolijstik kapijtal өndiris orьndarь çavьlqan kezde, өndiretin zattь toqtatqan kezde çana çumьscьlardь kөptep çumьstan cьqarqan kezde krijzijsti acьqtan-acьq cijelenstire tysedi. Amerijka burçuvazijasьnьң eң reaksijacьl bөlimi kөrne saba-

taçdьq istep, çumьscь tavь men onьn ujьmdarьna çanadan cavuvьl çasavqa əzirlenip otьr.

Krijzijstiń voluvьna Ruvzvelt ykimeti çavaptь dep vuvrçuvazija, çumьscьlardьń çeńip alqan çeńildikterin zań çolь men çojuv ycin ykimetke kycti qьsьm çasajdь.

Krijzijs fermerlerdiń de qajьrcьlanuvьn arttьrdь. Amerijkalьq esep vojьnca 1937-çьlь (11 ajdьń icinde) fermerlerdiń doxodь 7862 mijllijon dollar voldь, 1929-çьlь 10479 mijllijon dollar volьp edi.

Fermerlik vuqara bir çaqtan avьl caruvacьlьq tovarьnьń vaqasь tөmendevinen soqqь çep qьjnalьp otьr. (Amerijka çer mijnijstiriniń məlimeti vojьnca 1938-çьlь avьl caruvacьlьqь tovarlarьnьń vaqasь 24% kemidi), ekinci çaqtan өndiristi kəsip tovarlarьnьń (avьl caruvacьlьq macijnalarьnьń) vaqasь qьmvat voluvdan soqqь çep qьjnalьp otьr. Osьlardьń vəri agrarlьq krijzijsti vudan vьlajda terendetpej qojmajdь, al, agrarlьq krijzijs A.Q.C-da өndiristi kəsip krijzijsin kycejtedi.

En quvattь degen kapijtalijstik el Amerijka virinci volьp ekonomijkalьq çana krijzijske ucьradь. A.Q.C. daqь krijzijs, kapijtalijstik vasqa elderde de krijzijstiń emin-erkin өristevin sөzsiz tezdetedi.

A.Q.C-nьń izi vojьnca en aldь men Kanadanьń өndirisi quldьrap tөmendej vastadь—vul ekonomijka çөninen A.Q.C. men tьqьz vajlanьstь el.

Evropa elderinen, Anglijada vastalьp kele çatqan krijzijstiń tolьq velgisi var. Munda krijzijstiń pisip çetilyvi çumьssьzdьqtьn kycti tyrde өsyvi men vastalьndь. Resmij tyrde esepke alьnqan çumьssьzdardьn sanь 1937-çьldьn sentөvrinen veri mьna tyrde өsti (mьń eseві men).

Sentavr	Өktavr	Nojavr	Dekavr	1938-çьldьn qьnuvarь
1334	1395	1507	1673	1818

Bes aj icinde çumьssьzdardьn sanь 500 mьń adamqa çuvьq өsti. Bir sьpьra өndiristi kəsip salalarьnda zat өndirip cьqaruv isiniń kemyvi men qatar çumьssьzdьqtьn өsyvi Anglijada krijzijstiń vastaluvьn ьspattajdь.

Tircilik etyv zatьnьń qьmvattavь da soqь kezde Anglija çumьscьlarьnьń kyjin өte nacarlattь. Alajda, Anglijanьn adam ajtqьsьz zor kөlemde quraldanuvь kəzirgi vaqьtta rьjnoktь tam-tumdap kenejtetini sөzsiz. Mijsalь, soqьs quraldarьnьń orasan kөp zakazdarь Anglijanьń avьr өndiristi kəsivin çasandь tyrde əli qostap otьr, viraq, soqьs quraldarьnan vasqa zakazdar өte kemip otьr.

Keme çasap cьqaratьn өndiristi kəsipte soqьstьq zakazdardьń orasan kөp voluvьna qaramastan 1937-çьldьń III kvartalьnda keme qurьlьsьna çasalьnqan kontraktьlar 1936-çьldaqьdan gөri 41% kem voldь.

Pөter-yj qurьlьsь orasan kemidi. Maqtanь tutьnuv isi 17% kemidi. Өsirese fraxtьlardьń kycti tyrde tөmendevi Anglija ycin zor өser etti. Anglijanьń tovarlьq eksportь soqь ajlarda kenet kemidi. Temir çoldardьń çyk tasuvьda kenet kemyvde. 1938-çьldьń qьnuvar çana fevral ajlarьnda өndiristi kəsiptiń vaqalь qaqazdarьn emijssijasь (cьqarьluvь), өtken çьldьń osь ajlarь men salьstьrqanda yc ese kemidi.

Anglijadaqь krijzijs A.Q.C-daqь krijzijsten gөri өzirce vөsenirek volьp otьr, viraq, Anglijada da krijzijs kymənsiz vastaldь çana 1938-çьl vojь ol varqan sajьn terendep kyceje vermek.

Agressor elder өzderinиń soqьs өndiristi kəsivin mejlince өristetip otьr, viraq, dynije çyzilik ekonomijkalьq krijzijstiń өsyvi kəzirdiń өzinde-aq facijstik elderdiń ekonomijkalьq kyjine өte qattь əser etti. Çaponija ycin—çivektiń vaqasь tөmendep, A.Q.C-qa cьqarьlatьn çapon çivekteriniń eksportь kemyvi; Germanija ycin—Germanijanьń metaldan istelgen zattarьna, macijnalarьna, elektr zattarьna çana vasqa tovar-

larьna konkyvrensijanьn kycejyvi əser etti. Germanijanьn sьrtqь savdasьnьn 1938-çьlqь passijv balansь 38 mijllijon marke boldь, 1937-çьlqь qьnuvarda aktijv balansь 79 mijllijon marke bolьp edi, 1938-çьldьn qьnuvarьna eksport 107 mijllijon marke bolьp kemidi. Germanija çumьscьlarьnьn avьr qalin onan sajьn nacarlatьp Germanijada çumьssьzdьq өsip otьr. Krijzijstin budan bьlajda kycejip өristevi facijstik elderdin ekonomijkalьq çana sajasijçaqdajьn barqan sajьn cijelenistire tysedi.

Krijzijs en aidь men agrarlь çana kolonijalь elderdin kyjine qattь əser etti, bul elderde ynemi bolatьn agrarlьq krijzijsti cijelenistirdi. Munь avьl caruvacьlьq çana kolonijalьq tovarlardьn baqasь mejlince tөmendevi acьq ьspattajdь. 1938- l mart ajьnьn orta ceninde dynije çyzilik bijrçalardaqь 1937-çьldьn dəl osь mezgilinde bolqan baqadan gөri mьna tyrde tөmen boldь; bijdajdьn baqasь (rotterdam) —23%, kofe (rotterdam)—5%, maqta (lijverpyvl) 34%, çyn (Antverpen)—34%, kavcyvk (London)—48% tөmen boldь. Tovar baqasьnьn bul qalьpta mejlince tөmendevi kolonijalьq elderdin endiristi kəsip produvksijasьn satьp aluvcьlьq qabiletin kemitip, endiristi kəsip krijzijsin barqan sajьn kycejte tysedi.

Dynije çyzilik ekonomijkalьq çaqa krijzijs kapijtalijzmnin əlde qacan cirip qalqan stabijlijzatsijasь çaqdajьnda, dynije çyzindegi qalqtьn ycten biri soqьstьq kyjde otьrqan çaqdajda bastalьp otьr.

Dynije çyzilik ekonomijkalьq çaqa krijzijs kapijtalijzmnin icki qajcьlьqtarьn cijelenistiryvge seвepci boladь, kapijtalijzmnin çaqadan terең cajqaluvьn tuvqьzadь. Krijzijs, facijstik agressorlardь dynijeni bөliske saluv ycin dynije çyzilik soqьstьn bastaluvьna çana SSSR qa qarsь kontrrevolyvtsijalьq soqьs bastavьna emin-erkin çol acuv əreketin de kycejtedi. Krijzijs kapijtalijstik elderdin eqвekcileri ycin çaqa qьjьncьlьqtar ala kelyv men taptьq kyresti burьnqьdan da çoqarь satьqa kөtere tysedi.

Krijzijsti tek bizdin el qana—sotsijalijzm eli qana вilmejdi. Eqвekcilerdin materijaldьq kyjin yzdiksiz ondap çaqsartatьn, yzdiksiz өrlev men damuvdьn kycti qarqьnь tek sotsijalijstik өndiristi kəsipte qana qamtamasьz etilgen.

1929-çьldan вeri sotsijalijstik өndiristi kəsip 4,3 ese arttь. Kapijtalijstik dynijenin өnimi çalpь alqanda 1929-çьlqь dəreçege əzer çetip, ekonomijkalьq çaqa krijzijske ilingennen kejin çaqadan kemij bastadь.

Bastalьp kele çatqan dynije çyzilik ekonomijkalьq krijzijs kapijtalijzmnin өmir syryvinin aqьrqь srogьn çaqьndatadь.

QK(в)P Ortalьq Komijtetindæ

Ortalьq organ „Pravda“ nьn „Alma-Ata da өz ara sьn „sxemaqa“ kjrmei qalqan“ çana „Bolceviktjk sьnnьn ornьna daurьqpalь duman“ degen maqalalarь turalь

QK(в)P Ortalьq Komitetj вiurosьnьn qaulьsь

1. QK(в)P Ortalьq Komitetjnjn вiurosь, Ortalьq Organ „Pravda“ nьn „Alma-atada өz ara sьn „sxemaqa“ kjrmei qalqan“ çana „Bolceviktjk sьnnьn ornьna daurьqpalь duman“ degen maqalalarьnda Qazaqьstannьn partia йiьmdarьnda sьn men өz ara sьnnьn dəreçesj өte-mөte tөmen ekendjgi әbden dйrьs acьlqan dep kөrsetedj. Ortalьq Organ „Pravda“ nьn вйl maqalalarь sьn men өz ara sьndь bolcevikce өrjstetuge barlьq kommunisterdj çumьldьruqa partia йiьmdarьna kөp kөmektestj çana kөmektesip otьr, Qazaqьstan partia йiьmdarьnda bolqan өte mөte ylken saiasi qatelerdj, çaqьmpazdьqtьn faktьlarьn çana өreskel qьlьqtardь acьp otьr.

2. QK(в)P Ortalьq Komitetjnjn вiurosь komsomoldьn Qaraqandь oвlьstьq komitetjnjn saiasi senjmsjz bolqandьqtan qьzmetten alьnqan keiвjr bascьlarьn Pinxasiktjn (kəzjr qalq çauь retjnde әckerelendj) qorqaqandьqь turalь keltirjlgen faktьlar, sol siaqtь Ivanov çoldastьn (Lenin audandьq komitetjnjn вйгьnqь sekretarь) qalq çaularьn вyrkegendjgjnjn faktьlarь çana Mirzoiannьn sөzjnde вйl mөselenj вyrkegendjgjnjn faktьsь tolьq rastalьp otьr.

3. Ortalьq Organ „Pravda“ nьn maqalalarьn partia йiьmdarьnьn çeke вuьndarьnda talqьlau ystjnde, Ortalьq Komitettjn, oвlьstьq komitetterdjn, qalalьq komitetter men audandьq komitetterdin kei вjr вascь partia qьzmetcjlerjnjn өz ara sьndь өte өreskel вйrmalaqandьqьnьn faktьlarь acьlьp çatьr.

4. Ortalьq Organ „Pravda“nьn maqalalarьn qalalьq, audandьq konferensialarda, вastauьc partia йiьmdarьnьn çiьlьstarьnda kenjnen talqьlaudьn arqasьnda, вet-açarqa qaramastan sьndь вatьl өrjstetudjn arqasьnda, keiвjr çerlerde çasьrьnьp çyrgen, partia beletjn вetke йstap çyrgen ekj çyzdjlerdjn вetj acьlьp, әckerelenude. Sonь men qatar, audandьq, qalalьq, oвlьstьq, respublikalьq йiьmdardьn bascьlьqьna өtjp ketken, qalq çaularь men вaianьsь bar çeke elementter әckerelenude.

5. QK(в)P Ortalьq Komitetj oвlьstьq komitetterdj, qalalьq komitetterdj, audandьq komitetterdj çana вastauьc partia йiьmdarьn, partia йiьmdarьnьn çйmьsьnda вolqan qateler men kemcjljkterdj aca otьrьp, eckjmnin вet-açarьna qaramai, вolceviktjk sьn men өz ara sьndь вatьl өrjstete otьrьp, Ortalьq Organ „Pravda“ nьn maqalalarьn kommunisterdjn çiьlьstarьnda kenjnen talqьlai вeruge, kontrrevolutsiacьl oncьl-trotskicjl çana йltcьlfacist вandittardьn qaldьqtarьn aqьrьna deijn әckereleuge mjndetteidj.

Mazmunь

QAZAQƗЬSTAN KOMMUVNIJSTIK (BOLCEVIJKTER) PARTIJASЬNЬN ORTALЬQ KOMIJTETINIҢ YNDEVI . . . . . .

N. A.SKVORTSOV—QALQTЬҢ SENIMIN BAQƗALAP KƏDIRLEJ BILYV KEREK

Alma-Ata qalasьndaqь Lenin sajlav өkrigindegi sajlavcьslardьn sajlav aldьndaqь çьjьlьsьnda sөjlegen sөzi 8
Bas maqala-Kommuvnijster men partijada çoqtardьҢ Stalindik çenilmejtin ьlogi . . 17
Aqьnçanov M.—Qazaqьstan—sojuvzdьq Respuvьlijka 16

QAZAQ SSR ЙLЬ SOVETIN SAJLAVƗA DAJARLЬQ

DILMUXAMEDOV Q—Sajlavcьlar arasьndaqь ygit çumьsьmьz 25
SƏKIBAJEVA V.—sajlavqa dajarlьq çumьsьndaqь kemcilikterimizdi tez tyzevimiz kerek 26
BOLЬSBAJEV T.—Sajlavqa bolcevijkce dajarlanamьz 27
BALQƗABAEJEV A.—Qьzьl-tuv sovxozьnda partija oquvьna kөnil bөlmej otьr . . 28

BK(в)P TARIJXЬN YJRENETIN KRUVÇOKTARDЬҢ OQUVCЬLARЬNA KӨMEK

BK(в)P Tarijxьn oqьp yjrenetin kruvçoktar ycin çardemci materijal 30

DINGE QARSЬ YGIT—PROPAGANDA ÇYRGIZYVCILERGE KӨMEK 37-41

Dinnin zьjandьlьqь nede 37

QALQ ARALЬQ TEMAQƗA

GORCAKOV A.—Kapijtalijstik elderde ekonomijkalьq çana krijzijstiҢ pisip çetyvi . 42

QK(в)P ORTALЬQ KOMIJTETINDE

Ortalьq organ „Pravda“ nьҢ Alma-Atada өz ara sьn „sxemaqa“ kirmej qalqan „çana“ Bolcevijkti‹ sьnnьҢ ornьna davrьqpalь duvman“ degen maqalalarь tuvralь . . 47

QK(в)P ORTALЬQ KOMIJTETI BUJROSЬNЬN QAVLЬSЬ

REDKOLLEGIJA: M. Aqьnçanov
S. Bəijcev
Ə. Bektasov
S. Daulenov
B. Mұstafin (çauapta redaktor)

Технический редактор *Тигин Вл.*
Сдано в производство 5/VI-1938 г.
Подписано к печати 20/VI-1938.
Казпартиздат № 220
Казглавлит № 1505

Корректор *Тастамбеков Ш.* *Акилбеков. И.*
Объем 2,75 печ. лист.
Колич. знаков в печ. листе 65000
Формат бумаги 70x105 1/16 доля лист.
Тираж 3160 экземпляров

Отпечатано в Книжно-журнальной тип. НКМП. Алма-Ата, Узбекская, 11. Зак. № 1382

BAJQALQAN QATALAR

Beti	*Kolonka*	*Çolь*	*Basьlqanь*	*Durьsь*
2	2	çoq. 21	Taqьrьnьp	Taqdьrьnьp
3	1	təm. 7	Patcıldьqtьp	patcacьldьqtьp
21	2	çoq. 17	Kombajneleri	Kombajnerleri
37	1	təm. 18	ilim,	ilimi,

Вафазь 50 tijn

123

